ژماره
- ٢ -
خولی
دووەم
ئابی
١٩٧٩

نووسەری کورد

گۆڤاری یەکێتی نووسەرانی کورد

٢٢ شباط ١٩٨٢

نووسەری کورد

گۆڤاری یەکێتیی نووسەرانی کورد

ژمارە (٢) ، خولی دووەم ، ئـابي ١٩٧٩

سەرۆکی نووسین

د. عیزەدین مستەفا رەسووڵ

سکرتێری نووسین

موحەمەدی مەلا کەریم

بارەگای گۆڤار

بغـداد ـ الوزيريـة

مقـابل كليـة التربية الرياضية

مقر جمعية الثقافة الكردية

لە چاپخانەی (عەلاء) لـە بەغدا لەچاپدراوە

« الكاتب الكـردي »

مجلة « نووسەری كورد »

مجلة اتحاد الادباء الاكراد في العراق

العدد (٢) ، الدورة الثانيــة ، آب ١٩٧٩

رئيــس التحريــر

الدكتـــور عــزالدين مصـــطفى رســـول

سـكرتير التحريـر

محمــد المــلا عبــدالكريم

الادارة

بغــداد ـ الوزيريــة

مقابــل كلية التربية الرياضية

مقر جمعية الثقافة الكردية

THE KURDISH WRITER

BULLETIN OF

THE UNION OF THE KURDISH WRITERS IN IRAQ

No. (2), Second Period, August 1979

Editor - in - Chief :

Dr. IZZADDEEN MUSTAFA RASOOL

Deputy Editor - in - Chief :

MUHAMMAD MULLA ABDULKAREEM

Office : Baghdad, Wazeeriyyah, Opposite College of Physical Education, Headquarters of The Kurdish Cultural Society

لەبارەی پیەسەکانمەوە

● ناظم حیکمەت ●
شوکور مستەفا
لە تورکی‌یەوە کردوویە
بە کوردی

یەکەم شانۆم لە کوێ‌و لە کەیا دیت ؟ ئەگەر قەرەگوێزیش[١] بە شانۆ لە قەڵەم بدرێ ، هەشت ساڵان بووم ، لە ئەستەموول ، لە ئاهەنگی خەتەنە سوورانمدا دیتم • کێ دەڵێ پێشووتریش لە قاوەخانەی گەڕەکدا ، شەوێ لە شەوانی مانگی ڕەمەزان سەیری قەرەگوێزم نەکردبوو ؟ سەیریشم کردبێ لەبیرم‌نەماوە • مەدداحیشم[٢] یەکەم‌جار هەر لە ئاهەنگی خەتەنە سوورانمدا گوێ لێ‌بوو • ئەوەی تا ئیمڕۆ لەبیرم مابێ سێبەری ئەو دارە باریکانەیە کە لەپشت پەردەیەکی هەر هێندەی بەری دەستێکەوە قەرەگوێزو حاجی وادیان[٣] دەجووڵاندەوەو بێ‌وچان جارێ درێژو جارێ کورت دەبوونەوە •

---

(١) [قەرەگوێز = قەرەقۆز = ئەرەجۆز] : بە سێبەری ئەم بیچم‌و سەرو سیما بنیادەمە لە چەرم‌و مقەبا دروست‌کراوە دەگوترێ ، کە لەپشت پەردەیەکی سپیی ڕووناکەوە یاریی پێ دەکرێ‌و زمانی حاڵی خەڵك‌و نوێنەری بیروبڕواو ئەندێشەو ڕای مەردمە • (وەرگێڕ) •

(٢) مەدداج : شایەر •

(٣) حاجی وادیش هەر شتێکە بابەتی قەرەگوێز ، ئەمیش هەر لەپشت پەردەڕا بەرامبەر بە قەرەگوێز یاریی پێ دەکرێ • لافی زۆرزانی‌و پسپۆڕی‌و ژیری لێ‌دەداو خۆی لە خەڵك بە بەرزترەوە دەگرێ‌و لە قسەو دەم‌ودوویدا خوێندەوارانەو فەیلەسووفانە قسان دەکا •

بەڕاستی سەیرە ، من تارماییە ڕەنگاو ڕەنگەکانی قەرەگوێزو حاجی وادی پشت پەردەوەم لەبیر نەماوە ، کەچی سێبەری ئەو دارە باریکانەم لەبیرماوە کە جارێ دەردەکەوتن‌و جارێ دەسڕانەوە • بۆچی ؟ ئایا لەبەرئەوەیە کە ئەو دارە باریکانەی بەرو تەنگەو ، شان‌و شەپێلك‌و ، دەست‌و مەچەك‌و ، سەرو کەللەی قەرە گوێزو حاجی وادیان دەجوولاندەوەو ، ئەو قەرەگوێز بازە نادیارەی کە لەپشت دارە باریکەکانەوە یارییەکەی دەگێڕا ، نەك لە تەمەنی هەشت ساڵیدا ، بەڵکو ، قسە وا تێ ، لە تەمەنی نۆزدە ساڵیمدا تێیان گەیشتم‌و دەرکم پێ کردن ؟ ڕەنگە لەبەر ئەوە بێ •

باشە ، ئەی لەبارەی مەدداحەوە چیم لەبیرماوە ؟ سەرو کەللەو دەم‌و چاویم بە بیر نایەنەوە • تەنانەت ئەو حەکایەتانەی دەیگێڕانەوە ، لەو لاساییکردنەوانەی دەیکردنەوەش هیچ ئاسەوارێکم لەبیرنەماوە • بەڵام دەنگی تائێستاش لەگوێمدا دەزرینگێتەوە • لە تەمەنی هەشت ساڵیمەوە تا تەمەنی شەست ساڵیم گوێم لەم جۆرە دەنگە بزۆزانە بوو • دەنگگەلێك ، بتەوێ‌و نەتەوێ ئیللا شتێکت پێ پەسەند دەکەن ، دەنگگەلێك بۆ منەتبارکردنتان ، بۆ بە پێکەنین هێنانتان دەجووڵێنەوە ••

لەوانەیە قەرەگوێزو مەدداح بە شانۆ دانەندرێن ، بەڵام ئۆپەرێت شانۆیە• یەکەم ئۆپەرێتیشم دیسان هەر لە ئەستەموول ، لە جەنگەی شەڕی یەکەمی جیهاندا ، هەڵەم نەکردبێ ، لە ١٩١٥دا سەیرکرد • ئۆپەرێتەکە ئۆپەرێتێکی ئاوسترییایی گەڕیدە بوو ، هاتبووە ئەستەموول • سەرەك ئاکتەرەکەی میلۆڤیچ ناوێك بوو ، ئاوسترییایی بوو ؟! شتێك بوو لەم بابەتانە ، تائێستاش لەبیرمەو هەر دەڵێی لەپێش چاومە • ژنێکی دروشت‌و قەبەی شل‌و شەوێقی زۆر پەمەیی ڕەنگ ، فرە سپی ، زۆر قژکاڵ بوو • سێزدە ، چواردە ساڵان بووم ، لای ئێمە کوڕیش‌و کچیش زوو پێدەگەن • دەوڵەمەندانی شەڕ لێفەیان بە بانقەنۆتی پێنج‌سەدی بۆ میلۆڤیچ دووری ، جگەرەیان بە هەزار لیرەیی بۆ پێ کرد •

لەگاتێکا خەڵکی شاری ئەستەمووڵ لەو سەردەمەدا نانی ئاردی بەرە کەسکیان دەخوارد ، لاوەکان لە چوار جەبهەدا ، لە خوێنی ڕەواندا دەگەوزین‌و برسی‌و ڕووت‌و قووت بە شـــەڕ دەدران • بەڵکو هـــەر سەبارەت بەمەش بێ کـە تائێستاش هەر جارێ پارچەیەکم لــــە ئۆپەرێتی چارداش بەرگوێ کـــەوێ لەلایەکەوە دەماری توورەیی‌و قیژاندن دەمگرێ‌و لەناخەوە تێروپڕ جنێودانـم دێ بە یەکێکیان‌و سەرتاپا دەبم بە یـــەك پارچە توورەیی‌و یاخی‌بوون ، لـــە لایەکی‌دیکەشـــەوە سەرو چاوم گڕدەگرێ ، نێوانی مەمکـە زۆر زلەکانـــی میلۆڤێچم ئێستاس لەپێش چاوە • تەنیا یەك جارم سـەیری میلۆڤیچ کرد لـــە چارداش ، گێژ بووم ، بەڵام تووشی دڵداری نەبووم • یەکەم دڵداریم لەگـەڵ ئەلیزا بەنەمەجیانی ئاکتەریس‌دا بوو • ئیمپراتۆری‌یەتی عوسمانلی ڕووخابوو • ئۆردووەکانی حوکوومـــەتی ئیئتیلاف ، ئوستۆڵەکانی ئەستەمووڵیان بەجـاری داگیرکردبوو • لە ئەنەدۆڵ ، لە هەموولایەکـــەوە هەستان‌و راپەڕین دەسـتی پێکردبوو • یەکەم شیعرم لەمێژ بوو بڵاوکردبۆوە • ئەلیزا سەرەك ئاکتەریسی شانۆی (دار البدائع) بوو • هێشتا هیچ ژنێکی بە ڕەچەڵەك تورك پێی نەهاویشتبوە سەر شانۆی تورك • ئایینی ئیسلام نەیدەهێشت سەر شانۆ کەوێ • ئەلیزا بــە ڕەچەڵەك ئەرمەنی بوو •• ئەرمەنی‌یەکان بەشیان لە دامەزراندنی درامای نوێی تورك ، کۆمیدیای تورك ، ئۆپێرای تورك‌و ئۆپەرێتی توركدا زۆر گەورەیـــە • مێژووی شانۆی تورك شانازی بە ماناکیان‌و پاپازیان‌و ئەلیزا بەنەمەجیانەوە دەکا •

نازانم لە (دار البدائع) لەپێشا لە کام پیەســـدا تەماشای ئەلیزام کـــرد ، لەبیرم‌نایەت • بەڵام هەر کە ئەلیزام دیت‌و نەدیت بە تیرێ پێکامی • ئەمەم زۆر چاك لەبیرە • لە سەتا سەت بە تورکیی خانمەفەندی‌یەکانی ئەستەمووڵ قسـەی دەکرد • بە عومری خۆم چاوی‌وا درشت‌و گـــەورەم نەدیتبوو ، کە قســـەی دەکرد ڕوومەتەکانی سوور سوور هەڵدەگەڕان • لووتی مەیلەو درشت بوو ، جووڵە نەرم‌و دەست‌و پەنجە ئێجگار سپی‌و ناسکەکانی هەر دەڵێی ئێستاش لە

بەرچاومن • یەکسەر لە شانۆ وەدەرکەوتم • گوتم دەبێ پیەس بنووسم ، ئەملاو ئەولای ناوێ ، دەبێ پیەسێك بنووسم • مەگەر بەم بیانووەوە کەمێك لە نزیکترەوە بتوانم ببینم ، بەڵکو دەستم بگوشێ • بەڵام پیەس نووسینم بە زەحمەتترین کاری ڕوی زەوی دەزانی •

پیەسێك دەنووسم ئینجا جوانو زەریف دەیدەمە (دار البدائع) ، لەپاشان لە ریزی هەرە پێشەوەی هۆڵی شانۆدا ، نەخێر لە لۆجی درامانووسدا دادەنیشم ، سەیری ئەلیزا بەنەمەجیان دەکەم ، کاتێ پیەسەکەی خۆم یاری دەکا تەماشای دەکەم ••

دەشێ پیەسەکە بە شیعر بنووسم ، بەڵام بابەتەکەی چی بێ ؟ بێگومان پیەسی دڵداریی یەکەم :

« لە گوێ ئاگردان » بەمجۆرە لەدایكبوو • پیاوێکی زۆر بەتەمەن ، زۆر ژیر ، زۆر چاك ، زۆر شاعیر لەسەر چیایەك دەژێ • شەوێکی بە بەفرو کڕێوەی پڕتۆفو وەیشوومە • ژنێکی شۆخی گەنجی زۆرجوان بە هەناسەبڕکێ لە دەرکەی دەدا •

پیرەمێرد دەرکە لە ژنە دەکاتەوە ، لەبەر گوێ ئاگردانەکەی دایدەنێ • ژنە لە شتگەلێك دەترسێ • پیرەمێرد ترسەکەی دەڕەوێنێتەوە • دەرکەکانی دنیای ئەقڵو حیکمەتو فەلسەفەو بیرو شیعری بۆ دەخاتە سەر پشتو ئەوە بە ژنە دەسەلمێنێ کە ئەگەر بێتو لەم دەرگایانەوە بچێتە ژوورەوە بە بەختەوەری دەگاو ئاسوودە دەبێ • شووشە بەفر بەستووەکەی پەنجەرەی ژوورەکە دەشکێو لاوێك خۆی بە ژووردا دەکا • مەڵێ ! ئەم لاوە ژنە راودەنێو ژنەکە لەو تۆقیوە • پێیدەڵێ : یاڵڵا وەدوومکەوە تازە لە دەستم ڕزگار نابی • پیرەمێرد ، بۆئەوەی لە پەنجەرەوە هەڵنەیەن ، دەرگایان بۆ دەکاتەوە • هەردو گەنج ، نێرەکەیان لەدواوەو مێیەکەیان لە پێشەوە وەدەردەکەونو دەڕۆن •

لەوانەیە بپرسن بۆچی ئەمە یەکەم پیەسم بوو ؟ ئەوەی سەیـــر بـێ ، کابرای پیرەمێرد خـــۆم بووم • کەچی هێشتا لە تەمەنی هەژدە ساڵیمـــــدا بووم • لەپاشان بیرم‌کردەوە تومەز ئەم خـــۆ بــە پـــیر زانینەم سەبـــارەت بەوە بوو کە بە هیچ جۆرێك نەدەکرا لەگەڵ ئەلیزادا بــە یەك بگەین • ئەلیزا لەکوێ‌و من لەکوێ ؟! ئەلیزا کێ‌یەو من کێم ؟ تەنانەت مـــن ئەگەر بـــە شیعرم ، بەئەقڵم ، بە پیەسەکەم سەعاتێکیش لە بەر گوێ ئاگردان ڕایگرم خـــۆ لەپاش سەعاتەکە پەردە دادەدرێتەوەو شووشەی پەنجەرەکە دەشکێ‌و ، شان‌و شۆرەتی ئەلیزاو ئەو ژیانەی ـ کە ئـەوسا سەبارەت بـــە هەرچی‌یەك بوو پێم‌وابوو زۆر دەوڵەمەندە ـ ئـەلیزام لەدەست دەستێنێتەوە •

پیەسی «بەرگوێ ئاگردان»ەکەمم تەواوکرد ، بەڵام بـــە (دار البدائع)م نەدا • وا پێویست بوو بـــۆ ئەنەدۆڵ هەڵێم‌و هاوبەشیی شەڕی ڕزگاری خوازیی میللی بکەم • لە (١٩٢١)دا لە ئەنقەرە لە شانۆیەکی بێ‌سەروبەردا لەبەر چرای نەوتین‌و لە سەرما هەر ئەوەبوو ڕەق نەبمەوەو ، هەر سا نا ساتێ دەست‌و پـلم بە هەڵمی هەناسەم گەرم دەکردەوە ، «ئۆتێللۆ کامیلم» تەماشا کرد • بەدرێژایی تەمەنم تەنیا دوو جارم تەماشای شیکسپیر کرد • عەبدوڵڵا جەودەت ناوێکـــی جۆن‌تورك ئوستادی گەورەی ، بە زمانێکی پـــڕ لە وشەی عەرەب‌و عەجەم کردبوو بە تورکی • ئوتێللۆو هاملێت‌و فلان‌و فیسارم خوێندبۆوە ، سەرســـام بووم ، حەیران ببووم ، بەڵام تەواو تێی‌نەگەیشتبووم • کامیل ئاکتەرێکی گەڕۆك بوو • دەتوانم بڵێم تەنیا پیەسێك لە مەلەفەکەیدا هەبوو ، ئـــەویش هـــەر ئۆتێللۆ بوو • دەڵێن ئۆتێللۆیان بـــــە شێوازی پاپازیان یـاری کـردبوو • حەیف سەیرکردنی پاپازیانم لـــە ئۆتێللۆدا بـــەنسیب نەبـوو ، بەڵام تەماشای ئۆتێللۆکەی شاگردەکەی کامیلم کرد ، ئەوسا زانیم پلەو پایەی وەستایەتیـــی ماموستاکەی چی‌یە •

لەو مانگانەدا کـــە لـــە ئەنقەرە بووم ، کامیل ، بگرە دە جـــاری

«ئەمیراڵی ڤەنەدیك» یاری کرد ، منیش سەیری یاریی هەموو جارەکانیم کرد • نایشارمەوە عاشق بوونم بە شێکسپیر قەرزارباری ئـەو وەرگێڕانە زۆر زۆر خراپانەی عەبدوڵلا جەوودەتە ، بەڵام شاگردەکەی ڤاگرام پاپازیان ئۆتێللۆ کامیل ، شێکسپیری تێ گەیاندم • کامیـل لەمێژە مردووە ، بە برسـێتی ، بە کوڵۆڵیو نەخۆشیو لەش بەباری کۆچی کرد • پاپازیان هات بـۆ یەکێتیی سۆڤیـەت ، ئیشەڵلا ساغە ، دەزانم بوو بە نوێنەری گەل(٤) •

لە (١٩٢١)دا چووم بۆ باتۆم • چوومە ئوتێلێك ، ئـەوسا ناوی (فەرەنسا) بوو • لەسەرێکەوە رۆژانە دوو لەگەن شۆربای ئاردی گەنمەشامیو چارەکـێ نانی ڕەشم دەخوارد ، لە سەرێکیترەوە سۆلەکانم لەپێ دەکردنو بە تەقەتــەق دەچووم بــۆ کۆبوونەوەو کۆڕبەستن ، لە سەرێکیدیکەشەوە لە گۆڤــاری نەقابەیسووری دەفتەرخانەی دەرەکیی دەستەی شۆڕشگێڕانی تورکیادا کــە بە ناوی نەقابەی سوورەوە دەردەچوو کارم دەکرد • لە سەرێکیتریشەوە ئـەو پیەسانەم خوێندەوە کــە بە فەرەنسی لە زنجیرەی ڕەنگاوڕەنگی بچووکــدا بڵاوکرابوونەوە ، نزیکەی سەت دانەیەك دەبوون ، بگرە زیاتریش ، یـەك لە دوای یەك • لە دۆڵابی ژووری ئوتێلەکەمدا بوون ، هەمووشیان بەر لــە ســاڵانی (١٩١٤) بڵاوکرابوونەوە ، شەش مانگ لەگەڵ پەروەندەی ئـەوسای شانۆکانی بولڤاری فەرەنسیو ڤۆدڤیلی فەرەنسیدا حەشرم کرد • نەك تەنیا لــە دیوی ناوەوەی بۆرژوای بچووکی ئەو سەردەمە گەیشتم ، بەڵکو بەشێکــی زۆری جیلوەکانی تەکنیکی پیەس نووسینیش فێربووم •

لەپاش پیەسی «بەرگوێ ئاگردان» پیەسێکی دیکەشم نووسی ، ئەوســـا لەگەڵ نووسەرێکی تورکی والا نوورەددین ناودا ، لە ئەنەدۆڵ ، لە بۆڵــوو ماﻣۆستایەتیم دەکرد • پیەسەکەم بــە ناوی «دڵ بەرد»ەوە نووسی : شێتێکــی

---

(٤) پاپازیان لە کاتی نووسینی ئەم وتارەدا ســاخ بوو ، لە ١٩٦٨دا مرد ــ وەرگێڕ •

لادێیی دەبێ بە میوانی ئاغایەك ، لە دیوەخانەکەی گوێی لە خەڵکەکە دەبێ ، ناوی ئاغا بە کابرای «دڵ بەرد» دەبەن ، دڵ بەرد وای کردو دڵ بەرد وای گوتو چی ... شتێە بۆ شەوێ سواری کۆڵەی سینگی ئاغا دەبێ ، دەیەوێ دڵە بەردەکەی دەربێنێو دەیخنکێنێ ، بەڵام نە دڵی بەرد دەبینێو نە هیچ ، دەڵێ تفوو ، کابرا نە دڵی هەیەو نە تەڕەماش .. ئەم پیەسە بزوێنە کۆمەڵایەتی‌یەکەی ئاشکرایەو پیەسی گران گینیۆل لەمەدا گەلێ سوودی پێ بەخشیم . شێوەی ئاخاوتنی لادێیی‌یەکانی ، ڕاستتر بڵێم شێوە ئاخاوتنی لادێیی‌یەکانی دەوروبەری بۆڵووم وردکردنەوەو لێم کۆڵینەوەو هەر بەهۆی ئەم وردکردنەوەو لێکۆڵینەوەیەوە بوو پەڕینەوەم بۆ ناو زمانی گەل لەدوایدا ئاسان بوو و ئەرکم پێوە نەکێشا .

با بگەڕێینەوە سەروکاری ڕەنگاوڕەنگەکان لە باتۆم . ڕۆژێکیان پیەسێکی بە شیعر نووسراوی «بیتهۆڤن» ناوم بەرچاو کەوت . باقڵ خراپیش نووسرابوو ، ئێستا بیخوێنمەوە پەسەندی ناکەم ، بەڵام ئەوەی کە حەزم دەکرد بینووسمو تا ئێستاش هەر نەمنووسیو لە داخی نەنووسینی هەر وەختبوو بمرم پیەسێك بوو بابەتەکەی پێ ئیلهام کردم . ئەویش ئەوەبوو کە ژیانی کارل مارکس بکەم بە پیەسێك یا چەند پیەسێك .

یەکەم ئۆپێراو یەکەم بالێو یەکەم شانۆی ڕاستەقانیم لە مۆسکۆ سەیرکرد . ئۆپێراکە شلەژاندمی ، بەڵام من قسە لەو سەردەمانە یانێ لە سالأنی (٩٢٠)و (١٩٢٨) دەکەم ، یانێ بەپێی باری ئەوسای شانۆو باری ئەو وەختەو دیکۆرەکانی «کارمێنی»ی ئەو سەردەمەو ناوی ئەوسای «کڕاسنی ماك» قسە دەکەم . (کڕاسنی ماك یانێ بووکەڵە کە بالێی کۆمپۆزیتۆری کلییرە) .

ڕاستو ڕوونتان دەوێ حەز لە ئۆپێرا ناکەم ، هونەرێکی زەحمەتو تووشە ، هونەرێکی گەورەیە ، بیناکانیشی زۆر گەورە دروست دەکرێن ،

لأیەنی ڕەسمیشی هەیە • ئۆپێرا لە هەموو دەوڵەتێکدا شانۆیەکی ڕەسمییە ، بەڵێ بەدەستی خۆم نیە ، نە لە یەکەم سەیرکردنیدا حەزم لێکردو نە ئێستاش دەتوانم حەزی لێ بکەم • بەلاّم وەنەبێ دەرزیشم لێ وەرنەگرتبێ ، دەرزم لێ وەرگرت ، ئەویش وەنەبێ تەنیا هەر لە مەیدانی دراما نووسیدا ، بەڵکو لە کاری شیعر نووسینیشدا ، تەنانەت زۆریشم سوود لەو دەرزانەش وەرگرت کە ئۆپێرا لە ژیانی ڕۆژانەمدا پێی‌بەخشیم ، ڕاستتری بڵێم ـ کە بەپێچەوانەوە پێی‌بەخشیم • پێویستیی بێ‌پەناو پەردەیی ، بێ‌ڕووکەشی ، بێ‌ئارایشی‌و بێ‌قەدیفەییم لە بۆڵشۆیدا تەماشاکرد ، لە ئۆپێراکانەوە فێربووم ، هیچم لە (ماڵی تیاتر) ،(شانۆی بچووك) لەبیر نەماوە • لەو سەردەمانە دەدوێم • لە سەردەمە تازەکاندا «دوڕگەی ئافرۆدیت»م(٥) پێ خۆش بوو • وەختە لەبیرم‌بچێ ، ئوپێرا لە تێگەیشتن‌و زەوقی نیگارکێشی‌و پەیکەرتاشی‌و تەنانەت میعماریشدا تەئسیری زۆر بوو • ئەو ڕەسمانەی کە لە شانۆ ، لە یاریی سەرشانۆو لە ئیشاراتی ئارتیستەکانی ئۆپێراو فلاّن دەچن‌و لە کۆمپۆزیسیۆنەکانی ڕەسم‌و پەیکەرەکان تائێستاش حەز لە هیچیان ناکەم • لە شیعرێکدا کە لە ساڵی (١٩٢٠)دا بۆ مەیەر هۆڵدم نووسیوە ، لەبارەی بۆڵشۆوەیە ، نووسیبووم : «بیناکەی تیاتری بۆڵشۆی دەشێ ببێ بە عەمباری جۆ » بێ‌گومان ناهەقیم کردوە • هیچم لەبارەی بالێکانی بۆڵشۆی ئەو سەردەمەوە لە بیر نەماوە • بەڵێ بالێیەکم بە ناوی «یۆسفی جوان»ەوە سەیرکرد ، بەلاّم هیی بۆڵشۆی نەبوو ، هیی دەستەیەکی دیکە بوو ، جا ئەوەی تەئسیری تێ‌کردم ئەم بالێیە بوو ، بەلاّم چ‌بالێیەك ! چۆن پێویست بوونی بزووتنەوەو گۆڕانی کۆمپۆزیسیۆن نەك تەنیا لە بالێ ، لە دراماو ڕۆمان‌و شیعریشدا لەو بالێی

---

(٥) (دوڕگەی ئافرۆدیت) ناوی ئەو پیەسەیە کە شاعیرو درامانووسی هاوچەرخی یۆنانی (ئالێکسیس پارنیس) نووسیویە •

«یوسفی جوان»ەوە فێربووم • چەندین جاری دیکەشیان یاری گردبایـــەوە ، بۆئەوەی لە هەموو جارێکدا چل هەزار دەرزی لێ وەرگرم ، چل جـــاری دیکەش بـۆ سەیری دەچووم •

من چەندین یاریی تازە کوورەی ستانیسلاڤسـکیو مەیـەرهۆلـدو ڤاتانگۆفو تاهیرۆفی وام سەیرکرد بۆنو بەرامەی ژیانو شۆڕشو جوانـیو قارەمانێتیو چاکەو ژیریو زیرەکی ، پیاویان مەستو کەشەنگ دەکرد •

من ئەو پیاوەم کە لە (١٩٢٢)دا پیەسەکەی گۆرکی «لەنێوان هەرچـیو پەرچییاندا»م لە شانۆی هونەریی مۆسکۆدا سەیرکرد • من ئـەو پیـاوەم کە پیەسەکەی نووسەری ڕووس سۆهۆگۆ بیلین «مەرگی تاریلین»و پیەسەکـەی درامانووسی روس (ئا • ئۆستڕۆڤسکی) «فەرتەنە»و پیەسەکەی گۆگـــۆڵ «موفەتیش»م لە مەیەرهۆڵد سەیرکرد ، من ئـەو کەسەم کـە پیەسەکـەی نووسەری فەرەنسی «راسین» «فێدرا»م لە کامێرنیدا تەماشاکرد ، من ئەوکەسەم کە پیەسەکەی نووسەری ئیتالیایی کارلۆ گۆتسین «توراندۆت»م لە ڤاتانگۆفـدا تەماشاکرد •• دەوجا وەرە ئـەم هەمووە بکەیتو تێ گەیشتنی بەســـتووی چەسپاوت ژێرو ژوور نەبێ ؟ گوایە چەندین ئاسۆی یەك لە یەك هەراوتـرم لەپێش ناکرێتەوە ، بـــۆ نووســـینی ئـەو بەرهەمانەی کـــە میللەتەکەت ، میللەتانی هەموو دنیا ، مرۆڤ بـــۆ بەختەوەریو ڕووناکیو پێشکەوتـــنو هەقپەروەریو راستیو جوانیو ئازادیو برایەتی بانگ دەکەن ناسووتێـیو هەڵناقرچێی ؟ منیش عەینی شتم لـێ بەسەرهات •

لێرەدا تەنیا دێڕێك قسەم هەیە : لەو سەردەمانەدا ، نوێکاری لە شانۆسازیدا بەپێی دابو دەستووری باو لە پیەسەوە نەدەهات ، بەڵکو لە هونەرو بەهرەی ڕێژیسوێر ـ مخرجو هونەرمەندو نیگارکێشـــەوە دەهات • یەکێ لـــەو جیاوازییانەی نێوان سەردەمی زێڕینی ئـەو ساڵانەو ئەو سەردەمە زێڕینـــە

تازەیەی کە لەپاش کۆنگرەی بیستەم دەستی بەچریسکانەوە کردو شەوقی لە ساڵەکانی نزیکدا گەیشتە ئاسمان ـ قسە لە شانۆسازیی سۆڤیەت دەکەم ـ ئەوەیە کە نوێکاریی ئێستا ، لە درامانووسیو پیەسەوە دەستی پێ کردووە • ئیخراجی ئەو سەردەمەو تاقی کردنەوەکانی شانۆسازی بەش بەحاڵی خۆم شەخصی کاریان لە درامانووسیی من کردووە •• بۆنموونە شانۆسازییەکانی مەیەر هۆڵد ، یا ستانیسلاڤسکی ، یا ڤاتانگۆڤم رەچاوکردو بەپێی دەستووری ئەوان دەستم بە دامەزراندنی دراماکانم کرد • لە بنیاتنانی پیەسی «کاسەسەر»مدا فێرگەی مەیەر هۆڵد کاری گەورەیە • هەروەها لە بنیاتنانی پیەسی «پیاوە لەبیر کراوەکە»مدا ستانیسلاڤسکیو لە بنیاتنانی پیەسی «ئیڤان ئیڤانۆڤیچ هەبوو ؟ نەبوو ؟»مدا پیەسی «تۆراندۆت» کاریان گەورە بوو •

شانۆکانی سۆڤیەت کاریان پتر لە شیعرم کردووە تا شیعری سۆڤیەت • لێرەدا کە دەڵێم شانۆسازی مەبەستم درامانووسی نییە ، ئیخراجو هونەرمەندو نیگارکێشم رەچاوکردووە • دەتوانم بۆ کاری ئەمانە ، یەکە بە یەکە نموونە بێنمەوە • بەڵام لەبەرئەوەی کە لە خۆم زیاتر پێوەندییان بە کەسی دیکەوە نییە ، وازیان لێ دێنم • شانۆکانی ئەوسای مۆسکۆ پێداویستی توانای لێگەڕانو وردکردنەوەو قووڵ بوونەوەو تەجریدکاریو تەعمیم کارییان تێمدا پەیداکرد •

ئەمەش وەنەبێ تەنیا هەر لە هونەردا ، بەڵکو لە گەشە پێ کردنو پەرەپێدانی ئایدیۆلۆژیکیشمدا یارمەتییان دام • ئەو دەرزانەی کە لە دانیشگای رەنجدەرانی رۆژهەلات[٦] وەرمدەگرتن لەژێر پرۆژیکتۆرەکانی شانۆکانی ئەوسای سۆڤیەتیشدا خوێندمنەوە •• زۆر چاکم فەرق پێ کردووە کە شتێکم نووسیبێ ، با لەسەر بابەتێکیش بووبێ ، بە زۆری وەکو یادداشتێك بووە •

---

(٦) ناظم حیکمەت لە ساڵی١٩٢٢وەوە تا ساڵی ١٩٢٨ لەو دانیشگایە خوێندوویە •

کەچی ئەو کەسەی لەم دنیایەدا بیرەوەریی خـــۆی یادداشت نەکردبێ منم • بە قسەکەم پێمەکەنن و مەڵێن لەبەرچی ؟ چونکە شتەکە زۆر ئاشکراو سادەیە : ئێوە نازانن بیرم چەندە کولە • تەفسیلات و وردە ریشەی شتانم لەبیر نامێنێ ، ناوو مێژوو شتیوا لەبەرناکەم • جا لەبەر ئەمە ئێستا زۆر لە خۆم بکەمو بـیر لەوە بکەمەوە کە شانۆسازی تا چرادەیەك دەوری ـ ئەوە بخەرە ئەولاوە ، کە درامانووسێکی دەرەجە سێم ـ لە مندا بینیوە ، بەرانبەر بە گەورەیی ئەو دەورە سەرسام دەبم •

من ئەمەم لە تەمەنی شەست ساڵیمدا کەشف کرد • کاتێکی ئەم وتارەم بۆ گۆڤارێك دەنووسی • بەراستی سەیرە ! بەڵام سەرلەبەری رستەکانی ئـەم دەورەم ، لە نۆرەی خۆیدا لەبیرنەماوە • رۆمانێك دەنووسم (ژیان شتێکی جوانە براله) دەبێ دەسەوارەی ساڵی (١٩٢٤)ی پراڤدا تەماشا کـــەم • یەکەم رۆژ هەواڵوکەیەکی ئاواوایم خوێندەوە : لە (١٢)ی شوباتدا خوێندکارە تورکەکان لە دانیشگای رەنجدەرانی رۆژهەڵات بە سەرۆکایەتیی هـــاوڕێ (مصطفی صبحی)یەوە شەوێکیان ، بە ناوی ئەو شازدە تورکەوە کە پیاوکوژە خۆ بـــە کۆنەپەرست فرۆشتووەکان کوشتبوونیان رێکخست • لەپاش تەواوبوونی بەشی ئاهەنگی رەسمی ، لکی درامانووسی تورك بە یارمەتیی هاوڕێ ئێکەوە لە شانۆی مەیەر هۆڵد کاری شانۆســـازی بەڕێوەدەبا پیەسێکی هاوڕێ ناظمی ئەندامـی کۆللێکتیفی یاری کرد • پیەسەکە سەرلەبەری کۆللێکتیفانە کاری تێدا کرابوو • دامەزراندنی پیەسەکـە ســـەرنج کێش بوو • لە پەردەی یەکەمدا ، کۆششی هاوڕێ پیشکەوتخوازەکان لە (٢٨)ی تشـــرینی دووەمی (١٩٢١)دا لـەنێو ماتۆرێکدا پیشاندرا • لە پەردەی دووەمدا بەسەر مەکۆی چاپدا دەدرێ ، لـە پەردەی سێیەمدا لە ئەستەموولی پۆلیس کۆلان بە کۆلان چاویان بە هەر شتێك بکەوێ ژمارە (٢٨)ی پێوەبێ راویان دەناو لەم راوونانو بگرەو بەردەیەدا گەلێ سەحنەی سەیرو سەمەرەو کۆمیك بەرچاو دەکـــەوێ ، لە پەردەی چوارەمدا

بەبۆنەی ژمارە (٢٨)ەوە هەرچی دەنکە جۆیەکی ماڵی ژمارە (٢٨)ی خواردبێ بە ناوی شۆڕشـــگێڕێکی راســـتەقانی‌یەوە باســـخوون‌و مەحکەمە دەکـــراو حوکم‌دەدرا • پیەسەکـــە بە بەرگی میللی‌یەوە یاری‌کرا • شانۆسازی‌یـــەکی ناوخۆیی‌یانە بوو • ساڵۆنەکە پڕ بوو لە میللەتانی هەمـەجۆرو تورکی‌نەزان ، لەگەڵ ئەوەشدا یاری‌یەکە سەرنجی کێشان •

ئەم چەند دێڕە کە لە (١٢)ی مارتی (١٩٢٤)دا پراڤدا بڵاوی‌کردووەتەوە پێم‌وایە یەکەم بەڵگەیە کە لەم نووسینەمدا هێنابێتمەوە •

کەواتا ناوم بۆ یەکەم‌جار لە (١٩٢٤)دا کەوتۆتە سەر لاپەڕەکانی پراڤداو ئاخۆ وەکو پیەسنووسێ کە بۆ یەکەمجار چاوم بە ناوی خۆم کەوت چەنـدم کەیف پێ سازبووبێ • بۆ درۆ بکەم وەڵڵا یەکەم رۆژ کـە چاوم بەم چەند دێڕە کەوت لە پراڤدادا نووسرابوو دڵم لە خۆشی‌یان بە تەپەتەپ کەوت • بڕوام نەدەکرد ، لە دڵێ خۆمدا دەمگوت داخۆ پراڤدا کەی ناوی منی بیستبێ •

لەگەڵ نیکۆلای ئێکدا لە مۆسکۆ هەرەوەزی شانۆی (مێتلا ـ گەسك)مان دامەزراند •

باقڵ ئەمـــە یەکـــەم‌و دووا هەرەوەز بوو • بـە ڕوونی مێژووەکـــەیم لەبیرنەماوە ، بەڵام پۆستەرو ئیعلانەکانیم تائێستاش لەبێش چاوە • گەسکێکی کلك درێژ لەسەر قورسـێکی سوور • مەبـەستمان روون بوو • لەلایەکـەوە مەبەستمان ئەوەبوو کە هـــەرچی خڵتـــەی بیروباوەڕی بۆرژوواو بۆرژووای بچووك‌و دەرەبەگایەتیی نێو ژیانی رۆژانەی مەردم‌و مێشك‌و دەرونیان هەیـە بە گەسك بماڵدرێ‌و لە لایەکی‌دیکەوە مەبـــەستمان ئەوەبوو کە شانۆکانـــی مۆسکۆ لەو خڵتانە پاك‌کرێنەوە ، کە لە رووی زانینەوە ، یان نەزانینەوە لافی پاراستنیانمان دەدا • حەوتووی دوو جارمان لە سینترالنیی ئێستا ، کـە جاران ناوی « شاپووار ـ سینەمای مۆسکۆ » بوو یاری دەکرد • ئێرە یانەی دانیشگای

رەنجدەرانی رۆژهەڵاتیش بوو ، منیش وام بەبیردا دێ کە ماوەیەك سەرۆکی یانەکە بووم ، بەڵام زۆر چاکم لەبیرە کە نیکۆلای ئێك کاری لکەکانی درامای یانەکەی دەگێڕا •

لەبیرمچوو : هونەرمەندەکانمان بە دوو جۆرە تاقیکردنەوە هەڵدەبژارد :

١ ـ تاقیکردنەوەی ئاکتەری ، ئەمەیان ئێك دەیکرد •

٢ ـ تاقیکردنەوەی سیاسی ، ئەمەیان من دەمکرد •

سەروتاری ئەو رۆژەی پراڤدام بە دەستیشان کراوەکـان دەخوێندەوە ، لەپاشان لە بابەتە سیاسییەکانی ناوخۆو دەرەوە دەستمان بە پرسیار لێکردنیان دەکردو ئەزموونم دەکردن • شانۆکەمان لافی دامەزراندنی یەکێتیی ئۆرگانیکی سیاسەتو شانۆی لێ دەدا • دیسان وەکو لە بیرم بێ ، پیەسەکەی خۆممان بە ناوی «قەباحەت لە کێیە» وە لە «مێتلاّ» یاریکرد لەگەڵ ئێکدا • وابزانم شتێکی دیکەشمان بە ناوی «کیرپیچکی»یەوە نووسی • ئەم ناوەمان لە گۆرانییەکەوە وەرگرت کە بە ژنە کرێکارێکی رووسدا هەڵدرابوو کە دەورێکی زۆری دەبێ لە سەرلەنوێ بنیاتنانەوەی کارخانەیەکدا • پیەسی « قەباحەت لەکێیە » تەنیا یەك پەردە بوو ، لە تاوانو دزێتیو بێئاکاریو شــتیوا دەدوا کە لە رژێمی سەرمایەداریدا پەنگیان خواردووەتەوەو قەباحەتو تاوانی دەخســتە ئەستۆی کۆمەڵ نەك تاك • هەرچی ئەوەی پێشوو بوو لەدووایيــدا بیستمەوە زمانزەد ببوو ، بــەڵام خۆی لەبارەی گۆرانییــەکی زۆر جوانی شاری بەناکانــەوە دامەزرابوو کە بە ناوی (کیرپیچکی)یەوە بوو • لە شەڕی یەکەمی جیهــان ، لە شۆڕشی کشتوکاڵ ، لە یەکەم راپەڕینی ئابووری دەدوا • لــەم یارییــەدا سینەمامان زگماکانە لەگەڵ شانۆدا یەکانگیر کردبوو • بەنموونە :

یەکێ لە قارەمانەکانی هاوبەشیی لە خۆپیشاندانێکی کۆڵاندا دەکرد ، ئەم دیمەنەمان لەســەر پەردە تەماشــا دەکرد • قارەمانەکە لە خۆپیشاندانــەکــە

جیادەبۆوەو لە دەرکی ماڵێکی دەداو دەچووە ژووریٚ ، ئینجا لە پەردەکــەوە دەهاتەدەریٚو خۆیدەدایە پەنای کۆلیتی سەر شانۆکە • قاعیدەو دەستوورمان ئەمەبوو :

هەرچی دیمەنو ڕواڵەتی دەرەوە بوو لەسەر پەردەو ، هەرچی هیــی ناوەوە بوو لەسەر شانۆ پیشان دەدرا ، بەڵام وەکو گوتم ئەمەش وەنەبیٚ وەکـو دوو شتی لێك هەڵبڕاوو جیاواز ، بەڵکو وەکو دوو شتی پێکەوە جۆشدراو •

پیەسی (گەسك) لەپاش ئەوەی شەش مانگ بەرگەی گرت خودی خۆی لە دنیای شانۆسازیدا ماڵدرایەوەو ئاســەواری نەما • جا ئێستا هەرچەنــد بیردەکەمەوە ، نازانم ئەمــە چۆن ئەو شەش مانگە بەرگــەی گرت ، شتێکی سەرسووڕێن بوو ! بەڵام ئێستا گەیشتمە ئەو ڕاستییە کە خڵتەی دنیا کۆنەکانی نێودڵو دەروونمان هەروا بەئاسانی نابــەزیٚ ، بەڵکو پێویســتە بە چەکێکی کاریگەرترو قووڵتر ، بە چەکێکی پێشــکەوتووتر بەگژیدا بچینو بیبەزێنین • هەروەها گەیشتمە ئەو ڕاستییەش کە سەرنەکەوتنی گەسکەکەمان بەشبەحاڵی ئیمکاناتی ئەو سەردەمەو بەشبەحاڵی تێگەیشتنی شانۆسازیی ئــەو ڕۆژگارە کارێکی زۆر تەبیعی بوو • بەڵام مرۆڤ هــەرچییەك بیٚ حەز لە شــانازی بەخۆوەکردن دەکا • ئایا ئەم حاڵەتە ڕۆحییەش خڵتەیەك نییە ؟ بەڵیٚ خڵتەیە • ئارەزووی بەخۆوە نازین دەکەین ، بڕوانن کاتیٚ نووسیم سینەماو شانۆمان وەکو بتوونێکی زگماك بەکارهێنا بیٚباکانــە شانازیم بەخۆمــەوە دەکرد • ماوەیەك پێموابوو ئێمە ئەم کارەمان زۆر لەپێش «لاتیرناماژیك»ی چیکەکانەوە ، با بــە «مۆنۆئێکران ـ یەك پەردە»یش بــیٚ ـ بەدی هێناوە ؟ کەچی لەو ساڵانەدا ئەم تاقیکردنەوانە لە هەموو دنیادا دەکرانو ببوون بە باو • تەنانەت لە ئەستەمووڵیش فیلمێك ، پێموایە فیلمێکی ئەڵمــانی بوو ، ســەرەك ئاکتەریسەکەی لەســەر شانۆیش یاریی دەکرد • تاقیکردنەوەی (گەسك) دووایییەکەی هەســتی درامانووسییەکی تێمدا گەشە پیٚکرد • لــە بنەچەکدا لەسەر بنجی پیەسی

«کاسە سەر» ڕوواوە • ئـەو سەردەمە سەروەر بە مارکس و ئینگلس و لینینەوە گلابووم ، بەڵام چۆن گلانێك ! ویستم سەرلەبـــەری کتێبەکانی لینین راستەو راســت بخەمـــە ســـەر شانۆ • هێنـــام کتێبی « ئیمپریالیـــزم دووا قۆناخـــی سەرمایەداری یە»م سیناریۆ کردو قارەمانــە دیاری کراوەکانیشم لە کارەکـــەدا هاوبەش کردن • ئەویش نەك بۆ سینەما ، بۆ « گەسك »ەکەی لەمەر خۆمانم سازکرد • بەڵام یاری کردنـــەکەی بەقســـمەت نەبوو ، بالێیـــەکیشم بۆ «مەیەرهۆڵد» نووسی بەناوی «ئەهرام»ەوە بوو ••• ئەهرامێکی سۆسیـال ، بە هێزە بەرهەمهێنەکانی بنەڕەتی یەوەو لەگـــەڵ پێوەندی یەکانی بەرهەمهێنـە سەرخانی یەکانیدا • هێنام بۆ (مەیەرهۆڵد) ، خوێندیـــەوە • پەسەندی کرد • بەڵام نەیخستە کایـــەوە • جگە لەمانـــە پیەسێکی شیعریشـم نووسی ، ناوی « چواردەی مانگ » بوو • یاخی بوونێکی ناو گەمیەیەکی ئەتڵانتیکی رادەگەیاند ، بەڵام تەماشای ئەسڵەکەی بکەن ، گەمیەکـە بە وەجاخـەوان و مەکینەوان و ئاگرەوان و کرێکاران و رێبوارانی سەربان و دەرجە دوو و دەرەجە یەك و دەرەجە لۆکس و کەپتانەکانیەوە نموونـەی کۆمـــەڵێکی لاسایی کراوەی سەرمایەداری بوو • پیەسەکـــەم تەواو نەکرد • نەخرایە کایـەوە ، بەڵام بەشـێکی زۆری پارچەکانیم لە رۆمانە شـیعری یەکـــەی « بەنەرجی بۆچی خۆی کوشـت »دا بەکارهێنا •

یەکەم نوسخەی پیەسی « کاسە سەر »یشم هەر بۆ « گەسك » نووسی ، نەخرایە کایەوە ، ئەم نوســـخەیەیان ون بوو • دووەم نوســـخەیم لە تورکیا نووسی • هەر کە نۆرەی هات لە بابەتەکەی و یاری کردنەکـەیتان بۆ دەدوێم • داوتەڵەبی ئەم پیەسەش یەکێ لە دەستوورەکانی مارکسیزم بوو •

سەرمایەداری لە پەرەسەندندا دەگاتـــە قۆناخێك تەنیا بە شـــتی ماددی داناکەوێ ، نرخە مەعنەوی یەکانیش دەبن بــە ماڵ و دەکڕدرێن و دەفرۆشرێن • هەر کە هەوڵی وەبیرهێنانەوەی ئەو ساڵانە دەدەم ، جارێکی دیکە هەست بـــە

شتێکی‌تر دەکەم • کارێکی گەورەی شانۆسازیی سۆڤیەت‌و سەرومڕ بە شانۆسازیی سۆڤیەتەوە گلانم کارێکی گەورەیان لە تێگەیشتنی هونەری‌و چالاکی‌یەکـانم کردووە • ئارەزووی ڕاستەو ڕاست لەسـەر شانۆ نواندنی کتێبەکـانی لینین وای‌لێ‌کردم شیعریش بۆ ئەم‌کارە تەرخان بکەم • هەمیشە بیر دەکەمەوە ئایا لە درامانووسیمداو هەر بەبۆنەی دراما نووسی‌یەوە لە شیعریشدا کام شانۆسـازی بۆ ئەم ئەزموون‌و تاقی‌کردنەوانەی پاڵ پێوە نام ؟ لەم ئەزموون‌و تاقی‌کردنەوانە هیچ پەشیمان نیم • تا ئیمڕۆیش هەر سوودیان لێ وەردەگرم • ئەوەی پاڵی بۆ ئەم تاقی‌کردنەوانە پێوە نام (مەیەر هۆڵد) بوو • بەڵام ئەوەی لە ئوستاد فێر بووم تەنیا هەر ئەو گرنگی‌یـە نی‌یە کە هونـەر لە خزمەتی روون‌کردنەوەی رووی سیاسەتدا بێ ••

ئێمە کە دەڵێین یەکـە میراتگری ئـەو نرخ‌و بایی‌یە ڕاستەقانی‌یانەین کە سەرلەبەری مرۆڤایەتی لە سەرانسەری هەموو سەردەمەکاندا ، لە ئاسیا ، لە ئەفریقا ، لە ئەورووپا هێناویانەتە گۆڕێ ، کـە ئەمە دەڵێین گەلێ نموونـەی پرشنگداری تەتبیقاتی مارکسیست لینینیستی سەر بـە هونەری ئیخراجم لـە ئوستادمدا بەدی‌کرد • منی درامانووس‌و شاعیرێکی شۆڕشگێڕ قەرزارباری زۆر شتی مەیەر هۆڵدم کە نرخەکانی ئیخراجی ڕاستەقانیی شانۆ کلاسیکەکانی ئاسیا تا دەگاتە شانۆ گەلی‌یەکانی ئێمەو سەرلەبەری شانۆکانی ئـەورووپا بەو مێژووە دوورو درێژەیەوەو هەرچی داب‌و دەستووری گـەورەی شانۆسازیی رووس هەبوو بە پاک‌کراوی لەپێش دانام •

کە دەڵێم قەرزارباری زۆر شتیم مانای ئـەوە نیە کـە قەرزاری هەموو شتێکیم • دووپاتی دەکەمەوە لە مەیدانەکانی دیکەی هونـەری شانۆسازیـدا قەرزارباری زۆر شتی ستانیسلاڤسکی‌و ڤاتانگۆڤ‌و تەنانەت تاهیرۆڤیشـم • ئەگەر لە سەرلەبەری تێگەیشتنی هونەری شانۆسازیم دەپرسی وەنەبێ لە سەتا سەت بەوکەسـەوە بەسترابێتم ، نە بـە ستانیسلاڤسکی ، نـە ڤاتانگۆڤ نـە بـە

تاهیرۆفەوە ، ئـەوان تا چ ئەندازەیـــەك پێکەوە بەسترابن ، هەڵبەتـــە پێکەوە بەستراون ، تەنانـەت لێکیش هەلکێشرابن ، تێگەیشـــتنی شانۆسازیی ئەمڕۆی منیش هەر بەو ئەندازەیەو بەوجۆرە بە هینەکانی ئەوانەوە بەستراوە • بەڵام لەولاشەوە شانۆسازیی سۆڤیەت هـــەر لەپاش کۆنگرەی بیستەم راپەڕینێکـی گەورەی دیکەشی بەرپا کرد ، بێ ئـەوەی پێوەندی لەگـەڵ داب و دەستوورە گشتیو میللییەکانی خۆیدا بپچڕێ ، راپەڕینێکی بـــەرپا کردو منیش ئەمڕۆ وەنەبێ تەنیـــا هەر لەگـــەڵ موخریجە گـــەورەکانـــدا ، بەڵکو لـــەگەڵ درامانووسەکانیشدا هاوپێوەندم •

لاموایە ساڵانی (١٩٢٨ و٢٩) بوو • نەخۆش بووم ، لە ماڵەوە کەوتبووم ، هاوڕێکان گیرابوون ، لە ئەســـتەمووڵ لە پۆلیسخانە دووای ئەوەی بە ئاگـــری جگەرە سنگە رووتەکانیان سووتاندبوون و زوێڵە چەرمی ژێر پێیان بـە زۆپای گەرمەوە بەجێمابووو هێلکەی کوڵاویان بە سەعات لەژێر هەنگڵیان دانابوو ، بۆ مەحکەمە کردنیان ناردبوونیان بۆ ئیزمیر • تا بڵێی نەخۆش بووم ، بێ خەرجـی بووم • دەرکەم کرایەوە • موخریجی گەورەی تورك (محسن ئۆرتوغروڵ) خۆی کرد بە ژووردا • محسن یەکێ بوو لە دامـــەزرێنەرە کارامـــەکانـــی شانۆسازیی نوێی تورك ، یەکێ بوو لەوانـــەی کـە دیزپلینی شـــانۆسازیی نوێی تورك ، بەتایبەتی هینەکانی رووس ـ سۆڤیەتی بەدی هێنابوو و عاشـــقی ستانیسلاڤسکیو مەیەر هۆڵد بوو • چەند جارێك هاتوچۆی سۆڤیەتی کردبوو • دۆستم بوو ، گوتی : پیەسی ئامادەکراوت هەیـــە ؟ گوتم : هەمە • بەراسـتی نەشمبوو • گوتی : ئەگەر دووای حەوتوویەکیدیکە بمدەیتێ دەیخەمە ســـەر شانۆ • گوتم : باشە • داوای یاری کردنی پیـــەسێکی من لە تاکە شانۆیەکـــی راستەقانیی ئەســـتەمووڵدا ، لە گەرمـــەی تیرۆری دژی شۆڕشگێڕانی لـەو رۆژگارەدا بەلامەوە هیچ سەیرو سەمەرە نەبوو • محسن دۆستم بوو • من باوەڕ بە دۆستایەتی دەکەم • دووای ئەوەی محسن رۆیشت بیرم کردەوە من لە

ناوەی حەوتوویەکدا چیم پێ دەنووسرێ • بابەتی پیەسی « کاسە سەر »ەکەم بەبیرهاتەوە کە دەست پۆلیس کەوتبوو و لەناوچووبوو •

پیەسەکە لەوە دەدوا کە سەرمایەداری نەك هەر نرخە ماددی‌یەکان ، بەڵکو نرخە مەعنەوی‌یەکانیش دەکا بە ماڵو دەیانخاتە بازاڕەوە •

لە ناوچەیەکی « دۆلازیاندا » ناو پرۆفیسۆرێکی « دالبانیزۆ » ناوی زۆر هەژار ماکی دەردە باریکە دەدۆزێتەوە • ڕاستتر بڵێم ، نەزەری‌یەی ماکەکـە دەدۆزێتـەوە • ترۆستی (سەناتۆریۆمەکان ـ مصحەکان)ی دەردە باریکـە دەکەوێتە هەراسانی‌و شڵەژانەوە • تەکلیفێکی ئاواوایی پرۆفیسۆر دەکاو دەڵێ : ئەو پارەو پوول‌و موختەبەرەی کە بۆ بەدی‌هێنانی ساخکردنەوەی ماکەکـەت پێویستە ئێمە لەئـەستۆی دەگرین • بەڵام ئێوە بۆ ماوەیـەکی دیار ، کاری ماکەکەتان بخەنە لاوەو خەریکی تیمارکردنی مانگاکانمان بن • پرۆفیسۆر لەپێشا قایل نابێ ، بەڵام دوایی دل کەچ دەکاو پەیمانێك لەسـەر ئەمە ئیمزا دەکا • دەردە باریکە سواری کۆڵی کچەکەشی دەبێ • بۆئەوەی لە ماوەیەکی دیاردا مانگاکان تیمار بکا لە ئەزموونگـەی یەکێك لـە مصحەکاندا دادەمـەزرێ • بەڵام پرۆفیسۆر چاوەڕێی ماوەی پەیمانەکـە ناکات‌و ماکەکـە ساخ‌دەکاتەوەو رزگارکردنی کچەکەی بەپێویست‌تر دەزانێ • ماکەکـە بەدزی‌یەوە ڕەنێو دێنێ • بەڵام لەپێش ئەوەی بە کچەکەی‌بدا بە تۆمەتی پەیمان شکاندن‌و بارمتە نەدانەوە دەخرێتە بەندیخانەوە • لەپاشان لە بەندیخانـە دەردێ • لە سێرکدا کۆمبارسی دەکا • دوایی دەمرێ • تەنانەت کاسە سەرەکـەشی لە تەشریحخانە دەفرۆشرێ •

ئەم پیەسەی کە رێبازە سەرەکی‌یـەکانیم بۆ روونکردنەوە تـەنیا سێ شەوان لە ئەسـتەموول یاری‌کرا • چوارەم شـەوی بە فەرمـانی ئەنقەرە یاساغ‌کرا • بڕوبیانووی یاساخ کردنەکەشی ئەوەبوو کە گوایە بەیتاڵەکـانی

وڵات لەسەریان هەڵداوەتێو شکاتیان کردووە • لە پیەسەکەدا پرۆفیسۆر دەڵێ : خۆ من بەیتاڵ نیم ، تەماشای مانگا ناکەمو بەمە رۆڵیکێکی دەکەوێتە نێو پیەسەکەوە • بەڵام هۆی ئەسڵی ئەوەبوو کە سەیرکەرەکان لەدووای پرۆمێرەوە ـ ساڵۆنەوە کە بەشی زۆریان لاوو کرێکار بوون ـ خۆپیشاندانێکیان بەرپاکرد • سەعاتێکی تەواو لە ساڵۆنەکە نەهاتنەدەرێ ، ئێمەیان چەندین جار بۆ سەر شانۆکە بانگ کرد • ئاخرییەکەی من لە دەرکەی پشتەوە دەرچووم • بەڵام کۆڵان یەکێکی دیکەی نەدەگرت • منیان خستە ناوەڕاستی خۆیانەوەو لە شێوەی جەماوەرێکی بەرفرەواندا بەو نیوەشەوە بە جاددەی ئیستیقلال وەربووین • لەپاشان ، گوتم یاساغ کرا •

«کاسە سەر» پێموایە یەکەم پیەسێکە کە لە تورکیا بەپێی مەبادیئی فێرگەی مەیەر هۆڵد بۆ شانۆ سازکرابێ • وەکو گوتم من ئەم فێرگەیەم وەنەبێ بە هەموو مەبادیەکانیەوە ، بەڵکو بە هەندێ مەبادیەوە سوودم لێ وەرگرتو لە رادیۆی مۆسکۆش لە (١٩٥١)دا ئەم پیەسەی چەند جارێك یاری کرد • پێش چەند ساڵێك سەیرکردنیم لە شانۆی درامای گەنجەش بەنسیب بوو • لەگەڵ ئەکبەر بابایێفو رۆمانووسو درامانووسی ئازربایجانی مەنتی حوسێن یشدا سەیرمان کرد • من خۆم یارییەکەیم بە دڵ نەبوو • لە نووسینی پیەسەکە پەشیمان نیم • بەڵام پیەسەکەم پەسەند نەکرد • کەچی ئوستاد پیەسەکەشو یارییەکەشی پەسەندکرد •

شانۆسازییان لە چمێژوویەکداو کەی لەپێشا ئاخنییە نێو قووتوویەکی قەپاتکراوی بەئالاو والاو قەدیفەدارو بەبریقو باقو ئارایشتدراوو پەردەدارو بەدیکۆرەوە ؟ نازانم ، ئەمە چاك بوو ، خراپ بوو ؟ مەبەستم ئەوە نییە • ئەمە لێرە بە با ناکەم • من بەشبەحاڵی خۆم جاروبار بە تاسەی یاریی شانۆی هەوای رەها و ناوبازارو مەیدانی شارەوەم •

ساڵەکەیم لەبیرنەماوە • جارێکیان بەبۆنەی جەژنی منداڵانەوە ، بۆ

یاری یەکانی شایی و زەماوەندەکانی موسابەقـەیەکیـان ڕێكخست • لەگەڵ نیکۆلای ئێکدا هەردووکمان هاوبەشیمان تێدا دەکرد • پیەسەکـەی ئێمەیش لەوانەبوو کە بە یەکەم لە قەڵەم دران • حەوتوویەك لـە سێرکدا یاری کرا • موخریجەکـەی (ئێك) بوو ، یاری چ لـە سێرکی داخراوداو چ لـە هی گومەزداردا بێ ، شانۆ چ لە هـەوای ڕەهاو چ لە بازاڕو مەیـدانی شاردا بێ ئەوەی تێیاندا دەژی گەلایەتی و یاری و زەماوەندەکەیەتی •

لە پیەسەکەی ئێمەدا هونەرمـەندەکانی دراماو هونەرمەنـدەکانی بالێ و هونەرمەندەکانی سێرك بە ئینسان و بەستەزمانە هونەرمەندەکانیەوە ـ هەریەکـە لەلایەکەوە یاری یان دەکرد • ڕووداوەکان لە زەویش و لە عاسمانیش ، لـە چوار پەردەی سینەمادا ڕوویاندەدا • تەنانەت تەماشاکەرانیش ـ کە زۆربەیان منداڵ بوون ـ ناوبەناو هاوبەشیی یاری یەکـەیان دەکرد • لەکاتێکا ئەمانـە دەنووسم ، داخی ئەوە دەمکوژێ کە ئێمە بۆچی ئەم تاقی کردنەوەو ئەزموونەمان بۆ پتر گەشەپێکردنیان ، دووبارە نەکردەوە •

دیسان زنجیرەی بیرەوەری یەکانم لێ ئاڵۆزکا • ئاگام لێ یە سەروم ڕ هەر سکاڵا دەکـەم • بەڵام ئایا پیاو هـەرچی بیرەوەریی هەیە لە پیرۆیەکـی کۆڕۆنۆژی و بەپێی زنجیرەی مێژوو ریزیان دەکا ؟ •

محسن ئۆرتوغرول دوو پیەسی دیکەشمی لە ئەستەمووڵ ، لە (١٩٣٠)دا خستە کایەوە یەکێکیان « ماڵی مردوویەك » ، ئەوی تریان « پیاوە لە بیرکراوەکە » بوو • نوسخەی دووەمی « ماڵی مردوویەك »ەکەم چوار پێنج ساڵ لەمەوپێش لە شانۆی « کۆمیسار ڕیشکی » لە لینینگراد یاری کرا • بەڵام ناوەکەیم گۆڕی ، کردم بە « یەکەم ڕۆژی جەژن » لەگەڵ میخاییل زۆشینکۆدا چووین بۆ هۆڵی شانۆ • ئوستاد پیەسەکەی پەسەندکرد • منیش زۆرم دڵ خۆش بوو • کۆمەڵێ چیرۆکی زۆشینکۆم کرد بە تورکی • عاشقی وەستایەتیی ئەو ئوستادەم • لـە

سەردەمێکدا چاپەمەنی‌یەکانی بۆرژووای تورك دەستیان بە قیڕەقیڕ کردبوو ، کە گوایە « مرۆڤ لە یەکێتیی سۆڤیەت پێکەنینی لەبیرچۆتەوەو ئەدەبی کۆمیك‌و پێکەنین لەو ولاتە مردووە »و چی • بڵاوبوونەوەی بەرهەمەکانی زوشینکۆ بە تورکی زۆر بەسوود بوو • لام‌وایە هەزاران هەزار خوێنەرانی تورك بە خوێندنەوەی چیرۆکە تاڵەکانی زۆر قووڵ‌و دوور لە هەموو رەنگ‌وبۆیەکی رەشبینی ، یەکێتیی سۆڤیەتیان خۆش‌دەویست • بابەتی «ماڵی مردوویەك» کێشەی کلاسیکی میراتی بۆرژووایە • تەنیا چوار رۆژ یاری کرا • بەلام میری یاساغی نەکرد ، نەخێر ، سەیرکەر نەهاتن • جا با هۆ و سۆنگەکەیتان بۆ روون کەمەوە :

بە رەچاوکردنی ئەزموونی « کاسە سەر » لەپاشان دەرکەوت کە ئەم تەجرەبەیان زیاد لە پێویست رەچاو کردبوو ـ بۆ یاساخ کردنی پیەسە تازەکە ناوی نووسەرەکەیمان گۆڕی • سەبارەت بەمە زۆربەی سەیرکەرەکان خوێنەری من بوون • بۆرژوواو وردە بورژووا بوون • هەر لە ناوەندی پەردەی یەکەمدا دەستیان بە قیڕەقیڕ کرد ، گوتیان : ئەمە چ رەزالەتێکە ! موقەددەساتمان سووك‌و ریسوا دەکرێن • لە پەردەی دووەمدا هۆڵەکە نیوەی زیاتر چۆڵ ببوو • لە ناوەندی پەردەی سێیەمدا گالەری نیوە قەڵەباڵغێك بوو ، بەلام هەر چوار پێنج کەس لە سالۆنەکەدا مابوونەوە • عەرزم‌کردن لەپاش تەماشاکردنێکی‌وا بەشەوق‌و پرشنگداری پیەسەکە تەنیا هەر چوار رۆژ خۆی گرت ، جا هەر سەبارەت بەمە محسن پیەسەکەی تری بە ناوو ناتۆرەوە خستە شانۆوە ، سەرەك دەوریش خۆی یاریی کرد • « پیاوە لەبیرکراوەکە »م لە ١٩٣٣دا لە یەکێ لە بەندیخانە هاتنەدەرەوەکانمدا ، نووسیبوو • بابەتەکەی بەکورتی : پرۆفیسۆرێکی زۆر بەناوبانگ یاریدەرێکی گەنجی دەبێ ، ژنەکەشی گەنج دەبێ ، پرۆفیسۆر کوژراوی ناوبانگ‌و دیلی ئاکارو رەفتاری بۆرژووا دەبێ • لەحاڵێکدا کە سوور دەزانێ ژنەکەی لەگەڵ یاریدەرە

گەنجەکەیدا دەستیان تێکەڵ کردووە فزە ناکا • لەوە دەترسێ ناوی بزڕێو دهۆڵی ناوبانگی بدڕێ • کچێکیشی هەیە لە کابرایەکی خاوەن ژنو ماڵ ئاوسە • بۆ پێشگیریی ناوزڕانو ریسوایی ، بەوە قایل دەبێ کە بە دەستی خۆی منالی کچەکەی پێ لەباربەرێ • کچە لەسەر کاسەی منداڵ لەباربردن دەمرێ ، پرۆفیسۆر دەخرێتە بەندیخانەوە • پاش لە بەندیخانە دەرچوونی ، لەبیردەچێتەوە • بۆ کوێ بچێ ، لەکوێ بگیرسێتەوە ؟ تەنیا جێیەك دەبێ ، ئەویش ئەو قاوەخانە سەباحچییانەن کە پەناو دەرەتانی پیاوی لەبیرکراون • ئینسانەکان لە پیەسەکەدا هەندێ زۆر لایەنترن ، پێموایە ئێکجار وا بێسەروبەر نین وەکو لێرەدا باسم کردن • نوسخەی دووەمی ئەمەیشیان ئەمە دوو ساڵە لە گەلێ شوێن بەتایبەتی لە شانۆی ئۆردووی سۆڤیەت یاری دەکرێ • لە ئەڵمانیای دیموکراتو چیکۆسلۆفاکیاش یاری کرا • تەماشاکردنەکەیمان لەگەڵ ئاکتەریستێکی شانۆی هونەریی مۆسکۆ لە ئەستەمووڵ بەنسیب بوو • ناوەکەیم لەبیرنەماوە ، لە بیستەکاندا شووی بە کاك فوئاد جاریم کردبوو ، باشکاتبی باڵیۆزخانەی تورك بوو ، لەگەڵ ئەودا هاتبوو بۆ تورکیا • پێموایە لە سییەکاندا بۆ یاری کردنی دەورێك بۆ ماوەیەك بۆ مۆسکۆ گەڕایەوە • ئێستاش لەپێش چاومە : ژنێکی باڵا بەرزی باریکەلە ، چاوەکانی زۆر رەشو گەورە بوون ، تا بڵێی جوانییەکەی سەیر بوو • ئێکجار ژیرو ئاقڵ بوو • پێویستە تەلەفۆن بۆ شانۆی هونەریی مۆسکۆ بکرێ بۆئەوەی ناوەکەی بزانری[٧] • پیەسەکەیشو یاری کردنەکەشی پەسەندکرد • قەتم لەبیرناچێ : گوتی ئەمە بکەن بە رووسیو بۆ شانۆی هونەریی مۆسکۆی بنێرن • بڵێ چیم بەبیرهاتەوە ؟ تەماشاکەن : رۆژێکیان لە باخچەکەی ماڵی کاك فوئاد دانیشتبووین ، من بووم ، کاك فوئاد بوو ، ژنەکەی بوو ، کوڕە پێنج شەش ساڵانەکەیان بوو ، کوڕەکە بە ڕاکردن دەیویست لە چاڵێك بپەڕێتەوە یەك

---

(٧) ناوەکەی سۆهاچێڤا بێلینا گییۆپیەڤنایە • (ئیبراهیم تاتارلی) •

دوو جار هەوڵی‌دا نەیتوانی‌و هەموو جارێ دەگەیشتە چاڵەو ڕەق ڕادەوەستا • دایکەکەی چوو بۆ لای کوڕەکـــەی ، پێی‌گوت باز دە • مادام دەتـــەوێ بپەڕیتەوە دەبێ باز دەی ، نابێ بگەڕێیتەوە • کوڕە گوتی :

– دەترسم دایە •

دایکی گوتی :

– هیچ شتێ لە ترس شوورەیی‌تر نی‌یە لەم دنیایەدا • باز دە • باز نەدەی دەکەویتە چاڵەکەوە • پێت ناخۆشە ، قەی ناکە ، جارێکی تریش باز دەدەیتەوە • باز دە ، دەی ••

کوڕە بازی‌داو لە چاڵەکە پەڕی‌یەوە •

لە (١٩٣٨)دا کەوتمە بەندیخانەوە ، ئەم جارەیان (١٣) ساڵی ڕەبەقـــی تێدابووم • لە ژوورەوە پێنج پیەسم نووسی : « شیرین‌و فەرهاد » یا «چیرۆکی دڵداری‌یەك» ، «یۆسف‌و زلێخا» یا «یۆسف‌و براکانی» ، «ئێستگە» ، «فیتنەت» ، «بوومە لەرزە» ، لەم پیەسانە «شیرین‌و فەرهاد» لە مۆسکۆ ، لـــە پراگ ، لە بەرلین‌و لە زۆر شاری‌تر یاری‌کرا • «یوسف‌و براکانی» لە ئەڵمانیـــــای دیموکرات‌و چیکۆسلۆڤاکیا یاری کرا • «شیرین‌و فەرهاد» کرا بە فیلمیش • بەڵام تا بڵێی شتێکی بەربادو قۆڕ هەرچەند بەبیرم دێتەوە تائێستاش شەرمەزاری دەمگرێ • هەرچی «بوومەلەرزە»و «فیتنەت» بوون دەسنووسەکانیشیان نەمان‌و لەگەڵ وون‌بوواوان تێکەڵ بوون • «ئێستگە» بابەتەکـــەیم گرت ، سەرلەنوێ نووسیمەوە • بەڵام لە هیچ‌کوێ نەخرایە کایەوە •

گوتمان دەنگ مەکە ئەمەریکاان دۆزی‌یەوەو کارێك هەیە • زۆر جار کارێکی فرە سەمەرەو کۆمیکە • هەندێ جار لات‌وایە بەڕاستی ئەمەریکـــا نەدۆزراوەتەوەو زۆر بەڕاستی تێ‌هەڵدەچی‌و دەڵێی دۆزیمەوەو زۆرت کەیف پێ ساز دەبێ • کاتێ دەکەوی‌یە وشکانی تەماشا دەکەی ئەورووپایی‌یەکان زۆر

لەمێژە زەوی یەگەی دەگێڵن ، جا ئەوسا شتەگە نەك هەر سەمەرەیەو بەس ، بەڵکو هەندێکیش جێی تووڕەیی‌و کەف‌چەراندنە • منیش لە مەیدانی دراما نووسیندا کارێکی دۆزینەوەی ئاوهام بەسەرهات • پیاو لە بەندیخانەدا ، ئەگەر بەندیخانە لەسەر بنەمای کارنەکردن دامەزرابێ وەختی زۆرە • بەڵام ئەگەر لەسەر بنەمای کارکردن دامەزرابێ پێم‌وایە لەتاو ماندوێتی‌و شەکەتی ، پیاو وەختی بیرکردنەوەی بۆ نامێنێتەوە ، بەڵام من لە هەر بەندیخانەیەکدا بووم ، وەکو لە بیرکردنەوە بەولاوە هیچ کارێکی‌دیکەم نەبێ وابوو • تەنیا پێنج ساڵی دواییم نەبێ کە توانیم دەس لە ملی بەختەوەریی تەون فێربوون کەم •

لە پیەسە هاوچەرخەکاندا تەماشام‌کرد مۆنۆلۆگەکان بەجاری هەڵگیراون‌و لەئارادا نەماوون • گەشەپێدانی مۆنۆلۆگەکان‌و لە دەرووبەکی نوێوە کار تێکردنیان ، دەورێکی سەرەکی لە شانۆی دیوی ناوەوەی دنیاماندا دەبینن • لە «شیرین‌و فەرهاد»دا هەوڵم‌دا ئەم ئیبداعەم بەدی‌بێنم • هەروەها لە« یوسف‌و زلێخا»شدا هەستم بە کەیف‌خۆشیی عەینی کەشف‌و ئیبداع کرد • لە «شیرین‌و فەرهاد»دا قارەمانەکان لە سەرێکەوە لەگەڵ یەکدا قسەدەکەن ، لە سەرێکی‌ترەوە بیرەوەری‌و بەسەرهاتەکانیان نەك هەر خۆیان بۆ تەماشاکەرانیشیان دەگێڕایەوە ، هەندێ جاریش بۆ ماوەیەکی درێژ هەریەکە بە دەنگێکی بەرز بیریشی دەکردەوە !؟• لەپاشان هەندێ‌جار قارەمانەکان هەریەکە خۆی لەگەڵ خۆیدا قسەی دەکرد • واتە بە پێودانی مۆنۆلۆگی کلاسیك • لەدوواییدا لە «یوسف‌و زلێخا»دا زلێخا دەنگی لە سێ ئاوازدا ، سێ مۆنۆلۆگی جیاجیای دیوی ناوەوەی دنیای خۆی دەگێڕێتەوە • بێ‌ئەوەی زلێخا قسە بکا بە شێوەی پانتۆمیما یاریی‌دەکرد • ئەو سەردەمانە هێشتا (ماگینتۆفۆن ـ مسجل) دانەهاتبوو ، بەڵکو هەشبووبێ ، من بێ‌خەبەر بووم • لەبەرئەوە بیرم‌کردەوە ئەم سێ دەنگە لەسەر قەوان تۆمار کەم • بەڕاستی هێندە لەم کەشف‌و ئیبداعانەم مەمنوون بووم ، هەرکە لە بەندیخانە دەرچووم‌و دەرنەچووم ، یەکەم

گارم ئەوەبوو ئەم دوو پیەسەم بـۆ هاوڕێکانم بخوێنمەوە • بۆمخوێندنـــەوەو بە «پێکەنینێکی ساردو بێ تامەوە» تەماشام کردن • یەکێکیان گوتی :

ــ چاکە ، بەڵام ئەم ماریفەتەی تۆ ، بگرە هەرە پۆپەکەشی سارتەر لە مێژە کردوویە •

یەك لە خراپی‌یەکانی پۆستنشینیی بەندیخانە ئەوەیە کە درامانـــووس ئاگای لە سەرلەبەری کەین‌و بەینی مەیدانی درامانووسی دەبڕێ‌و وەکو لـــە گوێی گادا نووستبێ وای لێ بەسەردێ • بەڵام دنیا هێندە گەورەو فـــرەوانەو درامانووس هێندە زۆرو زەوەندەن شەرت‌نی‌یە تەنیا هەر پۆستنشینیی بەندیخانە بێتە هۆی بێخەبەری لە کەین‌و بەینی مەیدانی درامانووسی •

یانی بەکورتی‌و کوردەواری‌یانە ، بـــۆئەوەی لە کاروباری شانۆسازیدا سەرلەنوێ ئەمەریکا بدۆزی‌یەوە ئیللان‌و بیللان چوونە ژوورەوەی بەندیخانەی ناوێ • هەروەکو لەپاش ئەوەی هاتم بـــۆ مۆسکۆ بە نووسینی یـــەك دوو پیەسیش عەینی بەزمم بەسەرهات ، یانی وامدەزانی ئەو ماریفەت‌و کەشفانـــەی کە من لە پیەسەکانمدا ــ هەندێکیان یاریش نەکران ــ دامهێناون بە خەیاڵـــی کەسی دیکەدا نەهاتوون‌و تەنیا هەر خۆم شۆڕەسواری ئـــەو مەیدانەم ، کەچی لەدوایدا بۆم دەرکەوت هەیهوو ، ئەم ماریفەتانە زۆر لەمێژتر بەکارهێندراون • لەمانەی عەرزمکردن ئاکام‌و ئەنجامێکی ئاواوایی وەدەست دێنم :

ئینسان لە سەردەمە کەوشەندارەکاندا ، لە هەر پێشەیـــەکی بەتخووبدا ، لە بلیمەتەکەیەوە بگرە تا نەفەرێکی ساکاری ، لە زانستدا ، لە تەکنیکـــدا ، لە هونەرە جوانەکاندا ، لە هەرچی‌یەکدا لە سەرانسەری ئەم دنیایە ، تەنانەت لە بەندیخانەشدا ، رووبەرووی عەینی ئەم پرسیارانە دێ‌و هـــەر عەینـــــی وەڵامیشیان دەداتەوە ، گەورە ، بچووك ، زۆر گرنگ ، کەم گرنگ ، هەر عەینی ئەو کەشفانە ، هەر عەینی ئـــەو ئیبداعانە دەکا ، زۆر جار بێ‌ئەوەی کەس

ئاگای لە کەس بێ ئەمانە دەکەین • بەم ئەنجام گەیشتنە لەسەرێکەوە دڵخۆشیی خـــۆم دەدەمەوە ، لە سەرێکی تریشەوە وەختە بڵێم ئەمە جۆرێکە لە بابەتـــی سەرلەنوێ ئەمەریکا دۆزینەوەیەك •••

ئـــا ، لەبیرمنەبوو ، پاش بـــۆ مۆسکۆ گەڕانـــەوەم ، برێ پیەسم نووسی : « لە تورکیا » ، نوسخەی دووەمی « هەرە گێـــل » ، « ئیڤان ئیڤـــان ئیڤانۆڤیـــچ هەبوو نەبوو ؟» ، «مانگا» ، «سەرکێشی دووەم» ، تارتۆف ــ ٥٩» ، «سەرەڕای هەموو شتێ» ، «سەعاتەکانی پراگ» ، «شیرەکەی دیمۆکلیس» زۆریـــــــان نەخرایە کایەوە • بەڵام ئەو چاکتر • بەدرێژایی ژیانم لەژێر تەئسیـــــــیری شانۆدا بووم ، بەڵام لە درامانووسێکی دەرەجە سێ بەرەوژووورتر سەرنەکەوتم، بەڵام هەرچۆنێك بێ لەم مەسەلەیەدا بێبڕشتو خراپ نیم • هیوادارم ببـــــم بە درامانووسێکی چاك • قسەی پێشینانە : «تا رۆح زیندوو بێ ئومێدبڕ نابێ»(*)•

نازم حیکمەت
نیسان ــ حوزەیران
١٩٦٢

(*) ئەم وتارە لەلایەن وەرگێڕەوە لە یـــەکێ لـــە کۆڕەکـــانی یەکێتیـــی نووسەرانی کورددا لە هۆڵی کۆمەڵـــەی کولتووری کورد لە بەغـــدا خوێندرایەوە •

دەنگێکی باشکێن

عەبدوڵڵا پەشێو

با دێ !
با دێ !
دیسان ئاستانەی خەلیفە
هەڵی کردوەو
بە ناوگەڵی فتوای مەلای خەتێدا دێ !

★ ● ★

با دێ !
با دێ !
گوێتان لێیە ــ
چۆن داربەڕوو دەنرکێنێ ؟!
چاوتان لێیە ــ
چۆن کەپکە شاخ بەلادا دێ ؟!

★ ● ★

با دێ !
با دێ !
دەست بە ئابڕووی خۆتانەوە بگرن ؟ خەڵکە
ــ ئەگەر تۆزێ ئابڕوو مابێ ! ــ
نەك هەر کڵاو ،
با سەریشمان پیرۆزی باو ڕەشەبا بێ !

مۆسکۆ
٢٣ ــ ٦ ــ ١٩٧٧

خــوســرەوی گــوڵسـورخی

ئەوشـاعیرەی مـەرگ لە بـەردەمیا چۆکی دادا

ئەنوەر قادر محەمەد
لە فارسی‌یەوە ئامادەی کردووەو
شیعرەکانی کردوە بە کوردی

تۆ کۆچت کرد ..
شار بۆت سووتا
باخ بۆت سووتا ..
بەڵام ئەو دوو دەستە شەنگەت
« مژدەی سبەی » ..
هەمووساڵێ سەوز ئەبێت‌و
ڕووی هەموو خاك دائەپۆشێ
چڵی پڕ شنە دەرئەكا ..
گوڵ دەرئەكا ..
گوڵێ یەژی خوێنی سوورە .

« گوڵسورخی »

گوڵاڵە سوورەكانی ئێران سوورتر بوون ، لــە نــەزۆكترین وەرزی مێژوودا ، كام شەهیدە كە گوڵاڵــە سوورەی ئێمە ئەلاوێنێتەوەو سروودی بۆ ئەڵێ ؟ خەڵكی لای ئێمە گوڵی سوور بە ڕەمزی شۆڕش ئەزانن ، وەنەبێ ئەم هەڵبژاردنە تەنیا لە ڕەنگە سروشتی‌یەكەی گوڵی سوورەوە هاتبێ .. جگــە لەوەش هۆیەكی پڕ جۆش‌و خرۆش‌و ئەندێشەی‌تریشی هەیە .

بەربەیانێ خوســرەوی گوڵسورخی شــاعیری شۆڕشگێڕ .. شــاعیری جەماوەری خەڵك ، لە مەیانی مەرگدا بە باوەڕێكی بەهێزی واوە كــە هەموو

ولاتی ئێمەی کردبووە بەهارو داپۆشیبوو •• بەڵێ ! ئەو بەیانییە « سەرو »ی سەرفەرازیو ئازادیی میللەتی ئێمە وەك هەموو ئازادیخوازێك وەستاو مرد •• مردو لە دڵی هەموو هاونیشتمانێکی ئێمەدا گوڵێکی سووری پڕجۆش خونچەی کردو کرایەوە •

شاعیرێکیوا کە هەڵوێستی ڕۆژانەیو قسەکانیو بەرهەمەکانی نەك هەر جووت کردبوون ، بەڵکو هەر ئەو بیروباوەڕە گەرمو بەجۆشەی بوو گەیاندیە ئەو سەرەنجامەو گیانی پاکیشی لەپێناودا بەخشی •

ئەو لە دڵی میللەتەکەیدا وەك ڕەمزێکی گەورە ئەمێنێتەوەو ئەبێتە سەرمەشق بۆ هەموو میللەتانو شاعیرانیتری دنیاش •

★ ● ★

مامۆستای «ئینشا» داوای لە قوتابییەکانی کرد باسێك دەربارەی قارەمانێکی مێژوو بنووسن •• یەکێ لە قوتابییەکان دەستیکرد بە خوێندنەوەی ئەو شتەی کە نووسیبوی :

«قارەمان ئەبێ دۆستی خەڵك بێ ، لە مەرگو مەترسی نەترسێ ، قارەمان ئەبێ وەك خوسرەوی گوڵسورخی بێ » •• مامۆستاکە ناچاربوو قسە بە مناڵەکە ببڕێو بە لێوەلەرەوە بڵێ :

— کێ پێیوتی قارەمانی مێژوو ئەبێ وەك گوڵسورخی بێ ؟
قوتابییەکە بێپێچو پەنا وتی :

— من لە باوکمم پرسی ، بابە کێ قارەمانی مێژووە ؟ ئەویش وێنەی گوڵسورخیی لە ڕۆژنامەکاندا نیشاندامو وتی ئەمەیە قارەمان !

لەم گفتوگۆیەدا بوون لە ناوەڕاستی پۆلەکەوە قوتابییەکیتریش پەنجەی هەڵبڕیو وتی :

— مامۆستا ئێمەش هەر دەربارەی گوڵسورخیمان نووسیوە ••
گوڵسورخی شاعیرێ بوو ، ئەیویست شیعرەکانی «بەرگی شەڕ لەبەر بکەن ، تفەنگی پێشمەرگەیەك بکەنە شان » • ژیانی سەرمەشقی شیعرەکانی بوو :

ئێمەین •• ئێمەین
ئێمەین بە خوێن خەنجەری نووستووی ناو خوێنمان
بە باوەڕی گۆشتو گوللەو بە خوێنو بە ڕیزی هاوار
باغی گەورەی موژدە ئەگرین
ئێمەین •• ئێمەین ••

گوڵسورخی بوو ئەیوت نرخو بایەخی ڕۆشنبیریمان وەك کاو جۆ مەڕێژن•• چۆن ئەبێ شیعر دروشمی ژیان نەبێ ؟ لەکاتێکدا کە ژیان ژیان نی یەو کولەمەرگی یە •• گوناهێکی زۆر گەورەیە ، سۆکەسۆك بکەوینە دوای شیعری گەوهەریو ڕووتیوا کە دوور بێ لە ژیان • من بۆ گۆڕینی ژیان نەك ئەمەوێ شیعر دروشم بێ ، بەڵکو ئەمەوێ خەنجەرو پەتو ژەهرو گوللەو مشتەکۆڵەش بێ ••

گوڵسورخی لەگەڵ کۆمەڵە لاوێکی شۆڕشگێڕدا ناسیاویی پەیداکردو ئەم دۆستایەتی یەی شۆڕشو گۆڕانێکی گەورەی بەسەر بیروباوەڕیدا هێنا • گوڵسورخی ئەیوت :

« کارێ کە ئەم پارتیزانانە ئەیکەن درێژە پێدانو وەجاخ ڕۆشن کردنەوەیەکی گەورەو داهێنەرانەی لینینیزمە •• ئەگەر (لینین) ئەمڕۆ لەگەڵ ئێمەدا بژیایە پەلاماری ئەدایە تفەنگێكو هەڵی ئەگرت ••» •

هاوڕێیەکی توودەیی لە وتووێژێکدا دەربارەی ئەم بیروڕایەی بە گوڵسورخیی وت :

« با لێنین بە شتێکەوە ناو نەبەین کە ڕەنگە پێی ناخۆش بێ‌و بیرو ڕای وا نەبـــێ » •

لەگەڵ ئەم هاوڕێ توودەیی‌یەدا وتووێژو قسەیەکی زۆر کەوتووەتـــە نێوانیان •• هەرچەندە گوڵسورخی بەتەواوی باوەڕی بە قسەکانی توودەیی‌یەکە نەهێنا ، بەڵام ئـــەو هـــەر کاری تێ‌کردو هانی‌دا بۆ بیرکردنەوەو گـــەڕان بە شوێن ڕێگایەکی ڕاست‌و تەواوا •

★ ● ★

لەپڕ گوڵسورخی گیرا ، خۆی چاوەڕوانی ئەو گرتنە نەبوو ، ئـــەو لە گێژاوێکی فیکری‌و دەروونیدا ئەژیاو سەیری دەوروپشتی خـۆی ئـەکـــردو هەنگاوی ئەنا •• نزیکەی ساڵێك بوو پێوەندی بە کۆمەڵەیەکی بچکۆلـــەی مارکسی‌یەوە بڕیبوو بەدوای ڕێگەیـــەکی تازەدا ئەگەڕاو هیچ باوەڕێکی بـــە کۆمەڵەی پێشوو نەمابوو ، نەك هەر پێوەندی لەگەڵدا پچڕیبوو ، بەڵکـو زۆر ڕقی لەو کافێ‌و بارو چاخانەنشینانە ئەبووەوەو ئەیوت :

« کاتێ قسەو لاف‌لێدان لەناوا بێ ، لە (لێنین) بەلشەفیك‌ترن ، بەڵام کاتێ پێیان‌ئەڵێن هاوڕێ ! دەی وەختی هاتوە ! ئەمە گۆو ئەمەش مەیدان ! زمانیـــان ئەشکێ‌و دەستێکیان ئەکەوێتە ئەملاو دەستێکیان ئەکەوێتە ئەولا •• لەپڕ لـــە لووتکەی لاف‌لێدان‌و خەیاڵ پلاو دێنە خوارەوە ، هەزار کەڵەك‌و کوڵـەکـی لەفزی‌و سەفسەتائی دێننەوە بۆئەوەی خۆیان دەرباز بکەن » •

گوڵسورخی کاتێ پێوەندی لەگەڵ ئەو کۆمەڵە مارکسی‌یە پەیداکرد ، خۆی بـۆئەوە ئامادە کردبوو کە بەناو ئاگرو دۆزەخ‌و گەرداوا هەنگاو بنێ ، خـۆی بدا بەدەم هەموو کارێکی شۆڕشگێڕانەوە کە پێی بسپێرن •• هـــەر بۆئەوەش کە کوڕە تاقانەکەی‌و «عاطیفە»ی ژنی لە گیروگرفت‌و ڕاوەدوونانی «ساواك» ڕزگار بکات بەنهێنی پەیمانی لەگەڵ عاطیفەدا بەستبوو ، وای‌دەرخەن

لای خەڵك كە گوایە خەریكن لەیەك جیائەبنەوە • عاطیفەش پێوەندی یەكــــی بەو كۆمەڵەوە بووە •• دوای ئاشكرابوون و گیرانی ئەندامانــــی كۆمەڵەكــــە «خوسرەو» گیراو عاطیفەش گیراو بــۆ چوار ساڵ خرایە زیندانەوە •• شایانی باسە «عاطیفەی گورگین» لە شاعیرە ناسراوەكانی ئێرانە •

گوڵسورخی ئاوێنەیەكی ڕوونی شیعرەكانی خــۆی بوو ، شیعرەكانــی شیعری بەرهەڵستیو بەرگری بوون ، خۆشی هەروەهابوو ، ئەو هەواڵانــەی لە زیندانەوە لەوانەوە ئەبیستران كە لەگەڵیا بەنــد بــوون •• گیانـــی شۆڕشگێڕیەتیو ئازایــەتیی ئەو بە خەڵك ئەگــەیــەنن •• هاوزنجیرێكــی گوڵسورخی دوای بەردانی گیراویەتەوە وتوویەتی :

« كاتێ خوسرەویان ئەبرد بــۆ لێدان و ئازاردان ، لەگەڵ ئەوەشـــدا كە قاچ و قولی شوێنی سەدان قامچیی پێوەبوو ، هەوڵیئــەدا بەپێوە بوەســتێ ، نەیئەهێلا زیندانەوانەكان بچنە ژێر باڵیو كۆمەكی بكەن •• دانەكانــــی چێڕ ئەكردەوەو برۆكانی كرژئــەبوون و سنگی ڕووتی ئەدرەوشایەوە • بــەم باڵاو ئالاییە پڕشكۆو پڕزام و ئازارەوە هەرچەندە بۆشی ئەشەلی ، بــــەلام ئازایانە هەنگاوی ئەنا ••»•

هەر ئەم هاوڕێیەی درێژەی بە قسەكانی داوەو وتوویەتی :

« گوڵسورخی هەر هەلێكی دەسكەوتایە ئەچووە لای هاوڕێكانــــیو وەرەیانی بەرز ئەكردەوە •• گوڵسورخی هەر لەبەر ئــــەوەی سەركەش و سەرگەرم بوو لە سێدارەیان دا ، تەنانەت ئەو تۆمەتەی دابووشیانە پاڵی تۆمەتێكی ئەوەندە گەورە نەبوو » •

یەكێكیتر لە هاو زیندانەكانی گوڵسورخی ئەڵێ : « گوڵسورخی زۆر هانی ئەوكەسانەی ئەدا كە تازە ئەخرانە ژێر ئازارو لێكۆڵینەوەو لێپرسینەوەو وەرەیانی بەرزئەكردەوە ••دەستە پڕ زام و خوێنەكەی پیشانئەدان و پێی ئەوتن:

« با له (کەتیرائی) و (رۆزبیه)ەوه فێر ببین » •

گوڵسورخی رۆزبیهی به قارەمانی خۆشەویستی خۆی ئەزانی •• ئـــەو چەندین جار وتوویەتی : « تەنیا رۆزبیهێك بـۆ خۆش بوون له هەمـــوو ڕێ دەرنەکردنو نەزاندوویەتیی حیزبێك بەسە » •

له دادگادا لەوکاتەدا زۆر لەوانەی گیرابوون ئەڕووخانو ئەتلیسانەوەو بیروباوەڕو هەموو ڕابووردووی خۆیان ئەدا بەدەم بای سەرشۆڕییـــەوه •• لەو وەختەدا کە زوربەیان سەریان ئەنەواندو چەکمەیان ئەلێستەوه •• هـــەر لەوکاتەدا نەڕەی گوڵسورخی وەك گرمەی برووسکە لە دادگاکەداو لەگوێی ڕۆژنامەنووسانی هەندرانو ناوخۆدا دەنگی ئەدایەوه :

ــــ بە ناوی ئینسانەوه •• بە ناوی خەڵکەوه ••

ئەم دەنگە لە تەقینەوەی نارنجۆکێك کاریگەرتر بوو • دوایی ئەیووت :

ــــ من لە دادگایەکدا کە باوەڕم نە بە قانوونیەتو نە بە دەسەڵاتی هەیە ، هیچ داکۆکی لە خۆم ناکەم • من وەك مارکسی‌یەك ڕووم لە میللەتو لە مێژووه • چەنێ ئێوه بەدواما ڕابکەن من زیاتر خۆم دوورئەخەمەوه ، چونکە چەنێ لـــە ئێوەوە دووربم ، ئەوەندە لە خەڵك نزیکترم • چەنێ ئێوه ڕقو کینەتان بەرامبەر بیروباوەڕەکەم هەبێ ، سۆزو خۆشـــەویستی‌ی میللەت بۆ من زیاتر ئەبێ •• تەنانەت ئەگەر بشمخەنە گۆڕەوه ـ وەك نیازتان وایە ـ خەڵك لە لاشـــەی من ئاڵاو سروود دروست ئەکات •

سەرۆکی دادگا بـــە لێدانی زەنگ قسەکانی بە گوڵســـورخی بڕی ، سەرهەنگێکی‌تر ئەیویست بە شێوەیەکی زبرو وشك قسەی تێگرێو بێدەنگی بکات ، گوڵسورخی بە تەوسێکەوه زەردەخەنەیەك گرتی :

ــــ لە قسەکانی من ئەترسیت ؟

سەرۆکی دادگا بە تووڕەیی‌یەوه هاواری کرد :

ــــ من پێت‌ئەڵێم کە بێدەنگ بیتو دانیشیت • چاوەکانی گوڵسورخـــی

پڕبوون له گڕو خوێن ، چریکه‌و هاواری تا ئه‌هات به‌رزتر ئه‌بـــووه‌وه ••
« فه‌رمان به‌سه‌ر مندا مه‌که •• به‌سه‌ر ده‌ستو پێوه‌نده‌کانتیا بکه ، وا نازانـــم ده‌نگم ئه‌وه‌نده به‌رز بێ ویژدان نووستوویه‌کی وه‌ك تۆ بێدار بکاته‌وه ، مه‌ترسه ! ئه‌بینی که له‌م دادگا ناڕه‌وایه‌دا •• ئا لێره‌شدا سه‌ری نێزه‌و سوونتی پارێزگاریتان ئه‌کات » • له‌م کاته‌دا ده‌ستی بـــۆ ئه‌و سه‌ربازانه ڕاکێشا که له ده‌وروپشتی داوه‌ره‌کانه‌وه وه‌ستابوون ••

کاتێ دادگا فه‌رمانی مه‌رگی به‌سه‌ر گوڵسورخیو (دانشیان)دا دا ، ته‌نیا ئه‌و دووانه به پێکه‌نینـــه‌وه ده‌ستی یه‌کتریان به‌گـــه‌رمی گوشیو باوه‌شیان بـــه یه‌کتری‌دا کرد •• گوڵسورخی وتی :

— **هاوڕێ !**

دانشیان دووباره‌ی کره‌وه :

— **ئه‌ی به‌نرخترین هاوڕێم !**

ڕۆژنامه‌نووسو ده‌رهێنه‌رانی ته‌له‌فزیۆنو هه‌موو ئه‌وانه‌ی ئاماده‌کرابوونو به‌ته‌مابوون شانۆیه‌کی باشیان لێ پێك‌بێنن ، نائومێد بوونو ته‌ڵه‌که‌کـــه سه‌ری نه‌گرت •

نۆره‌ی قسه‌کردن هاته‌وه سه‌ر گوڵسورخیو ئه‌ویش ئه‌یویست هه‌وێنو پوخته‌ی ڕازی بوونی خۆی له که‌مترین وشه‌دا ده‌ربڕێ •• بێ‌ده‌نگی‌یـــه‌ك بوو ، دوایی برووسکه‌که که‌وته‌وه ناڵه‌ناڵ •• زایه‌ڵه‌ی ده‌نگی گوڵسورخـــی وه‌ك داهاتوو پیرۆزو ڕۆشن بوو :

— هه‌موو خه‌ڵکی ئێران ئه‌بێ ئه‌وه بزانن ، من له‌به‌رئه‌وه که مارکسیمو هه‌ڵگری بیروباوه‌ڕی مارکسیزمم ، بۆیه فه‌رمانی مه‌رگم ده‌رئه‌که‌ن • تاوانی من هیچ شتێکی‌تر نی‌یـــه جگه له بیروباوه‌ڕه‌کـــه‌م • من لـــه‌م دادگایه‌دا کـــه ڕۆژنامه‌نووسانی هه‌نده‌رانیشی تیا ئاماده‌ن ، ڕووی ده‌م ئه‌که‌مه ئه‌وانو لـــه گاڵته‌جاڕیو فێڵو فڕی ئه‌م فه‌رمانه ناهه‌قه ئاگاداریان ئه‌که‌مه‌وه •• مه‌به‌ستیشمه هه‌مووکه‌س ئاگای له‌مه بێت •• من ته‌واوی کومێته‌و کۆمه‌ڵه مافناسه‌کانـــی

جیهان لەم مەسەلەیە ئاگادار ئەکەم ‥ من پێتان ئەڵێم ئەم دادگایە هەر هیچ نەبێ ئەوەندە خۆی ماندوو نەکردووە تەنانەت دۆسیەکەشم بخوێنێتەوە ‥ من کە ئینسانێکی (مارکسی ـ لینینی)م‌و ڕێزم بۆ ئیسلامیش هەیە ، بە دەنگی بەرز ئەڵێم‌و هاوار ئەکەم کە لە هیچ کوێیەکی ئەم دنیایەدا لە وڵاتێکی دیل‌و پڕ چەوسانەوەدا حکوومەتی میللی دروست نابێ‌و ، ئەگەر دروستیش بێ ئەبێ هەر لەسەر بناغەی مارکسیزم دروست ببێ .

دوا داو کە بۆ گوڵسورخی نرایەوە ئەوەبوو کە «داموون»ی کوڕە تاقانەی پێ ببینن ‥ لەگەڵ ئەوەشدا هەموو شاڕەگ‌و دەمارەکانی پڕ بوون لە خۆشەویستیی «داموون» ، بەڵام وتی : «نەء ‥ نامەوێ ببینم » ، چونکە ئەیزانی تەنیا داموون ئەتوانێ کار لە شوورەی سەرسەختی‌و سەرگەرمیی ئەو بکا . وتی : «نەء» ‥ بۆیە تاقانە کوڕەکەی نەدی‌و بەو سەرە بەرزو سەرکەشەوە سەری نایەوە ‥

کە خوسرەویان بە یەکێ لە دار سێدارەکانەوە ئەبەستەوە ، ئەو هەر پێئەکەنی . «دانشیان»ی هاوڕێیان پێش ئەو بەدارێکەوە بەستبۆوە ، ئەیانویست دەستەسڕێکی سپیی لە چلکا زەرد هەڵگەڕاو بەچاویەوە ببەستن . خوسرەو ڕووی تێکرد :

— **ئەترسی ؟**

(دانشیان) شانێکی بۆ هەڵتەکاندو وتی :

— **وەختی ئەوەم نییە بیر لە ترس بکەمەوە .**

گوڵسورخی بە عەشقێکی سەیرەوە خەریکی هەڵمژینی شنەی بای بەیان بوو ، سەربازەکە چاوی (دانشیان)ی بەستەوەو هات بۆ لای ئەم ‥ ئەمیش وتی :

— برا ! چاوی من مەبەستەوە . من ئەمەوێ سەیری تیشکی هەتاو بکەم‥ بە نیگای چاو سەیری ئاسمانی ئەکرد ‥ تیشکی ئاڵی هەتاو تازە بە سپێدەی بەیانیدا ئەپرژاو بڵاوئەبۆوە ‥

« چریکەم ئەم دیوارانە ئەڕووخێنێ • ئێوە ناتوانن چریکەم وەك لەشی پێزە ڕێزەکراوو زامارم لە خاکدا بشارنەوە » •

باڵای «داموون» وەك سێبەرێکی ترسناك باڵی بەسەر مەیدانەکەدا دادابوو ، پەلکەکانی «عاطیفە» لە مەیانی «تیرچینگر» بەدەم شنەبای بەیانەوە شەپۆلیان ئەدا •

ڕووی لوولەی تفەنگیان کردە سەر دڵی گوڵسورخیو گوللەکان وەك پەلەوەری ئاگرین ئەفڕینو گوڵاڵە سوورەی سەر سینەیان ئەکردەوە •

کاتێ پەڕەی ژیانی خەباتکەرێ ، شۆڕشگێڕێ هەڵئەوەرێتە سەرخاك ، ئەم خەڵکە چۆن ئەتوانن بە ساردو سڕی لە شەقامەکاندا بێ گوێدان بە ژیان هەنگاو بنێنو خەریکی سفرە ڕازاندنەوە بن ؟؟

دوای گوللەبارانی گوڵسورخی کەوتنە کۆکردنەوەی ئەو بەرهەمانەی کە بە ناوی خۆیو نازناوی «داموون»ەوە لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکاندا بڵاوی کردبوونەوە ، بەڵام نەیانزانی کە بە نهێنیو نیوە ئاشکرا ، کتێبەکەی «سیاست هنر ، سیاست شعر»ی چاپئەکرێتەوەو لە ماوەی چەند مانگێکدا **(٥٠)** هەزار دانەی لێ ئەفرۆشرێ • ئەمە تەنیا کتێبێکە جگە لە بەرهەمەکانی «بیهرەنگی» ئەوەندەی لێ فرۆشرابێت •

هەندێ پارچەو گۆپلەی هەڵبژاردەی شیعرەکانی گوڵسورخی

خامۆشی بەسەر دڵی ئەم هێلانەدا کشاوە
ئای !! ئای !! کوا ماڵێکی هێمن ؟
کوا خانوویەکیتر ؟
کوا سووریی هاوارەکانی بابەکی خوڕڕەم ؟
کوا کاوەی ئازادیی ڕۆژگارێکیتر ؟

« کجاست سرخی فریادهای بابك خرم »
کوا سووریی هاوارەکانی بابەکی خوڕڕەم
ل ٢٢

ئەبێ خۆشەویستی بفامین ‥ یاران !
ئەگەرچی هاوارەکانمان ناگەنە بەرەوە ‥
بەڵام ئەبێ ببن بە یەك
ئەبێ وەك « خەزەر » بخرۆشێین ‥
ئەبێ سووریی خوێن ببێ بە ئاڵا
ئەبێ دڵمان ببێتە سروودو ئاڵا
ئەبێ هەموو بەیانی‌یەك لە«ئەلبورز» نزیکتر ببینەوە
ئەبێ ببینە یەك
ئەبێ بەهار
لە چاوی منداڵی کەنار شەقامی « ڕەی »دا
تەڕ و سەوز و پاراو بێ ‥
ئەبێ ئەو منداڵانە بەهار بناسن ٠

« سرود پیوستن »
سروودی یەك‌گرتن
ل ـ ٢٢

ئەبێ تیرێکی‌تر هەڵگری
ئەبێ لەگەڵ گوللەدا شەڕ بکەی
ئەوەی دڵۆپ ٠٠٠ دڵۆپ
بەسەر بانی غەریبا
بە ڕاڕەوی نەناسراوا
ئەڕژێ ٠٠٠
ئەوە خوێنی ڕژاوی جوانی هاوڕێیانە
ئەی گەرمترین هەتاو !
لەسەر شانمان هەڵبێ
ئەی گەورەترین سەرەتا !
ئەی تفەنگ ! ئەی وەفادار !
هاوڕێمان بە ٠٠٠
تا بڕۆین سبەینێ وەدەس‌خەین ٠

★ ● ★

ئێمە لەناو ئاگرو خوێنا گۆش‌کراوین
سەیری دەستمان بکە ‥
ئێمە بە باوەڕی گۆشتو گوللەو مەرگەوە
پێغەمبەرانی ڕووتی ڕەنجو ئازارین ٠٠٠
سەیری دەستمان بکە ٠٠٠ ئێمە ئەوانین ٠٠٠

★ ● ★

ئەو ڕۆژە هەر دێ
کە ئاسمانی باغ بکرێتەوە
هەموو سەروە تێکشکاوەکانی دارستانیش
لە داخی مەردو شەهیدانی خۆیان
بالآیان ڕاست ئەکەنەوە ...
هەموو ئەو دەستە شەهیدانەش
ئەو دەستانەی توانای خۆشەویستی‌یان هەیە ...
ئاسوودە ئەبن ...

★ ● ★

بابە ! ناوی گوڵی سارا
ئەو گوڵانەی خۆشەویستن ...
بۆمان بکە بە ئاوازو بە گۆرانی

★ ● ★

تۆ هەمیشە بێدار بە
هەر هەتاو کەوت
من کراسە سوورەکەی تۆ لەبەر دەکەم
ئەوان زۆر چاك تۆ ئەناسن
تۆ کە ڕۆژگارێکی بێداری
هەموو ڕۆژێ ئەیانکوشتی و ئەیانکوشتی
ئەوان بوون کە هەموو ڕۆژێ
خوێنی تۆیان ئەسڕی‌یەوە ...
بەلآم ئەوان نەیان‌ئەزانی ،
کە کراسە سوورەکەی تۆ
یەك ئەیداتە دەست ئەوی‌ترو ،
بەناومانا هەر گەشت ئەکا .
بابە ئارام بە !
ئێمە ئەمڕۆ تۆ بە خوێن ئەنووسین
هەموو ڕۆژێ تۆ ئەنووسین ...

★ ● ★

ئەو لێرەیە و لە گشت شوێنێ
بەو هاوارو ئاوازەوە ...
تۆ هەر لە شمشاڵی شوان‌دای
بە ئالآی بەرزی مشتتەوە ...

هەر بەرێوەی ...
سوپاش ئامادەی تۆڵەیە ...
تۆ هەر لە شمشاڵی شوانداى
نەوشێروان مرد .. مرد و چوو بۆ دۆزەخی نەفرەت
تۆ نەمردی ، سەرفراز مای
ئەوان هاتنو سەریان بڕیت
تێریان لێدای ...
تۆیان بڕی ..
فڕێیان دای ...
هەر نەمردی ... تۆ نەمردیتو هەر نایشمرۆی ...
لەناو بورجو شوورەکاندا
خوێنی تۆیە ...
هینی سۆزە پاکەکەتە
لە شار ... شارا
گڕی ئاگری بێدارین ...
شار لە تۆدا سووتا
نەوشێروانیش سووتا
هەموو شتێ سووتا ... سووتا ...
تۆ نەمردیو سەرفراز مای
باغی مژدەت رازاندەوە
تۆ هەر لە شمشاڵی شوانداى و ،
پیاوی باوەڕی ...
تۆ هێشتاکە بەو هاوارو ئاوازەوە
لەناو کووچەو باغەکانی «نیشاپوور»دا
هەر (انا الحق)ە سۆزی تۆ
گۆرانیی تۆ ...

★ ● ★

هاوڕێ ئاخۆ بیرت چۆنە ؟
ژیان چییە ؟
مەرگە لەپێناوی عەشقا
یا ژیانی هیچو پووچە
یا ساتێکە لە نێوان مانو ڕۆیشتندا

« آوازهای پیکار »
بەستەی خەبات
ل ۲۳ ـ ۳۲

ئەی دوو چاوی گەش و پڕ ڕۆشنی !
لەناو ڕووباری سۆزی وتەتا
هەزاران هەزار مەلەو هەڵئەفڕێ
بە بێ تۆ منیش ...
کۆترێکم بێ باڵ ، بە بێ پەڕو پۆ ...
ناتوانم بفڕم ...

« أی پریشانی »
ئەی داماوی
ل ـ ٣٢

کاتێ شەو دێو لە دەرگا ئەدا
بە خۆم ئەڵێم بەیانی بەو هاوڕێیانەم
ئەڵێم کە لە ڕوونیدا ئەگرین ...
گریان پیشەی هەورە
من و تۆ بە پەنجەی وەك شمشێرەوە
بە حەرفی وەکوو بارووتەوە ...
ڕووتی ناهێڵێن و ... بە هاوار ئەڵێین
هەتاو هەر بۆ ئێمەیە ...

« فردا »
سبەینێ
ل ـ ٣٤

زامی قووڵی دەستی دوژمن
وا بە تەختی سینەتەوە ...
بەڵام ئەی سەروی ڕاوەستاو
تۆ ڕاهاتووی ئەبێ هەر بەپێوە بمری
گۆرینی خەنجەر و خوێن هیی تۆیە
مەڵێ کۆچ کەو ، ...
سروود و نەغمەی سەرکەوتن
هەر هینی تۆن ..
هەرگیز گیانە !
چاوەکانت بەم شێوەیە ڕۆشن نەبوون ...

★ ● ★

ئەم خەڵکە ..
ناوی مەزنی تۆ

ئەکەن بە سروودی نیشتمانی ...
ناوی تۆ ئالای ئێرانە
(قەزوێن) بەناوی تۆوە زیندووە

« شعر بی‌نام »
شیعری بێ‌ناو
ل ـ ٣٦

ئەی چاوی ئەو گیایانەی وا ،
سەریان لە خاك دەرنەهاتووە ...
ئاخۆ لێزمەی بارانی ئەم ڕۆژهەلاتە کەی ئەبینن ؟!
ئەوەیە لە ناو دڵۆپی خوێنی شەهیدەوە
بەتالیۆنی مەلی سپی
خەمنامەی پڕ لە سەرسامی و دیلی ، ئەبەن بۆ بورجی خوێنینی گڕ گرتووی ،
بابەکی خوڕڕەم ...
ئەو بورجەی بێ بەرگرییە ...
ئەمە خاکی منە ... کەوا ئەگری
ئەمە خاکی منە ... کەوا ڕووتە
دەمێکە باران ناباریێ
ئەی گریانی ئەو هەورانە بۆ کوێ چووە
هەتا ڕووتیی ئەم کێلگانە
بە خوێنی خۆی دابپۆشێ ؟!

★ ● ★

تۆپی زەوی لەکوێوەیە ؟
ئاخۆ لە کوێی ئەم دنیادا من وەستاوم ؟
بە باریێ هاواری نووستوو خوێنینەوە
ئەی خاکی من !
ئاخۆ لە کوێی ئەم جیهانەدا وەستاوم ؟

« سرودهای خفته »
سروودە نووستووەکان
ل ـ ٣٧

★ ● ★

لەشی تۆ زنجیرەی شاخی « ئەلبورز »ە
یەکەمین بەفری ساڵ ، لە هەردوو کێوی پێلووتەدا
خەوی ڕووبارێکی وێرانکەر ئەبینێ

لە بەهاری هەموو ساڵێکدا
هەرگیز خەنجەری جەللادان ناتوانن
لە پشتەوە کارت لێ بکەن
لەشی تۆ دنیایەك چاوە .

« تو »
تۆ
ل ـ ٣٨

لەبەر بارانا نووستوو

لەنێوان خەنجەرو دیوارا دەستێ هەیە
لەنێوان خەنجەرو دڵدا دەستێ نیە
بێ پێ بە پێپیلکەکاندا دێمە خوارێ ...

★ ● ★

لەیلام لەودیو پەنجەرەوە
هەموو دەمێ نوقمی خەوە ...
باش ئەزانێ بەرە بەیانیان ،
من بە بێ دەست ئەڕۆم بۆ لای ،
یارم نیە پەنجەرەکەی بکەمەوە !

★ ● ★

ڕەنگی لمی قەراخی عەممان ناچێتەوە
ئەوە گۆناکانی منە ... هەر ئەلێی دەشتی سووتاوە
وەختێ کە تۆ بە بێپەنا
لەناو دەریادا ئەبینم ...
لەنێوان خەنجەرو دڵا دەستێ نیە .

★ ● ★

تۆ نووستووی ؟
یان بێداری ؟
تۆ ئەتەوێ هەتاو بەری بیبەی بۆ شار ...
هەتاکو ئەو گەڕەکانەی ...
لەبەر بارانا نووستوون گڕ تێبەردەی
تا لە کەناری ڕووبارا چاك بزانن

ئاگر ٠٠ ئاگر ٠٠ تا هەتایە
لەژێر خۆڵەمێشا نانوێ ٠

★ ● ★

تۆ لە ڕکەی شاخەوە و لە ژێر لێزمەدا ، بۆ دامێن دێی
لە کەنارەوە تۆ دێی تا
ڕووەو بەیان پەنجەرەکان بکەیتەوە ٠

★ ● ★

بە ڕەشیی هەردوو چاوی تۆ
من ئەمەوێ کە بنووسم ، لە قەراخی ئەم باغەدا
دەستێ هەمیشە چاوەڕوانی دەستێکیترە
چاوێ هەیە هەرگیز ناچێتە خەو ٠٠٠

ل ٣٨

★ ★ ★

قورگی ناوێ

موحەممەدی قازی یەکێکە لە ڕۆشنبیرە کوردە بەناوبانگەکانی ئێران ٠ بە گەورەترین وەرگێڕی فارسی دائەنرێ ٠ لەم ساڵانەدا تووشی نەخۆشی‌یەك ئەبێ لە قوڕگیدا ٠ قوڕگی پیشانی دوکتۆر ئەدا ٠ دوکتۆر پاش تەماشاکردن ئەڵێ : مامۆستا ! بەداخەوە ئەبێ قوڕگت دەربێنین‌و ئیتر لەوەودوا قسەت پێ ناکرێ ٠ جا ئەڵێی چی ؟ دەری‌بێنین یا نە ؟

ئەویش لە وەڵاما ئەڵێ : قوڕگم بۆچی‌یە ؟ دەری‌بێنە ٠ لەم وڵاتەدا بنیادەم کەی ئەتوانێ قسە بکا تا پێویستی بە قوڕگ بێت !٠

بەبۆنەی ساڵی منداڵانی جیهانەوە

چراوگ

چیرۆکی : غسان کنفاني
وەرگێڕانی بە دەستکاری‌یەوە بە شیعر : شێرکۆ بێکەس
ئامادەکردنی بۆ سەر شانۆ : کاوە ئەحمەد میرزا

حیکایەتخوان :

هەبوو •• نەبوو
لە کۆندا •• زوو
پاشایەك بوو
ئەم پاشایە دڵێکی بوو
وەك کانیی ڕوون ،
بێگەردو پاك
لەناو خەڵکا •• خۆشەویست بوو
پاشای پیرەمێردی ،
پیاو چاك ••
هەبوو •• نەبوو
ڕۆژ هاتو چوو
بەیانی‌یەك •• وەختێ وڵات
لە خەو هەستا
پشکۆی هەواڵێکی ناخۆش
بەسەر دەستو دڵیا چزا :

پاشا مردو •• شار شڵەقا
شار ڕەش‌پۆش بوو
شار ئەوەندەی‌تر غەمگین بوو
چونکە پاشا ••
دوای خۆی تەنیا ،
کچێکی لەپاش بەجێ‌ما
کچ منداڵ بوو •• نەیئەتوانی
حوکم بکا ••
بەڵام پاشا •• وەسیێتێکی
بۆ شازادەی بچکۆلانە •• جێ‌هێشتبوو
وەسێت تەنیا چەند دێڕێك بوو :

شـــــازادە « وەسیەتەکە ئەخوێنێتەوە » :

بۆئەوەی بێ‌یتە سەر تەختی
پاشایەتی ••
ئەبێ بڕۆیت خـۆر دابگری
دایگریت‌و •• بیهێنیتە ناو کۆشکەوە
ئەگەر نەیکەی سزای ئەنجام
ئەبێ تا ماویت ژیانت
لەناو سنووقێکی تەختەی
داخراودا ، بەسەربەری •

ـ تاریکی ـ

حیکایەت‌خوان :

هەر دوای ئەوەی
کە شازادەی بچکۆلانە
وەسیەتی باوکی خوێندەوە ••

ناردی بەشوێن
حەکیمو دەمڕاستی کۆشکا
پێی‌وت : باوکی
چ کارێکی سەختو ستەم
لەمی منداڵ داوا ئەکا .

حەکیم :

ئەی شازادەی بچکۆلانە
چی ئەفەرمووی ؟

شازادە :

وەسێتێکە هێنانەدیی
زۆر گرانە ..
من نامەوێ بێمە سەرتەخت
ببمە پاشا !

حەکیم :

بەڵام ئەی شازادەی نەوجوان
لە کۆنەوە .. یاسای نووسراو
یاسای وڵات
وای داناوە ..
شازادە کوڕ بێ .. یاخود کچ
ئەبێ تاجی پاشایەتی ..
لەسەر بنێت

شازادە :

بەڵام .. بەڵام
من نامەوێ ببمە پاشا !

حەکیم :

کچە پاشایتو .. تاجیش هەر ،

هینی خۆته •• بینێیته سەر •
ئەی شازادە ••
ئەم وڵاتە •• دێرزەمانە
بەختیارەو کامەرانە ••
چونکە یەك‌بەیەکی ئێمە ••
بۆ کاری خۆی
تێکۆشیوەو •• ڕاپەڕیوە ••
ئەی شازادە •• پاشای باوکت
دنیای دیوە •• دانا بووە
لەخۆڕاییی نەیوتووە ••
یان ئەبێ خۆر دابگریت‌و ،
بیهێنیتە ناو کۆشکەوە ••
یاخود ئەبێ هەتا ماوی
ژیانی خـــۆت ••
لەناو سنووقێکی تەختەی ،
داخراودا ، بەسەربەری !

شـــازادە :

کەواتە هەوڵ‌ئەدەم بچمە
سەر لووتکەی ئەو کێوە بەرزەی ؛
هەموو ڕۆژێ
خۆر بە لایدا دێت‌و ئەچێ
تـــۆ ئەڵێی چی ؟!

حـەکیـــم :

ئەی شازادەی پچکۆلانە
پێویستە هەر خـــۆت بەتەنیا

خـــۆر دابگری
بە بێیارمەتیی هیچ کەسێ !

ـ تاریکی ـ

حیکایەتخوان :

ئا بەوجۆرە کچی پاشا
بە شاخی بەرزا هەڵگەڕا
کاتێ گەیشتە سەر لووتکە
بینی هێشتا خۆر زۆر دوورە
زانی هیچ کەسێ ناتوانێ
خۆر دابگرێ
بەوجۆرە •• ڕۆی
کە هاتەوە کۆشكو تەلار
پەستو دڵتەنگ
چوەوە ناو ژوورەکەی خۆی

شـــازادە :

چیبکەم ؟! •• چیبکەم ؟!
من ناتوانم
خـــۆر لێرانە ئامادەکەم !

حیکایەتخوان :

ئیتر هەتاکو چەند ڕۆژێ
کچی پاشا ••
لە ژوورەکەی خۆیدا تەنیا
درشت •• درشت
فرمێسکی چاوی هەڵئەڕشت
بەیانییەك •• شازادەی مات

تەماشای کرد
پارچە کاغەزێکی بچووك
لەژێر دەرگای ژوورەکەیدا
دانراوە ••
ئەوسا ڕایکردو هەڵیگرت

شـــازادە « کاغەزەکە ئەخوێنێتەوە » :
لەناو ژووری داخراودا
خۆر سەر لە هیچ کەسێ نادا
هەرگیز •• هەرگیز ••
قەت ناتوانی
لەناو ژووری داخراودا
خۆر هەڵێنی •
« دوای ئەوە کاغەزەکە ئەخاتە لاوە »
سەرم سوڕماوە ••
تێ ناگەم
ئـەم کاغەزە سەیرە چی‌یە ••
با پاسەوانەکان بانگ کەم
ئەی پاسەوان ••
ئەی پاسەوان ••

پاســـــەوان :
بەڵێ •• بەڵێ •• شازادەی جوان
ئەفەرمووی چێ ؟!

شـــازادە «دوای ئەوەی نووسینەکەی تەواو دەکات » :
هەر دەستبەجێ
ئەم نووسراوە ••

ڕاگەیێنن بە گشت کەسێ

پاســـــەوان :

بەڵێ •• بەڵێ
هەر ئیستەکێ •

جــارچــی « لەبازاڕدا » :

ئەی خەڵکینە
گوێ ڕابگرن
یەك یەکتری ڕابسپێرن
فەرمانی کچی پاشایە ••
هەرکەس بتوانێ یارمەتیی
شازادەی خۆشەویست بدا ••
خۆر دابگرێو بیهێنێتە ناو کۆشکەوە ••
لە پاداشتا ••
دۆڕو مرواری وەرئەگرێ

پیاوێکی ڕێبوار (۱) :

بانگەوازێکی زۆر سەیرە !

پیاوێکیتر (۲) :

کێ ئەتوانێ خۆر دابگرێو ،
خـۆر هەڵبگرێ ؟!

پیاوێکیتر (۳) :

ئێمە برسێتیو نەبوونی
هێزی ئەژنۆی لێ بڕیوین
ئینجا سەربار ••
خـۆر دابگرین ؟!

پیـــاو (١) :

ئەوا دیسان
هەر بە ناوی شازادەوە
کەوتنە هۆنینەوەی پیلان !

پیـــاو (٢) :

ئەم کاسانە
هەزار ژێر کاسەیان هەیە !

پیـــاو (٣) :

کوێرەوەری •• نەبڕایەوە ؟!
دەردەسەری •• نەبڕایەوە ؟!

ژنێکی ڕێبوار (١) :

لەوە ئەچێ
کچی پاشا
شێت بووبێت •• شێت
ئەگینا چۆن
مەحاڵیوا داوا ئەکا ؟!

ژنێکی ڕێبواریتر (٢) :

من لەگەڵ قسەی تۆدا نیم
پێموایە شازادە ئێجگار
داناو زرنگ‌و هوشیارە
چونکە عەوداڵی گەیشتن
بە مەحاڵە !

پیـــاوێك :

بەسە •• بەسە
توخوا ئەگەر نەیبڕنەوە ••

ئێمه چیمان داوه لەمه ••
گەر توانییان خۆر دابگرن
ئەوا من خـۆم یەکەم کەسم
پشتیان ئەگرم !

پیاوێکیتر :

ئەی باشه گەر نەیانتوانی ؟!

پیاوەکەی پێشوو :

ئەوسا هەڵوێستی لەبارتر
هەڵئەبژێرم !

– تاریکی –

حیکایەتخوان :

لەدوای ئەوەی کەس نەیتوانی
یارمەتیی شازاده بدا ••
ڕۆژی دوایی
حەکیمی کۆشك
چوەوه لای •• کچی پاشا •

حـەکـــیم :

ئەی شازاده ••
ئەو مۆڵەتەی پێت درابوو
وا خەریکه کۆتایی بێ !

شـــازاده :

لەبەرئەوەی
داخوازیی باوکم شتێکه ،
بەجێهێنانی گرانه
داوا ئەکەم •• مۆڵەتەکەم
درێژتر بێ !

حەکیم :

ئەی شازادەی بچکۆلانە
پاشا بەرلەوەی ئەمری خوا بەجێبێنێ ••
پێی وتم هەر دوای مردنی
پێش شتنی
پێویستە مۆمێکی گەورە داگیرسێنم
جا ئەگەر مۆم توایەوەو •• تۆ
هێشتا وەسیەتەکەی باوکت
نەگەیاندبوە مەرامو جێ
ئەوسا ئەبێ کچی پاشا
ئامادە بێ بۆ ئەنجامی
پڕ لە سزا !

شازادە :

هەرگیز •• هەرگیز
من ناتوانم ئا بەمجۆرە
ببمە پاشا
هەرگیز •• هەرگیز

ـ تاریکی ـ

حیکایەتخوان :

لە کاتێکدا کە شازادە
نوقمی خەمو پەژارە بوو
لەدەرەوە ••
لە بەردەرگا
پیرەمێردێ •• هەوڵی ئەدا
ملی ئەنا •• بچێتە ناو

ژووری کۆشكو تەلارەوە ••
بەلام گاردی بەردەم دەرگا
دەریان ئەکرد
نەیان ئەهێشت ••
پیرەمێردیش •• کابرایەك بوو
گەلێ جیڕ بوو
لەسەر چوونە ژوورەوی ناو تەلار •• ئیجگار
ئێجگار سوور بوو !

پـیرەمێــــرد « لە بەردەمی دەرگای کۆشكدا » :
تكا ئەكەم
ڕێگەم بدەن •• بچمە ژوورێ
من ئەمەوێ
یارمەتیی شازادە بدەم !

پاســـــــەوان « بە گاڵتە پێكردنەوە » :
بڕۆ •• داماو
یارمەتیی چی ؟!
ئەی پیرەمێردی خەڵەفاو
چۆن بە ڕاستتە
تۆ ئەتوانی
یارمەتیی شازادە بدەی
وەی •• وەی •• وەی •• وەی ؟!!
تەواومان کرد ••
خۆرمان داگرت !!

پـیرەمێـرد :
باشە ••• بەلام

به شازادەی ڕاگەیێنن
لەکاتێکدا پیرەمێردێ
ڕێگەی نەدرێ بـــۆ ژوورەوە
ئەی چۆن چاوی
بڕیوەتە ئەوەی ڕۆژێ
خـــۆر بباتە ناو کۆشکەوە ؟!

– تاریکی –

حیکایەتخوان :

لەم ساتەدا ••
پیرەمێردی •• پشت کۆماوە
بەر دەرگای کۆشکی بەجێهێشت
کچە پاشا ••
ویستی هاواری لێ بکا ••
بەڵام پیرە
لە کۆڵانی ئەو ناوەدا
لە چاو ونبوو

شـــــازادە :

ئەی پاسەوان
هۆ پاسەوان
کوێوە ڕۆی ئەو پیرەمێردە ••
لە سەر عەرد بێو لە بن عەرد بێ
داوا ئەکەم •• بیدۆزنەوە ••
تا بیدوێنم !

– تاریکی –

حیکایەتخوان :

لەدوای ئەوەی پاسەوانان

ئێجگار گەڕان ••
شەقام •• شەقام
کۆڵان •• کۆڵان
بەڵام پیرەمێردیان نەدی ،
گەڕانەوە ••
چۆن ڕۆشتبوون واش هاتنەوە !

شـــــازادە « سەرکردەی پاسەوانان لە بەردەمیا وەستاوە » :
دەربارەی ئەو پیرەمێردەی
کە دەرتان کرد
پرسێك ئەکەم ؟!

سـەرکردەی پاسەوانەکان :
فەرموو چێت ئەوێ بپرسە ؟!

شـــــازادە :
ئایا ئەمە یەکەم جارە
کە پیرەمێرد ••
ڕوو بکاتە ئەم تەلارە ؟!

سـەرکردە :
هەموو ئێوارانێ هەر دێ
بەڵام گاردی بەردەم تەلار
ڕێی لێ ئەگرێ
چونکە ئەڵێن ••
کابرا شێتو خەڵەفاوە !

شـــــازادە :
شێوەو ڕەنگی
کابرا چۆنە ؟!

سـەرکردە :

پیاوێکی ڕووت و هەژارە
زۆر پیر بووە ••
بەردەوامیش •• چراوگێکی
لەگەڵ خۆیدا •• هەڵگرتووە !

شـازادە :

ئەگەر سبەینێ ئێوارێ
ئەو پیرەمێردە هاتەوە ••
ڕێی بدەن با بێتە ژوورێ

سـەرکردە :

بەڵێ •• باشە !

– تاریکی –

حیکایەتخوان :

ڕۆژی دوایی
مامە پیرە •• نەهاتەوە ••
شازادە خەم دایگرتەوە ••
کاتێ لە ژوورەکەی خۆیدا ••
نائومێد بووبوو •• ئەگریا ••
نامەیەکی تری بینی ••
فڕێ درابوە بن دەرگا
ئەوسا ڕای کرد
نامەی هەڵگرت

شـازدە « نامەکە ئەخوێنێتەوە » :

« دەرفەت کەمە
مۆمی گەورە وا خەریکە بتوێتەوە
گرێ کوێرەی گیروگرفت

بەم گریانو دۆش داماْنە
ناکرێتەوە »
چی بکەم ؟! چی بکەم ؟!
تۆ بڵێی لەم ناوچەوانە
وا نووسرابێ
ژیان لەناو سنووقێکی داخراودا •• بەسەربەرم ؟!
خوایە چێ بکەم ؟!
خوایە چارێ ؟!

شـــــازادە « ڕووئەکاتە سەرکردەی پاسەوانەکان » :

ڕاسپێرە ••
من ئەمەوێ لە ئێستەوە
لە سەرانسەری وڵاتدا ••
ورد بگەڕێن
هەرچی پیاوێکتان بەدی کرد
چراوگی وا •• بەدەستەوە
ڕەوانەی کەن •• بێتە ئێرە !

ســـەرکردە :

ئەمە هەمووی
تەنیا لەبەر
پیرە مێردێکی خەڵەفاو ؟!

شـــــازادە :

من •• پێویستە
ئەو پیرەمێردە ببینم
کێ ئەڵێ چار

لای ئەو نی‌یە !؟

ـ تاریکی ـ

حیکایەتخوان :

لەسەر فەرمانی شازادە
بۆ سبەینێ بەیانی زوو
تاریك‌و ڕوون ••
سەرکردەی گشت پاسەوانان
پاسەوانی دانا لەسەر :
سەری جادەو •• پێچی کۆڵان
ئەمری دانێ :
چاوەڕوان کەن •• هەتاوەکوو تاریك دادێ
ئەوسا هەرچی
پیاوێکتان دی
چراوگێکی پچکۆلانەی هەڵگرتووە
بیگرن ، دەم‌ودەست‌و خێرا
بینێرن بـۆ کۆشکی پاشا
بـۆ •• ئێوارە
شازادە هەستاو ڕووی‌کردە
بەر پەنجەرە ••
غەمبار •• دانیشت
تەماشای ڕێگەو مەیدانی
بەردەم کۆشکی گەورەی ئەکرد
چاوەڕوان بوو
بگەنە لای
ڕیزە پیاوی چرا بەدەست !

لەپڕێکدا •• کچە پاشا
سەرنجی دا ••
دیمەنێکی سەیری بینیو ؛
سەری سوڕما

سەرکردەی پاسەوانەکان « لە بەردەمی دەرگای کۆشکەوە » :
بیکەنەوە ••
هەرچی دەرگای ئەم کۆشکەیە
بیکەنەوە ••

حیکایەتخوان :
هێندەی نەبرد
لە گشت لاوە
چرا بەدەست لە بەردەرگای
کۆشکی پاشای •• خڕ داخراو
گردبوونەوە ••
ڕیز •• ڕیز •• بە پاڵی یەکەوە
هەتا ئەهات •• چرا هەڵگر
زۆرتر ئەبوون
بە بێ ئەوەی دەرفەتیان بێو ،
پێ بنێنە ناو کۆشکەوە •

سەرکردەی پاسەوانان « لە بەردەمی شازادەدا » :
ئەی شازادە ••
دەرگاکانی کۆشكو تەلار دەنگن ، بەرگەی
چوونە ژوورەوی ئەم خەڵکە
زۆرە ناگرن
چی ئەفەرموون ؟!

شـــازاده :

بیرووخێنن ••
هەرچی شوورەی بەرزی کۆشکە
بیرووخێنن ••
هەتاکوو بێنە ژوورەوە ••

– تاریکی –

حیکایەتخوان :

لەسەر فەرمانی شازادە
هەر ئەو شەوە
چی سەربازو پاسەوان بوون
کەوتنە ڕووخاندنی شوورە
بۆ بەربەیان
تەخت کران
ئەوسا کچە پاشای سەلار
لە ژوورەکەی هاتە دەرێو ،
ڕووی کردە ناو ،
باخچەی جوانی کۆشكو تەلار !

شـــازاده « لەگەڵ سەرکردەی پاسەوانەکاندا » :

سەرنجتدا ؟!
ئەو پیرەمێردەت ناسیوە ،
لەناویاندا ؟!

سـەرکردە :

ئەی شازادە ••
چۆن بتوانم بیناسمەوە ••
لەکاتێکدا ••

دەمچاوی هەر هەموویان
وەکوو یەکە !

شـــــازادە :

هەتا ئیستە
نەمئەزانی
لەناو ئەم وڵاتەی مندا ••
ئا ئەمەندە ••
زۆرە چرا !

سـەرکردە :

وا دیارە لە دز ئەترسن ؟!

شـــــازادە :

نەء •• نەء
کاتێ کە تاریکی دادێ
هەموو پیاوێ
چراوگەکەی خۆی هەڵئەگرێو ،
بە ڕووناکی ••
ڕێگە ئەبڕێ !

حـەکـــیم :

ئەی شازادە
تۆ ئەتوانی
هەر بە یەك جار
ئەم چرایانە هەڵگری ؟!

شـــــازادە :

بێگومان •• نەء !

حـەکـــیم :

هەروەهاش خـــۆر

زۆر گەورەترە لەوەی کە پیاوێ
یاخود ژنێ ••
بە تەنیا خۆی هەڵیبگرێ !

شـــازادە :

ئا •• ئیستەکە لە مەبەستی
باوکم بە چاکی گەیشتم
ئەم چراوگە پچووکانە
هەر هەموویان کە پێکەوە
گردبوونەوە ••
ئەبن بە خۆرو ئەوساکە
دێنە ناو ژووری کۆشکەوە !

حـەکـــیم :

بەڵێ •• وایە
بەڵام شازادە بڕوانە ••
تەماشا کە !
سەرنج بدە •• چۆن لە نێوان
پەنجەرەوە ••
بەرەو ناخی کۆشكو تەلار
خۆر مل ئەنێ
بۆ ژوورەوە !

شـــازادە :

ئێجگار سەیرە ••
یەکەم جارە
ئەمە ڕوودات !

حەکیم :

بەڵێ شازادەی میهرەبان
یەکەم جارە ئەمە ڕوودات
چونکە تۆ شوورەو دیواری
کۆشکت ڕووخان
ئەی نازانی ؟!
ئا ئەو شوورەو دیوارانە
بووبوونە هۆی
ئەوەی بە زۆر
ڕێی هاتنە ژوورەوە بگرن
لە تیشکی خۆر

« وچـــان »

ئەوا ئیتر لەئیستەوە
بووی بە پاشا
چونکە وەسیەتەکەی باوکت
بەجێ هێناو ،
توانیشت خۆر
بهێنیتە ناو کۆشکەوە !

پێداچوونەوەی هەندێ بیرو ڕا
لە دەوروبەری ڕێنووسی کوردی و یەکخستنیدا

موحەممەدی مەلا کەریم

دۆستی خۆشەویستم کاك جەلال دەبباغ ، دوابەدوای وتارەکەی من لە هاوکاریی ژمارە ٤٢٥ی ڕۆژی ١٩٧٨/٥/٨و وتارەکەی کاك حوسێن عارف لە هاوکاریی ژمارە ٤٢٦ی ڕۆژی ١٩٧٨/٥/١٥دا لەمەڕ یەکخستنی ڕێنووسی کوردی‌یەوە ، وتارێکی لە ژمارە ٢٩٣ی ڕۆژی ١٩٧٨/٥/٢٧ی بیری نوێدا بڵاو کردەوە • ئەویش لەو بابەتانە کۆڵیبوەوە کە من‌و کاك حوسێن لێ‌یان دوابووین • بەڵام لە دووتوێی وتارەکەیدا ڕەخنەی لە چەند پارچەیەکی وتارەکەی من گرتبوو و بیری تایبەتیی خۆی بەرانبەر بەو بیرانەی من دەربڕیبوو • بۆیە منیش پێم‌خۆشە بە چەند لاپەڕەیەك لەو بیرانەی کاك جەلال بکۆڵمەوەو بەپێی تێگەیشتنی خۆم ڕووی ڕاستی قسەکانی خۆم‌و بۆنەچوونی کاك جەلال لە هەندێ لە بیرەکانیدا بخەمە ڕوو[1] •

کاك جەلال ڕەخنەی لەوە گرتبوو کەوا من بیرنەکردنەوەی زووی کوردم لە داڕشتنی شێوەیەکی تایبەتی بۆ دەنگی کوردی گێڕاوەتەوە بۆ موسوڵمانەتیمان [کە ئایینی ئیسلام لە سەرەتای هاتنیەوە بۆ کوردستان ، تیپی عەرەبیی کردووە

---

(١) هەرچەند ماوەیەکی کەمیش نا بەسەر بڵاوکردنەوەی ئەو سێ وتارەدا تێپەڕیوە کە ئەم وتارەیان دوابەدوا نووسراوە ، هێشتا لەبەر بایەخی بابەتەکە ــ بە بۆچوونی خۆم ــ بە پێویستم زانی ئەم وتارەم بڵاو بکەمەوە کە وەختی خۆی دەرگای هەردوو ڕۆژنامەی (هاوکاری)و (بیری نوێ)و گۆڤاری (بەیان)و (ڕۆژی کوردستان)ی لە ڕوودا داخرا •

بە تیپی پێنووسینمان ، خوا بە زمانی عەرەبی نووسیبێتمان یا بە فارسی یا بـــە کوردی]و بۆ ، پێوەندی دێرینو لەمێژمان لەگەڵ کولتووری عەرەبو فارسو ، نووسیبووی هۆی ئەم بیرنەکردنەوەیە ئەوە نی‌یە کە من نووسیومە ، بەڵکـــــو « هۆی سەرەکیی ئەو ڕاستی‌یەو گەلێ گیروگرفتی‌تری زمانو نووسین ئەوەیە کە کورد قەوارەیەکی سیاسیی خۆی نەبوە » •

من ئەمەم بەلاوە هەڵەیەو قسەکەی خۆمم بەلاوە ڕاستە ، چونکە کاتێ کە ئایینی ئیسلام هات ، هەستی نەتەوەیی نە لەناو عەرەبو نە لەناو کوردو نە لەناو هیچ گەلێکی‌تردا پەیدا نەبووبوو تا ناکۆکی‌یـــەکی نەتەوەیی لەنێوان عەرەبو گەلانی ئەو وڵاتانەدا پەیدا بێ کـــە ئیسلام داگیری کردن • ئیسلامەتی خۆی وەك ئایینێکی « ئومەمی » هاتە ئاراوە کە داوای ئومەمی‌یەتێکی ئیسلامی ئەکات « وان هـــذە امتـــکم امـــة واحـــدة ، وانـــا ربکـــم فاعبـــدون » ، « انما المؤمنون اخوة » • مەبەســـتم لە ئومەمی‌یەتی ئیســـلام ئەوەیـــە چۆن جووڵانەوەی چینایەتی جیاوازی لەنێوان ئەندامانی چینەکـــەدا ناخا بەگوێرەی نەتەوەیان ، ئیسلامەتیش هەروا جیاوازی لەنێوان موسوڵمانانا ناخا بـــەگوێرەی نەتەوەیان • ڕاستەکەی ئیسلام بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی بوو نەك نەتەوەیی • هەر بۆیەش وا زوو بەئاسانی توانی ئەو هەموو وڵاتەی ڕۆژهەڵاتو ڕۆژاوا داگیر بکات • پاشانیش کە کێشە لە هەموولایەکەوە سەری هەڵدا ، مەسەلەکە هـــەر نەتەوەیی نەبوو ، مەسەلەیەکی کۆمەڵایەتی‌و چینایەتی بوو هەرچەند لە هەندێ شوێنیش شێوەی نەتەوەییی پێوە دیاری دابێ • ئەمە لای هەموو ئەوانەی کـــە مێژووی خەباتی کۆمەڵایەتیی ســـەردەمی عوسمانی کوڕی عـــەففان بەدواوە ئەزانن‌و هوشیاریی چینایەتی‌یان هەیە ، بەتەواوی ئاشکرایە • لەبەرئەوەش کە ئیسلام لە عەرەبستاندا پەیدابوو ، دیارە ئەبوو قورئان عەرەبی بێ‌و کولتوور بە زمـــانی عـــەرەبی بێ‌و ، چونکـــە ئیســـلامیش تەنهـــا پێوەنـــدی نێوان خواو بەنـدەی ڕێكنەئـــەخست ، بەڵکو دەســـتی بەســـەر تێکڕای

ژیانی کۆمەڵایەتی‌و ئابووری‌و کولتووریدا گرتبوو ، ئەبوو عەرەبی ببێ بە زمانی هەموو ئەم بابەتانە • لەمە بەولاوە چارەیەکی‌تر نەبوو • تەنانەت بەش‌بەحاڵی گەلێکی خاوەن مێژووی سیاسی‌و کولتووریی وەك گەلی فارسیش کە زووبەزوو کەوتەوە دروست کردنی زمانێکی ئەدەبیی نوێ بۆ خۆی ، زمانی عەرەبی سەدان ساڵ وەك زمانی کولتوورو سیاسەت‌و کۆمەڵایەتی‌و ئابووری مایەوە • ئەبوو هەر واش بێ • عەرەبیی ئەو سەردەمە دەورێکی وەك ئەو دەورەی بینی کە ئێستا ڕووسی لە ژیانی گەلانی سۆڤیەتدا ئەیبینێ کە دیارە ئەوەی تۆزێ مەوزووعی‌یەتی ببێ دان بەوەدا ئەنێ کە بلاویی زمانی ڕووسی لە سەرانسەری وڵاتی سۆڤیەتدا هیچ نیشانەیەکی داگیرکردن‌و زۆرەملێ‌و چەوساندنەوەی کولتووریی پێوە نی‌یە •

لە سەرێکی‌تریشەوە کورد خۆی لە پلەیەکی ئەوەندە بەرزی شارستانەتیدا نەبوو بەتەنگ زمانی ئەدەبی‌و ئەدەبی نەتەوەیی‌و شتی‌واوە بێ • کورد گەلێ گەلێ لە فارس لەپاشتر بوو • لە قۆناغی سەرەتای دەرەبەگیدا بوو ، خێڵەکی بوو ، بە هیچ کلۆجێ وەك گەلێك ، لەو پلەیەدا نەبوو بیر لە کولتوورو زمانی ئەدەبی‌و نووسینی نەتەوەیی‌و شتی‌وا بکاتەوە ، نەخوازەڵا لەکاتێکدا کە ئایین‌و فەرمانڕەواییش لێك‌ئاڵابوون‌و هەردوکیشیان لە کولتووری عەرەبیدا یەکیان گرتبووەوەو مرۆڤ خۆی بیری لەوە نەئەکردەوە پەل بۆ دەرەوە بهاوێژێ •• سەرتان لەم قسانە سووڕ نەمێنێ ، تەنانەت بیر لەوە بکەنەوە کە شیعری کوردی [شیعر کۆنترین چەشنی ئەدەبە] لە پتر لە ٥٠٠ ساڵ پاش هاتنی ئایینی ئیسلامەوە بۆ کوردستان دەست پێ‌ئەکا • ئەمەیە هۆی پەیدا نەبوونی ئەلف‌و بێی تایبەتیی کوردی نەك نەبوونی قەوارەی سیاسی •

ئەمجا ئەگەر مەسەلە بوونی قەوارەی سیاسی‌یە ، کێ ئەڵێ کورد قەوارەی سیاسیی نەبوە ؟ لەوڕۆژەوە کە چەرخی زێڕینی دەوڵەتی عەبباسی بەسەرچووە ، کوردستان بێ‌بەش نەبوە لە گەلێ میرنشینیی بەڕاستی سەربەخۆو ئەم حاڵەتە تا

پاش شەڕی (چاڵدیران)ی نێوان عوسمانی‌یەکان‌و سەفەوی‌یەکان بەردەوام بووە هەرچەندیش گەلێ‌جار هەندێ بەشی کوردستان کەوتووەتە ژێردەستی بووەیهی‌و سەلجووقی‌و مەغوول‌و تەتەرو دەوڵەتانی‌تر •

خۆ ئەگەر بەمەش باوەڕ نەکەین ، ئەی ئەبێ بۆ ئێران بڵێین چی ؟ ئێرانی‌یەکان هەر لە سەردەمی سامانی‌یەکانەوە لەژێر ڕکێفی عەبباسی دەرچوون‌و قەوارەی سیاسیی خۆیانیان پێکەوە نایەوەو تەنانەت خەلیفەی بەغدایشیان چەند جارێك خستە ناو قەفەزی خۆیانەوە • کەواتە ئەی ئەوان بۆ پیتی تایبەتی‌یان بۆ دەنگەکانی خۆیان دروست نەکرد ، یا نووسینە کۆنەکەی خۆیانیان زیندوو نەکردەوە ؟ ئەی تورکە عوسمانی‌یەکان کە زوربەی وڵاتانی ئیسلام‌و تا ناوەڕاستی ئەورووپایان داگیرکرد •• ئەوان بۆچی بیریان لەوە نەکردەوە لە چوارچێوەی تەسکی تیپی عەرەبی دەرچن ؟ •

کەواتە مەسەلە مەسەلەی بوون‌و نەبوونی قەوارەی سیاسی نی‌یە • مەسەلەی پێ‌نەگەیشتنی شارستانەتی‌و هەست‌نەکردنە بە گیانی نەتەوەیی • ئەگەر ئەوە هەبوایە ، با قەوارەی سیاسی‌یش نەبوایە ، بیر لە دروست‌کردنی ئەلف‌و بێی تایبەتی‌و زمانی ئەدەبی‌و شتی‌وا ئەکرایەوە • نابینی بولگاریایی‌یەکان کە ژێردەستەی تورکیش بوون‌و دەوڵەتیان نەبوو ، چۆن ئەلف‌و بێی تایبەتیی خۆیانیان دامەزراندو کولتووری میللیی خۆیانیان پێکەوەنا • هەروەها گەلێ گەلی‌تریش لە ناوەڕاستی ئەورووپادا • ئەوەش کە تورکەکان لەپاش شەڕی یەکەمی جیهان دەستیان‌دایەو تیپی عەرەبی‌یان گۆڕی بە تیپی لاتینی ، بەرپەرچی قسەکەی من ناداتەوە ، چونکە ئەو کارەی ئەوان ئەنجامی ئەو گۆڕانە تەبیعی‌یە نەبوو کە من بەش‌بەحاڵی ڕەوتی ئاسایی مێژوو باسی لێ ئەکەم ، بەڵکو کارێکی ناسروشتی‌و دەستکردو زۆرەملێ بوو بەسەر گەلانی تورکیادا سەپێنراو لە پێویستیی ژیانی کولتووری‌و لە ناخی گەل‌و پێویستی‌یەکانیەوە هەڵنەقوڵابوو •

کاك جەلال لای‌وایە « نووسینی کوردی بە پیتی لاتینی ، چاکترین

ڕێگەیە بۆ دواڕۆژ هەرکاتێـك گــەل توانی بڕیاری بدات ، ئەوا ئاسانترەو لە بنەڕەتەوە ڕێنووسی زمانەکەی پێ یــەك دەخرێتو بەخێرایی بەرەو پێشتر دەچێت » .

دیارە ئەم مەسەلەیە بە بڕیاری ئەمو ئەو نابڕێتــەوەو وەك کاك جەلال ئەڵێ « گەل هەروەختێ توانی » چاکــەو خراپەی ئــەم ڕێگایە لێك بداتەوە ، بڕیاری خۆی لەسەر ئەدا . بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من هەر بە پێویستی ئەزانم بڵێم وەختی ئەوە هاتووە هەستی نەتەوەییمان لــە چوارچێوەی کەفوکــــوڵ دەرچێو پشت بە زانستو لێکۆڵینەوەی وردو هەڵسەنگاندنی هوشیارانە بڕیاری تیا بدرێ . ئێمە سەردەمێکمان بەسەردا تێپەڕی ئەوەی داوای بە لاتینی نووسینی کوردیی نەکردایە لەلایەن زۆرکەسەوە بە زۆڵە کوردو کۆزمۆپۆلیتو شتیوا دائەنرا ، وەك بڵێی گەلی کورد یەکێك بێ لە گەلە لاتینییەکان . ئەو هــەموو گۆڕانە سیاسییانەی بەسەر وڵاتەکەماندا هاتــــن ، کارێکی ئەوتۆیان کــــرد زۆرکەس چاو بە هەڵوێستی خۆیدا بگێڕێتەوەو ڕەخنەیــەك لە خۆی بگرێ . ئێستاش کە کاك جەلال ئەم پێشنیارە دێنێتەوە ئاراوە ، من بە دڵ حەز ئەکــەم بێ سڵکردنەوە لە هیچ جۆرە حەساسییەتێك ، بەکاوەخۆ لێی بکۆڵرێتــەوەو ئەمدیوو ئەودیوو سەروبن بکرێو چاکەو خراپەی دەربخـــرێ ، بۆئەوەی بڕیاری سبەینێمان بڕیارێکی زانستانەو دوور لە هەموو جۆرە هەڵچوونێــــك بێ . بۆیە من خۆم باوەڕی خۆم دەرئەبڕم کەوا هەرچەند لەوانەیە نووسینی لاتینی هەندێ گیروگرفتی ئێستای ڕێنووسمان بۆ چار بکا ، بەڵام کۆمەڵێــك گیروگرفتی نوێشمان لە ڕوودا ئەکاتەوەو ، ئەویش بە بێدەسکارییەکــی زۆر بەدەنگی دەنگە کوردییەکانەوە نایەت . سەرەڕای ئەوە پێوەندمان بـــە کەلەپووری کۆنی خۆمانو گـــەلانی عەرەبو فارسەوە ئەبڕێت کــە ناتوانین نەڵێین بەشێکی گــەورەی بناخەی کولتوورمانی لێ پێكدێت . بۆنموونە گەلە موسوڵمانەکانی سۆفیەت کە لەبەر پێوەندیان بە یەکیەتیی سۆفیەتــەوە وەك

دەوڵەتێك کە زمانی ڕووسی زمانی سەرەکی‌یە تیایداو ، بەهیوای ئەو پاشەڕۆژە گەش‌و ڕووناکەوە کە لەم ڕێگایەوە چاوەڕوانی‌یان دەکات‌و هەر لە ئێستاشەوە نیشانەی بەئاشکرا دەرکەوتووە ، بە پێویستیان زانی دەست لە ئەلف‌و بێی عەرەبی هەڵگرن‌و ئەلف‌و بێی ڕووسی ـ بە وردە دەسکاری‌یەکەوە ـ وەربگرن‌و بیکەن بە ئەلف‌و بێی زمانە نەتەوەیی‌یەکانی خۆیان • ڕادەی پێشکەوتوویی تێکڕای یەکێتیی سۆڤیەتیش گەلێ کون‌و کەلەبەری ژیانی کولتووری‌یانی بۆ پڕکردنەوە ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لەبیرچوونەوەی تیپی عەرەبی‌و فارسی زیانێکی زۆری بە پێوەندی کولتووری‌یان بە ڕابوردووی خۆیان‌و گەلە موسوڵمانەکانی دراوسێ‌یانەوە گەیاندووە • ئەمە ڕاستی‌یەکە ناکرێ هەرگیز لە بیری بکەین • کەواتە ئەی ئەبێ ئێمە لەپێناوی چیدا ئەم پێوەندی‌یەمان ببڕین‌و چاوەڕوانی چ خێروبێرێکی تایبەتی بین لە بەکارهێنانی تیپی لاتینی‌یەوە بەسەرماندا بباری !

کاك جەلال ڕەخنەی لەوەشم گرتبوو کە من لام‌وایە لەوانەیە هەستی نەتەوەیی‌و نیشتمان پەروەریی مامۆستایانی کورد تەگەرەکانی ڕێگای یەکخستنی ڕێنووسی کوردیمان ـ لە ڕێگای دەرز وتنەوەوە بە قوتابی‌یان ـ بۆ تەخت بکا • من بۆیە لام‌وایە ئەم قسەیەم ڕاستە ، چونکە لە مێژوودا گەلێ کاتی‌وا ڕێ‌ئەکەوێ گەلی هوشیارو کەسانی دڵسۆز بەرابەر بەو گیروگرفتانەی لەڕێیاندان‌و بۆ بەرگری لە خۆیان توانایان چەند قات ئەبێتەوەو کاری‌وا ئەکەن لە باری ئاساییدا بە کەس نەکرێ •• تۆ هەر سەیرێکی مێژووی خەڵکی ڕەش‌وڕووتی ڕووسیای پاش شۆڕش‌و ساڵانی بیست‌و سی بکە •• بڕوانەرە ڕووداوەکانی سەردەمی جەنگی دووهەم لە یەکێتیی سۆڤیەتدا •• بەزەحمەت بنیادەم ئەتوانێ باوەڕ بکا گەلێکی‌وا برسی‌و ماڵوێران‌و وڵات داگیرکراو ، ئەگەر تامی ژیانی نوێ‌و پێویستیی پاراستنی خۆی‌و ئەو ژیانەی‌و بەرگری لە دواڕۆژی بەرابەر بە گەردەلوولی کۆنەپەرستی‌و فاشیزم نەبوایە ، ئەیتوانی

خۆی ڕابگرێو سەرەڕای ئەوەش وڵاتەکەی بگەیەنێتە ئەو پلەیە کە ئێستا بووە بە یەکێك لە دوو وڵاتی هەرە بەدەسەڵاتی جیهان • کەواتە منیش زۆر لەجێی خۆیایەتی هەستی نەتەوەیی‌و نیشتمان پەروەریی مامۆستایانی کورد بزوێنم‌و بەهیوا بم لە ڕێگای دەرز وتنەوەوە بە قوتابی‌یان ئەو تەگەرە مێژوویی‌یە لە بەرپێی وەچەی داهاتوومان‌دا تەخت بکەن •

سەرەڕای هەموو ئەمە ، من ئەرکێکی ئەوەندە زلیشم نەخستووەتە ئەستۆی مامۆستایان‌و خەڵك کە لە عۆدەی نەیەن • من داوام کردووە نوێنەرانی دەزگا کولتووری‌یەکانی کورد کۆبنەوەو بگەنە بڕیارێك لەبارەی ئەو چەند بابەتەوە کە ئێستا نووسەران لە جۆری نووسینیاندا هاودەنگ نین ، تا پاشان ڕۆژنامەنووسەکان لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکانیانداو ، دەزگای خوێندنی کوردی لە کتێبە کوردی‌یەکانی قوتابخانەکاندا بەگوێرەی ئەو بڕیارانە بنووسن • بێگومان بەشێکی زۆریش لە مامۆستایان کە دی‌یان کتێبەکانی قوتابخانەکان چۆن نووسراونەتەوە ، ئەوانیش قوتابی‌یان وا فێری نووسین ئەکەن‌و خەڵکی تریش وردە وردە لە ڕێگای خوێندنەوەی گۆڤارو ڕۆژنامەوە بەوجۆرە ڕێنووسە ڕادێن‌و پاش چەند ساڵێك ئەم ڕێنووسە ، بەتایبەتی لە ڕێگای وەچەی نوێی قوتابخانەکانەوە ، زوربەی کوردەکە ئەگرێتەوەو ، هەر ئەمەشە چارەو چارەی مەسەلەی‌وا بە زۆر ناکرێ تا پێویستی بە دەوڵەت بێ •

دواجاریش دووبارەی ئەکەمەوە هەرچەند پڕ بە دڵ حەز ئەکەم ئەگەر تەنها ڕۆژنامەو گۆڤارەکانیش ڕێنووسی یەکگرتوو بۆ خۆیان دانێن‌و ، ئەڵێم هەر باشەو زۆریش باشە ، بەڵام ئەمە نە ئەبێ لە جێی پێشنیارەکەی من بێ‌و نە پێشنیارەکەی منیش ڕێی لێ ئەگرێ •

گەرنە

ئازاد دلزار

١ ـ چـــاو :

ئەستێرەیێکی گەش ڕژا
لە کازیوەی بەر بەیانا
چاوەکانی ئەو جوامێرەم کەوتەوە یاد ،
بەسەر تیژاییی نێزەدا هەڵخلیسکا ،
هەروەك ئەو هێلکە تفتیلەی ،
لە هێلانەدا دەکەوێ ،
بە شوێنێکی بەردەڵانا •

٢٦ـ٥ـ٩٧٨

٢ ـ چراوگ :

دەستە ڕێژێك ،
سەگ‌وەڕی دوور بەدوایەوە •
هەموو دەرگاکان داخران ،
دوا چراوگی شەو بێداران کوژایەوە •
هەتا سبەی یەکەم هەواڵ
ـ دەڵێ : لاوێك لە ناو کەڵەکێك برینا
لە دڵی دایکیا نێژرا •

٢ـ١ـ٩٧٩

٣ ـ سوار

وا دیسان لە دەرگا دەدرێ
لە شارە غەمبارەکەما ،
سوارێکی ڕەش ،
توند دەمامکی خـۆی بەستوە[(١)]
کۆڵان بە کۆڵان دەگەڕێ •
ئەوەی بێ چەك
دەرگای لە ڕوو بکاتەوە ،
هەر وەك بەرخ سەری دەبرێ

١٩٧٦

٤ ـ نیشانە

کارە مەرەزێکی شینك
تخووبی پاوانی بەزان •
بۆیە پیاوی ئاغای ئەوبەر
ناو چەوانی کردە نیشان

١٩٧٥

٥ ـ ئەشکەوت :

لەو تاتوكو زەنوێرەدا ،
دوای کارە کێویێ کەوتم[(٢)]
لەپڕ خـــۆی کوتا ئەشکەوتێ ،
کاتێ بێپارێز بەدوایا بە ژوور کەوتم

---

(١) بـــۆ ئەم شیعرە سوود لە ئەفسانەی کۆنی کوردی وەگیراوە •
(٢) بـــۆ ئەم شیعرەش سوود لە ئەفسانەو سەر بردەی کۆن وەرگیراوە •

بوو بە دێوێکی چنگ بە خوێن ،
خڕ دەرگای لەسەر داخستم •

١٩٧٦

٦ ـ تـــەرزە :

پێیان دەڵێم :
بچینە بەرایی برووسکە ،
تا گێشەو خەرمانەکانمان
ئاگر نەگرن ،
لێڕەکانمان نەبنە سووتو ،
چیتر تەرزە ،
فەریکە سێوەکان نەکوتن

١٩٧٧

٧ ـ گوێـــز :

مناڵێك بـــۆ گوێز دەگریا ،
سمۆرەیێك ،
فرمێسکەکانی لستەوە ،
ـ گوتی : مەگری ،
هەزاران گوێزم ناشتووە
لەو خاکەدا •

٦ـ١ـ٩٧٩

٨ ـ شـــلێر :

کە مناڵێکی چیایی بەندان دەڵێ
سپیندار گەز گەز باڵا دەکا
تومەز شلێر ،
جگەر سووتانی زۆر دیوە ،

هۆن هۆن دەگری
لە ئەژمەتا •

١٩٧٩-١-٧

٩ ـ سمۆرە :

کۆترێك لە لوبنانەوە هات ،
گێڕایەوە :
کە چۆن درەختی زەیتون‌و
دارستانی «ئەرز»یان سووتان ،
لەوکاتەدا سمۆرەیێك زریکانی ،
ـ فریا کەون ،
وا دار گوێزەکان داگیرسان •

١٠ ـ ڕووبار :

٩٧٩-١-٦

ئەو ڕووبارەی وا پرخەی دێ
لەژێر پەردەی ڕەشی شەوا ،
تۆ وا مەزانە خەوتووە •
ئەو کۆلکە مێوە کرمۆڵەی ئەو تەڵانە ،
وا مەزانە وشك بووە
هێندەت زانی ،
سەهۆڵ بەندانی ئەو شاخە
کرایەوە
ڕووبار بە چاوی سوورەوە کەوتە سەر پێ ،
کۆلکە مێو توولەی هاویشت‌و
ڕشایەوە •

٩٧٨-٩-٢٨

دەستنووسی „بەرصیصی عابید“
لەبەرهەمی
„فەقێی تەیران“

عبدالرقیب یوسف

فەقێی تەیران یەکێك لە شاعیرە کۆنەکانی کوردە کە بناغەی ئەدەبی کوردی‌یان داناوە • تەیران شاعیرێکی پایەرز بووەو بەرهەمێکی زۆری بەجێ هێلاوە • بەرهەمەکانی زۆر سادەو سازو ڕەوانن و نزیکی شێوەی قسەکردنی جەماوەری خەلکن • ئەتوانین بەرهەمەکانی فەقێی تەیران بکەین بە دوو جۆر : جۆری هەلبەستی بلاو بلاو یانێ (قەسیدە)و هی‌تر لە چەند چیرۆکی ئایینی‌و نەتەوایەتی پێك دێ کە بەشێوەی هەلبەست داڕژاندنەو ئەو چیرۆکانەش هەریەکیان بە پەرتووکەکی سەربخۆ دژمێررێ • تەیران یەکەم کەس بووە چیرۆکی کوردیی نووسیوەو ئەتوانین بە یەکەم چیرۆکنووسی کوردی لە قەلەم بدەین •

هەلبەستەکانی تەیران بە بلاوی زۆرن ، بەلام چیرۆکەکانی کە بە شێوەی پەرتووكو کتێبن ئەوەی کە ئێمە پێی‌ئەزانین هەتا ئێستا ئەمانەن :

١ ــ شێخی صنعانی یان شێخی‌صنعانیان لە سالی ١٠٣٠ك = داینـــاوە • ئەم چیروکەی (٧٢٠) دێڕە شیعرە بەپێی یەکێك لەو سێ دانە دەستنووسەی کە لەلامانە •

٢ ــ هەسپێ ڕەش •

٣ ــ سیسەبان •

٤ ــ خانی دمدم •

٥ ـ برصیصێ عابید •

هندێك ئەڵێن چیرۆکی (ستیو فرخ)یش ئی فەقێی تەیرانە •

ئەو بەرهەمە کە لەم وتارەدا باسی لێ ئەکەین بەرهەمی پێنجەمە کە دەربارەی بە سەرهاتی بەرصیصی عابدە • ئەم بەرهەمەی تەیران زۆر نایابە چونکە ناوی تا ئێستا نەکەوتوەتە بەرچاومان لەسەرچاوە مێژوویی‌و ئەدەبی‌یەکانمانداو ناوی نەکەوتبوە بەرگوێچکەمان لە پێش دۆزینەوەی دانەیێکی دەستنووس لەم بەرهەمە لە دەرەوەی عیراق • وا دیارە دانەکانی زۆر کەمە ، چونکە لەپاش گەڕان‌و پرسیارەکی زۆرو بڕینی سەدان کیلۆمەتر لە هندێك ناوچەکانی کوردستانی ڕەنگینDا نەمانتوانی دانەیەکی‌تر لەم دەستنووسە پەیدا بکەین •

باس‌کردنی دەستنووسەکە

دەستنووسی بەرصیصی عابید بەشێکە لە دەستنووسێك کە قەبارەی (٢٥ × ١٥سم) و ٢٨ لاپەڕەیەو هەر لاپەڕێك ٢٣ دێڕەو تەنیا دووسێ لاپەرە نەبێ هەر دێڕێك دوو مالکە شیعری تێدایەو بە مرەکەبی ڕەش هاتوەتە نووسین‌و خەتەکەی زۆر جوان نی‌یە • دەستنووسەکە کۆن نی‌یە چونکە لە ساڵی ١٩٦٩ هاتوەتە نووسین لە لای محمد علی کوڕی حاجی رەشید کەفشنی لە گوندی (بارمێ) لە ڕۆژئاوایی جزیرا بۆتان • دەستنووسەکە بە شێخی صنعانیان دەست پێ ئەکا هەتا لاپەڕی (١٦)

٢ ـ بەرصیصی عابید لە لاپەڕەی (١٧) دەست پێ ئەکا هەتا (٢٦) •

٣ ـ هەڵبەستی « ئەی ئاف‌و ئاف »یی فەقێی تەیران لە دەستنووسەکەدا هەیە ، (٦٨) دێڕە شیعرە • بەڵێ دوو دێڕ لە کۆتاهی‌یەکەیدایە هەڵبەستێکی‌ترەو لەم هەڵبەستە نی‌یە • ئەم دانەیە لەم هەڵبەستە پێ ئەچێ تەواو بێ چونکە

له چەند دانەیەکی‌تر کە بەرچاومان کەوتووە تەواوترە •

٤ ـ هۆنراوەکی‌تر یێ تەیران تێدایە کە پێشەکی‌یەکەی ئەمەیە :

ئیرۆ وەرن لازم وەرن
جیرانو خەلکی هیشەتی

بە خەتێکی‌تر ١٢ دێرە شیعر لە کۆتاهی‌یەکەیدا هەیە یی شاعیرێکی نوێیەو پێشیاوی ئەمەیە « گەلی فەقێیان » •

چیرۆکا بەرصیص لە (٤٢٢) دێڕە شیعر پێك‌هاتووەو ئەم (عیبارەتەی) خوارەوەی لەسەر نووسراوە :

« ژ دیوانا فقهی طیران بحسا برصیص عابد دەگوتیە خودازی راضی بی » •

پێشیاوی یانێ پێشەکی‌یەکەی بەرصیصی عابید ئەمەیە :

گوهدنە پیری دەفتەران
دا ئەز بخونم ڤی خەتی

لە کوتایەکەیدا ئەم دێرانە هەیە :

بی حساب (مکسی) خەبەردان
ژیاریا قەلس‌و نەمەردان
ری نەدامەت بی بسەردان
میم‌و حی ب روایەتی

میم‌و حی ئەڤ بەند دگوتن
ئەم بمەعنایی قەهوتن
عوجبی گشت خیران دشوتن
لەو ریا بکێر نەتێ

فیعلا خراپ خودبینی‌یە
عوجبی نەکن لدینی‌یە
دەر با سەراسەت مسکنی‌یە
ژ دەرویشی‌و حەقارەتێ

وەها دیار دبێ کە ئەمە بەرهەمی تەیرانە چونکە دوو جار نازناوی یان بڵێین (ڕەمز)ەکەی ناوی « میمو حی »یە تێداتی • بێگومان ناوی تەیران (محمد)ەو هەروەها نازناوی «مکسی»ش تێدا دەبینین • هەروەها وشەی « مکسی » لە دێڕی (**٢٨**)داش هاتوە • فەقێش خەڵکی بازاری مکسی بوویە کە لە کۆنەوە جێگەی خوێندن بوویەو خۆندگاها (مەدرسا) میر حەسەنی وەلی بناووبانگ بوویە •

ناوەرۆکی چیرۆکی بەرصیص

ناوەرۆکی ئەم چیرۆکە ، هەروەکو لە دەستنووسەکەدا هاتوە ، بەکورتی وەهایە :

بەرصیصی عابید زۆر لە خواترس بوە لە وڵاتی شامێ بە شەوو بە ڕۆژ ئیتاعەتی خوای ئەکرد لە ئەشکەوتو کونە بەردەکانی شاخەکاندا لەگەڵ پەزی کۆڤی (حەیوانە کێوی) دچیریو دژیاو خواردنی ئاوو گیا بوو تا کرو زەردو لاواز بوو و ناوقەدی چەمایەوە تا وەکو پیتی دال (د)ی لێهات • بەرصیص گەیشتە پلەی ئەولیایەکانی خواو ناوی لە رۆژهەلاتو ڕۆژئاوادا بلاو بوو و خەڵك ئەچوون بۆ دیتنا ویو بیمارەکانیان ئەبردن لایو بەدوعایەکانی چاك ئەبوونەوە ، بەڵام لەگەڵ ئەمەش بەرصیص بێ شێخو بێڕەهبەر بووە • شەیتان زۆر هەوڵی ئەوەی ئەدا کە ئەم عابیدە لە ڕێگەی ڕاست دەرخا بەڵام بێسوود بوو تا جارێك لەگەڵ کورەکانی کۆبوەوەو گلەیی لێیان کردو گوتی ئەگەر زوڕیەتم هەبایە بەرصیص وها نەدەما • بەڵێ شەیتانەکی بچووك کە بە ناوی « وەسوس » بوو وەلامی (باوکی) دایەوەو گوتی : خەمت نەبێ بەرصیص لە ملی منو ئەبێ ئەمن لە ڕێگەی دەرخەمو هەڵخەڵەتینم • ئەم شەیتانە جلو بەرگی عابیدانی لەبەر کردو چوو بۆ جێگایەکی نێزیکی بەرصیصو دەستی بە ئیتاعەت کردن کرد بە شەوو بە ڕۆژ وە بەرصیص زۆر سەری لێ

سوورِ ما له دڵی چەسپا که ئەم مرۆڤە زۆر پیاوەکی ساڵحو چاکه • بەرصیص چوە لای وە بوون بە هەڤاڵی یەکترو پێکـەوە نوێژو ئیتاعـەتیان ئەکردو باسی پێغەمبەرەکانو پیاوچاکانیـــان ئـەکرد • بەرصیص (٦٩) ساڵ بـــو عیبادەتی ئەکرد • بەم شێوەیـە ڕۆژێك هەڤاڵەکـــەی پێی‌گوت ئەبێ شـێخو ڕابەرێکت هەبێ • ئەویش گوت ڕابەرم (خضر)و (الیاس)ە • ئەم پێ‌گوت ئەگەر مـــن بکەی بە ڕابەرتو شێخت دەتخەمە سەر چەنگی خۆمو ئەفڕینو دچین مەقامی بڵندی خوایی‌و لەسەر دەریایەکان ئەفڕینو هەر دەست بەجێ چەنگو پەڕ لـە (ابلیس) پەیدا بوو بوە تەیرەكو بەرصیص لەسەر پەڕی سوار بوو فڕی لەسەر دەریایی عومانەوە • ئیتر بەرصیص چاك باوەڕی پێ هاتو شـــەیتانی کـــرد بە شیخی خوی •

میرەكو دەسەلاتدارێکی دەوڵـــەمەنـــد هەبو کچێکـی یەکجار جوانو شۆخو شەنگی هەبو و زۆر لە لای خۆشەویست بوو شەیتان چووە خەونـــی کچەکە لەشێوەی پیرێکی دەمو چاوی وەك یی بەراز بوو وەکـــو کابـووسو زەبانیەکی ئی جهەنەمێ بوو • هەر دەســـتبەجێ بوو بە سەگـــە تانجی‌یـەك بەگوێدا قیڕاند • دوایی کچەکە لێ‌ی بوو بە تاو لەرزو جوانی‌یەکەی تێكدا • باوکی چەند ئەستێرەناس (منجم)و (رمال)و فاڵگرەوە بوو هەمووی کۆکردەوە بۆ ئـەوەی بزانن نەخۆشیی کچەکە چی‌یە • بەلام ئـەوان چەندیان هـــەوڵدا دەستیان کتیب نەدەگرت ، حیسابی « ئەبجەدی » لێ‌یان غەڵەت ئەبوو ، هەندەك پیتی نوێ تێکـــەڵ حیسابیان ئەبوو لێیان تیكئـــەچوو و پیتی(ئەلف) نەدەهاتـە نووسین • سەریان سوورِ ماو هەموویان گوتیان ئیسمو تەلەسم لێ نی‌یە بەڵکـو چاویان لێ‌داوە • پاش ئەوەی هیچ هیوایەکیان نەما ، ئیبلیس چووە خەونـــی دایكو باوکی کچەکـــە • پێی گوتن ئەگـــەر حەز ئەکـــەن کچەکـەتان چاكبێتەوە کچەکە برازێننەوەو بیبەنـــە لای برصیص با شەوورۆژێك لـەلای بمێنێ وە تاکو سێ شەو چووە خەونیان • باوکی پرسی بە وەزیری خۆی کرد

بەڵام وەزیرەکە بە جێبەجێ کردنی خەونەکە ڕازی نەبوو ، گوتی ئەم ئیشە حەرامە • میرەکە بەقسەی وەزیرەکـەی نەکردو کچەکـەی بە جوانترین جل‌وبەرگ ڕازاندەوە بردیان بۆ لای برصیص تا چاکی بکاتەوە • بـەڵام برصیص تەماشای جوانیی کچەکەی نەکردو بەلایەوە نەچوو تا ئیبلیس چـوو بۆ لای کچەکەو دەستی کرد بە گریان بۆی پەردەی لەسەر ڕووی کچەکـە لادا ، داوای لە برصیص کرد کە چاکی بکاتەوە لە نەخۆشی‌یەکەی • کاتـێ برصیص چاوی بە کچەکە کەوت تەیری دڵی فڕی‌و لە جوانیی کچەکـەدا نقوم بوو وە خۆی پێ ڕانەگیرا • ئیشی خراپی لەگەڵ کرد بەڵام پاشان زۆر پەشیمان بووە بە ئیبلیسی گوت کە بە شێخی خۆی ئەزانی کـە ئەم گوناهـەی کردوە • ئەویش پێ‌ی‌وت تۆبە کردن هەموو گوناهەك ئەبات • بەڵام ئەترسم کچەکە ئاوس بێ • وا باشترە کچەکە بکوژی‌و بزری بکەی بۆئەوەی تووشی شەرمەزراری نەبین • برصیص کچـەکەی کوشت‌و لە شوێنێك شاردیەوە • شەیتان دیسان چووە خەونی باوکی کچەکەو پێی‌وت برصیص کچەکـەی کوشتوەو لە فلان شوێن شاردوویەتەوە • باوکی کچەکە هات برصیصی گرت‌و کچەکەشی لەژێر خاك دەرهێنا • فەرمانی‌دا برصیص لە سێدارە بدەن • کاتێ خەریك‌بوو لە سێدارەی بدەن شەیتان بەرامبەر برصیص ڕاوەستا • برصیص لێ‌ی پاڕایەوە کە ڕزگاری بکات ، ئەویشی پێ‌ی‌وت ئەگەر سوجدەم بـۆ بەی ڕزگارت ئەکەم ، ئەویش سوجدەی بۆ بردو لە دین‌و دیانەت دەرچوو • ئەوجا شەیتان خۆی پێ‌ناساندو برصیصیش لە سێدارە دراو حەفتا ساڵ عبادەت کردنی هەمووی بەخۆڕایی چوو •

بەم جۆرە بەسەرهاتی برصیص لە دەستنووسەکەی فەقێیێ تەیـراندا کۆتایی پێ دێت • هیچ گومانی تیا نی‌یە کە تەیران ئەصڵی چیرۆکەکەی لـە هەندێ کیتابی ئایینی وەرگرتووەو لـە لای خۆشی هەندێ گەشەی پێ‌داوەو بەشێوەیەکی زۆر جوان‌و ڕێک‌و پێك ڕێکی خستووە •

ئەوەی شایانی باسە ئێستا لە هەندێ ناوچەکانی کوردستان وەك ناوچەی بادینان (عیبادەتی بەرسیس) بوویتە پەندو باو (ضرب المثل) • ئەگەر رەنج و خزمەتی کەسێك بەفیرۆ بڕوات پێی ئەڵێن وەك عیبادەتی بەرسیسی لێ هات •

بنچینەی مێژوویی چیرۆکەکە

«برصیص» « برصیصا » ناوێکی عیبری یان بێژین ئارامی‌یە لە دوو وشە پێك هاتوە «بر» و «صیصا» • وشەی «بر» لە ئارامی‌دا مانای کوڕەو زۆر ناوی وەها هەیە وەکو « بردیصا » و « برصوما » و « برصیص » و « برعیتـــا » • (برصیص) واتە کوڕی صیص • بەسەرهاتی ئەم پیاوە ئایینی‌یە پیش ئایینی ئیسلام ڕوویداوەو لە ئایینی (یهودی)دا هەبوەو پاشی تێکەڵ ئایینی ئیسلام بوە ، وەکو زۆر بەسەرهاتی‌تری ئیسرائیلی‌یەکان • بەڵام ئایا ئەم بەسەرهاتەی بەرصیص تێکەڵ ئایینی عیسا بووە یان نا ؟ دەربارەی ئەمـــە پرسیارێکـم نارد بۆ کوڕی زمانی سوریانی (مجمع اللغة السريانية)و کوریش بەنامەی خـۆی (نمره ١٠/١٧٩ بەمێژوویی ١٦/٧/١٩٧٨) وڵامیان دامەوە و ئەڵێن : بەسەرهاتی بەرصیصمان لە هیچ سەرچاوەیێکی سوریانی‌دا نەدیتوە •

هەر لە زوووە ئـەم بەســـەرهاتە تێکەڵ ئایینی ئیســـلام بوەو زۆر لــە موفەسیسرەکان کردوویانە بە مانای ئەم ئایەتەی قورئان (ئایەتی ١٦ لەسورەئی الحشر) « كمثل الشيطان اذ قال للانسان اكفر فلما كفر قال اني بريىء ، اني أخاف الله رب العالمين » •

بەپێی هەندێك ڕیوایەت ئەم بەسەرهاتە ـ بە بێ ناوی بەرصیص ـ لـــە پێغەمبەر هاتیە وەرگرتن وەکو ڕیوایەتی سهیل (التعريف و الاعلام ص ١٢٧ ـ ١٢٨) چاپی میسر)وسیوطی (الدر المنثور ٦/٢٠٠)و ابن الجوزي (تلبيـــس ابليس ٢٦ ـ ٢٩) • بەڵێ ئەم ڕیوایەتە کزە بەڵکو بەهێز ئەوەیە کە ئەچێتەوە سەر (علی) کوڕی (أبی‌طالب) وەکو طبری باسی کردیە لە تەفسیرا خۆدا (ب٢٨،

ل ٣٣)و هەروها (الحاكم) له (المستدرك ب٢ ل ٤٨٤) • طبری به سێ ڕیوایەتی تریش بردوویەته سەر ابن عباس و ابن مسعود و طاوس و لەپێش طبری‌یش هندێك زانایان باسی کردنه وەکو عبدالرزاق کوری همام (٨٢٨زا)و بخاری (٨٧٠زا)و ابن اسحاق (٨٤٧زا)و احمد بن حنبل (٨٥٥زا) • دوور نی‌یه أبو الليث السمرقندی یەکەم کەس بێ ناڤی بەرصیص « برصیصا »ی لەگەڵ ڤێ بەسەرهاتیێ هێنابێ‌و گوتبێ ئەو عابید ناوی «برصیصا» بوویه • (بغوی)ش پاش وی گوتیه ئەو عابیده برصیصا بوویەو پاش وان گەلەکی تریش وەکو وان گوتیه •

چیرۆکا برصیص گەیشتووە ئاورووپاش له ڕێگەی (کتاب الاربعين وزيرا)و هندیك له ئاورووپایی‌یەکان باسیان لێ کردوەتەوه وەکو هارتمان‌و گۆلد سیهرو لاندبرج‌و شوفان‌و ماسینیونیش له چیرۆکی بەرصیص کتێبەکەی وەرگرتوه بەناوی : AMBEROSIO OR THE MONR

ئەم زانیاری‌یەو هندێك زانیاری تریش به درێژی دەربارەی ئەم بەسەرهاته د (دائرة المعارف الاسلامية) بەحسا : «برصیصا» دا هەیه •

★ ● ★

تۆ تۆی دەروونم بگێڵە پێشدا
ئەر تۆ دیت تۆیێ غەیرەز تۆ تێشدا

ئازیز ، مەئذوون با باوەڕەش وە بەر
وە مەودای موژه پارە پارەش کەر

ـ مەولەوی ـ

چەند پێناسینەک

عبدالرحمن مزوری

١ ـ ئەلند :

بەلاتینکا خۆ دسۆژیتن ..
ژبەر ئەڤینەکا ،
پاقژ
چرا خوینا خۆ دڕێژیتن ..
دا باربکەن ،
تاری و دژ
رویبار سترانا دبێژیتن ..
داکەزی‌یێت شەنگەبیا ،
واسیی نەمینن
گزا ڤژ
ئەزی لەوان
پشتا شەڤا ژ دل دقڕینم ..
دا هەلێتن ئەلندەکا ،
بێ تەم و مژ
بێ تەم و مژ

٢ ـ خەریتە :

سیلاڤ هەمی من ڤەخاندن ..

جوانتر ژ سیلاڤا پرچا تـــه ،
من نەخاندیە
لەعل هەمی من جەماندن ••
جوانتر ژ لەعلا لێڤا تـه ،
من ژ کانگەهـــا
نە جەماندیە
دەریا هەمی من شلقاندن ••
جوانتر ژ دەریا ڤینا تە ،
چو جارا من
نە شلقاندیـــە
گەلەك خەریتە من چانـــدن ••
جوانتر ژ خەریتا بەژنا تە ،
دڤی دلیدا
من نەچاندیـــە
من نەچاندیـــە

٣ ـ ڕەھ :

گەر پەڕێن مێوێ ببڕن ••
دێ دەتن ئویشییێیا ،
گەلەکـــا
گەر سەرێ تەیری ببڕن ••
دێ کەڤیتە ،
چەرخا گۆڤەندو حەنەکا
شڤێ ژ تڕاشێ ببڕن ••
دێ بیت گوپاڵ ، ژ بـــۆ زەندێن

خورتە شڤانو چەلەکا
ڕەهێن مژی هوین ببڕن ••
وەك فریزی دێ ڤەگرم ،
ڵاتو مشارو کەلەکا
ڵاتو مشارو کەلەکا

٤ ـ وەڵات :

نەمن گەنجو خزینەنە ••
ئەڤرو ژ بەژنا تەڕا ،
بدەم
نە من پەڵکە زێڕینەنە ••
هنداف سەرێ تـــە ،
ئەز ڤەدەم
نە من ستڕانو لاوژەنە ••
بۆ تـــە نە بێژم یان نەدەم
وەڵاتێ من
من چ هەیە ؟!
ئەڤە دلێ من سێڤەکا بەرواریانە ••
دێ هاڤێژم ،
لسنگێ تە دەم
لسنگێ تە دەم

پەیڤێن‌گران :

ئـــەلند = بەربانگ ، کازیوە ، الفجر •
بەلاتینک = پەپولە ، پەروانە •

گژاڤژ = پەرێشان ، أشعث •
ئویشیی = هێشو ، عنقود •
فریزی = الثیل ، الاثل •
دسوژێتن = دەسووتێنێت •
پاقژ = پاك •
تاری = تاریك •
ستران = گۆرانی •
واسی = ئاوا •
حەنەك = گاڵتە •
ڕەهـ = ڕەك •
هاڤێژم = بیهاوم •

★ ★ ★

دوو سێ دێڕیتری بەشیرنامە

— ١ —

هەرکەسێ هاتو گەزافی‌دا وتی کوردم ئەمن
زۆر سکاڵای خۆتی بۆ نەکەی تاکوو تەواو تاقیی نەکەی

— ٢ —

خودا تا کەی ئەم کوردە بێ‌سەرو گرفتار
وەك سوڕسوڕە ماڵ لێ‌تێکچوو بێ‌قەرار

لەبەر دەستخەتی مامۆستا بەشیری ڕەحمەتی ، خۆی ، نووسراوەتەوەو ڕێنووسەکەی دەسکاری کراوە

بەسەرهاتی سەرە بڕاوەکە

موحەممەد بەڕڕادەی مەغریبی
نووسیویە
حسێن عوسمان نێرگسەجاڕی
کردوویە بە کوردی

کە سەرم لە لەشم جیاکرایەوە ، خوێن لەسەر زەوی جۆگەلـــەی بەستبوو ، لاشە بێ‌گیانە بێ‌نازەکەم بەتەمابوو گالێسکە یا ئوتۆمبیلێك لەگەڵ زەوی‌دا یەکی بخاتەوە ، فەرمانم دا بە دەستم کە دووری بخاتـــەوە ، بەڵام لەدوایی‌دا زانیم کە ئیتر دەستەکانم لەژێر فەرمانی من‌دا نین ، شادەمارو ڕەگە وردەکان قوڵپیان ئەداو فوارەی خوێن هەتا ئەهات ئەو ناوەی ئەدایە بـــەر ، وەك بیانەوێت پرۆژەیەکی دەریاچەی سوور بـــۆ سەیرانگا دروست بکەن !!

ئەڵێن مرۆڤ خوێن ئەیگرێت ، منیش وەك دەرکەوت خوێن گرتبوومی‌و بەدیاری لاشەکەمەوە قنج‌و قیت وەستابووم ، تەماشای جۆگەلە سوورەکانـــم ئەکرد . خەڵکەکە نەیان‌ئەویست گوێ‌یان لە تەقە بێت‌و چاویشیان لە خوێن ، بە هیچ جۆرێ لایان لێم نەئەکردەوە. گوێم لە پیرێکی نوێژکەر بوو کە خوێنەکەم لە نوێژی بردبوو ، لەبەرخۆیەوە ئەی‌بۆڵاند : لا حول ولا قوة الا بالله .

ئەوەی سەری بڕیم نە دیومەو نە ئەی‌ناسم ... جا چیی تیایە هیـــچ باکم نی‌یە ، خۆ سەرم لە هەڵس‌وکەوت‌و زوبانم لە دوان نەکەوتـــوون !! ئاهێکم تێ‌گەڕاو بزە گەڕایەوە سەر لێوم ، چاوەکانم زڵتەیان ئەهات ، ئۆقرەم

لێ هەڵگێراو گەوتمە مشوور خواردن :ـ چۆن ئەم سەرە بڕاوەم نە سەرنجی زۆربلێ‌و فزوولی‌یەکان ڕزگار بکەم ؟

دیمەنەکە ئەوەندە سەیر بوو ئەترسام لەگەڵ لاشەکەم بمانخەنەوە یەك‌و لە چاڵێکدا بمانسرەوێنن • چاوم نووقاندو هەموو بیرو هۆشم کۆکردەوە • لە پنتێکدا بەم‌شێوە سوودم لە «یۆگا» بینی • لەبەرخۆمەوە ئەموت خوایە دوو باڵم بدەرێ خۆم ڕزگار بکەم بەڵکو بۆ یەك ڕۆژیش بووە بژیم ، کە چاوم کردەوە بە بێ‌باڵ مەلەم ئەکرد لە ئاسماندا ، بریارمدا بەرەو باشوور بڕۆم ••• (ڕەبات ـ رباط)م لە ئاسمانەوە وەك شوێنێکی پۆخڵەکراو ئەبینی ، نەخێر وەك ڕێوی‌یەکی گەڕ بوو ، نەخێر شمشێرێکی ژەنگاوی بوو ، نەخێر نەهەنگێك بوو لە قوڕگی دەریادا ، نەخێر شانێکی بێ‌هەنگ بوو !!

هەناسەیەکی قووڵم هەڵمژی‌و خۆم لە تیشکی گەرمی ڕۆژ هەڵکێشا • تووشی پۆلێ باڵندە هاتم • ترسان‌و لە سەری مرۆڤێك سڵەمینەوە کە هاتۆتە ئاقاریان‌و خەریکە جێگەیان پێ لێژ کات • دەریا لە بەرچاوم ون بوو • خوار خۆمم بە یەکسان ئەبینی :ـ دەستێکی بەرینی بێ‌گرێ‌و بێ‌نهێنی ، لەپشت ئەڵەفەکانی مێشکمەوە • پرسیارم لێ ئەکرا :ـ ئەی خاوەنی سەرە بڕاوەکە کە هاتیتەوە سەر زەوی چی ئەکەیت ؟ بە هەموو توانایەکم وزاقم ئەدایە خۆم ، خێراتر ئەبووم ، لەوکاتەدا لەوە گەیشتم کە بۆچی عەباسی کوڕی فەڕناس شەیدای گەشتی ئاسمان بوو • پێویستە هەموومان ناوبەناو لە زەوی دوور بکەوینەوە بۆئەوەی زۆرتر تاسەی ژیانی بەرەلایی بکەین • من هەرگیز بۆ لاشەکەم بەپەرۆش نیم • چونکە ئەتوانم بدوێم ، بفڕم ، ببینم • بڕوا بکەن ئەوەندە هۆشم پوخت‌و خاوێن بوو ، ئەوەندە زیرەکیم تیژو بەبڕشت بوو نەمخستایە کارو کولم نەکردایە شێت‌و پەتیارەیی دەستی ماچ ئەکردم ، هەر لەبەرئەمە بوو بڕیارمدا لە یەکەم کۆمەڵێکا تووشی بێم بنیشمەوە• لەوانەیە ناوچەی مزگەوتی « الفنا » بێت ، بڕیارمدابوو بۆڕی هەموو

شانامەخوێن‌و شایەرەگان بدەم ، خولێکی زیگنم دا بەسەر عەشاماتەکـــەداو هەموویانم داچڵەکاند ، چاوو پەنجەی هەموویانم بەرەوژوور کـــردەوە :ـ سەری مرۆڤەو ئەفرێت !! کۆمەڵێکی هەمە چەشنەی هەمەچیزە دامیانە ناو ، ئەوەندە بەتاسەبووم بدوێم وشەکان وەك پشکۆ هەڵئەوەرین‌و لە خۆمـــــم دوور ئەخستنەوە :

ـــ ئەی کەساسە چەوساوەکان ! ئەی ئاوارە بێبەشەکان ! هەمیشە ئێـــوە بەتەمان ، لە ژیانی ڕاستەقینەتان ڕائەکەن ، خۆتان بە ئەفسانەو پڕوپووچ ژێـر ئەکەن ، ڕاست تووشی شەوارەتان ئەکات ، بە هاشەو هووشە خۆتان سڕئەکەن، خەو بە وڵاتی واق‌واقەوە ئەبینن ، ئەتانەوێت بێئابڕووە پاڕنە عانەکان بـــە مەمکی ئارەزوو ژێرتان بکەن ، ئارەزووە چڵێس‌و سەرکوت کراوەکانتان کـە برسێتی‌و بێنەوایی کپی کردوون ، بەتەمان ئەو سۆزانی‌و حەشەری‌یانە بۆتان دابمرێننەوە ، ئەی بێدەرەتانەکان ! هاتووم لـە دەروازە ژەنگاوی‌یەکانتـــان ئەدەم ، ناختان ئەهەژێنم بۆئەوەی کاژی بێدەنگی فڕێدەن ، هەموو شتێـــك ناوی ڕاستەقینەی خۆی لێ بنێن ، دەست‌بکەنە ملی ئەو دیاردەو هێزانەی کـە بەئاشکراو ڕۆژبەڕۆژ لەبرەودان •

وشەکانم بەخێرایی بازرەقەیان ئەبەست ، وەك هەور ئەیان گرمـــان ، ئەمویست لە بنی هەمانەکە بدەم‌و تەنانەت ئەوشتانەش بدرکێنم کە لە خۆیشم حەشارداون ، ئەوانەی لەدەورم بوون بێدەنگ‌و سەرسام ، هەندێکیان بە باشی لە وتەکانم ئەگەیشتن ، هەندێکیشیان کەوتبوونە ورتەورت :ـ

ـــ ئەم بیچمە چڵێتە چی‌یە ، سەیرکەن چۆن زمانی لە چەرخ داوە !!

ـــ لەوانەیە پارچەیەکی وێڵی ئاسمانەکان بێت •

ـــ نەخێر سەرێکی لە ئامێرە ئەم فەرمایشتانەی تیا تۆمار کراوە !!

ـــ هەرچی‌یەك بێت نابێت چاو لە جنێوو ترۆکردنمان بپۆشین • منیـــش

پێش ئەوەی بەتەواوی هەلم لەکیس بچێت و دەمکوتم بکەن ڕووم کردەوە عەشامەکە :ــ

ــ چەندتان بێ ئیشن ، بێ گومانم جگە لە گەڕیدەو جاسووسەکان هەمــــوو بێ ئیشن • جارێك ئەپرسن بۆچی بێ ئیشن ؟ بۆچی ئێوە بەگەنجـــی دائەچۆڕێن و پیر ئەبن ؟ بەرچاییی و شێوتان ئەفسانەیەو پاشماوەی مارو مێروو پشیلەو سەگە ، لە بەشی ناوخۆی ڕۆژنامەکاندا بەرچاوم کەوت کە خۆتان پیشانداوەو داوای ئیشتان کردووە ، بەڵێنتان پێدراوە کـــە شۆستەی جادەکان ڕێك بخەن ، بۆ پرسیار ناکەن جیاوازیی ئێوەو خاوەن ئوتۆمبیلە باڵدارەکان چی یە ؟ بۆچی ئەو گۆڕەپانو شەقامانە بـــوونەتـە گۆڕستانێکی بەربلاوی زیندووە مردووەکانو تا کەی ئێوە ڕازین کـــە پیاو چاك و دڵپاك بن ، بە ناوی ئێوەوە خواپەرستی بکرێـــــت و ستایشی یەزدان بکرێت کە نازو نیعمەتی بەخشیوە ؟ ئێوە باشترین ملکەچـــی بارەگای یەزدانن ، بە قەزاو قەدەری ڕازین ، بە برســـێتیی و ڕووت و ڕەجاڵیتان لەم وڵاتە پڕ پیت و فەڕەدا ڕازین !! ئەگێڕنەوە لەکۆنـــــدا جوامێر ئاغایەك بوو بەیانیان کە لەخەوی شیرین هەڵئەسا کاوڕێکی ئەکرد بە کەباب بـــۆ بەرقلیان ، لە نێوەڕۆرا (٤٠) مریشکێکی بـــە ڕۆنـــی مانگا بـــۆ سوور ئەکرایەوەو مەشکەیەك شەرابی ئەکرد بەســـــەراو خۆی ئەدا بە خـــــۆر ، لەپاش مردنیشی بە مەستیی و تێرو پڕی بەخزمەت خوا گەیشت ، بەڵام ئێوەی ڕووت و ڕەجال وان کـــە لە ترمـــزیی و ئەبوودەرداوە ڕیوایـــەت کـــراوە کـــە پێغەمبەر فەرموویەتـــــی :ــ باشترین کەسی گرۆی من کۆمەڵی هەژارو ڕووتەیە •

ــ ئەم سەرە بڕاوە لە سنووری دەرکردو پێی لێ هەڵبڕی ، ئێمە بـــە کەساسیی و هەژاریی خۆمان ڕازین ، ئیتر بۆچی برینەکانمـــان ئەهێنێتەوە سوێ کاربەدەستان بۆچی لەم ئاژاوەچییە ئاگادار نین ؟

— کاربەدەستان ئەدەن بەدەمیەوە هەتا هەرچی لە هەگبەکەیدا هەیە هەڵیڕێژێ‌و بشزانن کە ئایا پەنجەی بێگانە لەپشت ئەم قسە زلانەوە نی‌یە ؟ یەکێکی کە هەڵی‌دایەو خۆی تکاندە باسەکەوە :ـ

— بەڵام سەیرە ••• کون لە جەرگیا نی‌یە •• تازە لە چی بترسێت ؟ لە لەشی دوورخراوەتەوە کەچی هەر لە قسەی خۆی ناکەوێت ••• خۆ شتی زۆر ڕاستیش ئەدرکێنێ ، بە لای کەمەوە خۆ درۆزن نی‌یە !! متیش بە هەر چوار لادا فڕکەم ئەهات • لە هەموو دەم‌و چاوەکان تێ‌ڕائەمام ، درۆ نەکەم لەوکاتەدا زۆریش لە خۆم ڕازی بووم :ـ گۆمێکی شڵەقاند ، دەرگای مشت‌ومڕێکی خەستم کردەوە ، چەند ئاوازێکی تازەم دا بەگوێی جەماوەردا ، لەپڕ عەشامەکە بەیەکدا هات‌و دڕی‌پێ‌درا • پێش‌ئەوەی تۆڕی پۆلیسەکان هەڵم‌لووشێت لە ناخەوە تێر پێ‌یان پێ‌کەنیم ، هیچ هەوڵی دەربازبوونم نەدا • بەمە زۆرتر کەوتنە گومانەوە • لە هەموو لایەکەوە دەنگ بەرز بوەوە ، شتەکە گەورە بوو ، گوێم لێ‌بوو بانگی لێ کردن :ـ « دەستی لێ مەدەن لەوانەیە زەهراوی بێت یاخۆ بتەقێتەوە ، بام لە قەفەزدا بێت هەتا دادگا » •

لەناو قەفەزەکەدا وەك تەرم خرابوومە سەرشان ، بڕوا بکەن وەك پیاوێکی پایەبەرز مردبێت لەوەش زۆرتر جەماوەر شوێنی من‌و ئەم گاوگەردوونە کەوتبوو • منیش لەوپەڕی خۆشیدا بووم ، بسکەی سمێڵم ئەهات ، تەماشای جەماوەرم ئەکرد ، پۆلیس بە لیس کەوتبووەوێزەیان ، لە قەفەزەکەوە «سەرم!!» دەرهێناو هاوارم‌کرد :ـ

— خواتان لەگەڵ ! جوامێر ئاغاتان لەیادنەچێت ! داوای مافی خۆتان بکەن • گۆشت مریشك‌و پەرواری‌و ژیانی پڕئاسوودەیی‌تان لەیادنەچێت ! پرسیار بکەن ! بیربکەنەوە ! داوا بکەن •••

عەشامەکە هاواری ئەکرد :ــ لێی گەڕێن بام خەشی دڵی خۆی بمرێنێ ، تازە هیچی لەسەر نەماوە ، ئەی دەستی قەسابەکەی خۆش بێت بــــۆ خۆیو کوشتاری !!

بەر لەوەی بمخەنە ئوتومبیلێکی قەبەوە بانگم کرد :ــ

ــــ داوا بکەن بام دادگا ئاشکرا بێت !

لە ماڵە گەورەی شار دانرابووم ، لەوە گەیشتم کە مەسەلەی مــــن زۆر قووڵەو گزیرو قازی کەوتوونەتە مقۆ مقۆ ، نە ساختە نە فێڵ نە دەقی یاسا ڕزیوەکان ، نە هەڕەشەو گوڕەشەو فیشاڵ فریای ئەوان ناکەوێت ، پینەی لاشە قێزەونەکەیان ناکات ، گەورەی شارەکە سەر تا پا سپی‌یەکی باڵابەرز بوو تەکێکی دا بە لامەوە ، خۆی زۆر بە ویقارو ئاغر پیشانئەدا :

ــــ ئەمە گێچەڵو شەڕفرۆشتن نی‌یە ئەی خاوەنی سەرە براوەکە ، لــــە دوورەوە هاتوویتە ئێرەو ئەتەوێت گەرای ئاژاوەو گۆمڕایی بچێنی ، بێ‌گومانم لەمەوبەر وڕێنەت کردووە ، مەستی خەوی بێداریــــت • ئێستەیش ئەتەوێت ئەو خەوانە بکەیتە گەرای ئاژاوەو ژەهراویو لــــە مێشکی ئەم خەڵکەدا بیچێنیت • منیش ئەمویست درێژە بــــە پرســـیارە ژنگاوی‌یەکانی نەدات :ــ

ــــ هاتووم بۆ ئێرە ، وێڵی لاشەکەی خۆمم ، بیستوومە لە باشوورە •

ــــ چەند زۆرزانی ، هەموو دوانــەکانــــی مزگەوتی «الفنا»تمان پــــێ گەیشتۆتەوە !

ــــ جەماوەری میللەت لەلای من سیحرە ، جادووە ، من لەوبڕوایەدام کــە هەرچی شتی سوودبەخشو بەنرخ هەیە لە زیرەکی ، کارامەیــــی ، بلیمەتی لەوانەوە هەڵئەقوڵێو گەشەئەکاو بەرئەدات ، ئیتر بۆچـــــــی

جەنابتان لەسەر خەفەکردنو سڕکردنی ئەم سامانە لەبن‌نەهاتووە سوورن ؟ منیش ناچارم پەنام بردۆتە بەر ئەو کوتەگۆشتەی کە پێی‌ئەڵێن زمان !!

— تۆ یاری بـــە ئاگر ئەکەیت •

— جا من باکم چی‌یە •• ئەی نابینی میران مردن چۆن منی سمیوەو هیچی پێ نەکردووم !!

گەنجێکی کەتەی قۆز بەپەلە هاتو بە گوێی گەورەی شاریدا چرپاند • دیسانەوە گەورەی شار ڕووی تـــێ کردمەوە :ـ

— هیچ داوایەکی تایبەتیی خۆتت هەیە ؟

— ئەمەوێ کۆڕێکی عەشام جەم‌بێتو بۆیان بدوێم •

— داواکەت وەرنەگیراو پەسەند نی‌یە ، پێویستە بدرێیت بە دادگا •

— بە چ‌یاسایەك خۆ من لە گرۆی مردووی گۆڕستانم ؟!

بە زەردەخەنەیەکی لەخۆبایی‌بوونەوە وەك باشترین پینەیان دۆزیبێتـــەوە هاتەوە گۆ :ـ

— یەکێ لە قازی‌یە مردووەکانی خۆمان ئەهێنین تاکو لەگەڵتا بیبڕێتەوە • لە سووچێکی قەفەزەکەدا خـــۆم مت‌کردبوو ، ساتە ناساتێکیش دەنگی ئەم هاوارە ئەگەیشتە گوێم :ـ بژی خاوەنی سەرە بڕاوەکە • کاتـــێ چاوم کردەوە ڕوناکی‌یەکی بەتین نوقمی کردم ، هۆڵی دادگا کـــرا بە چراو چراخان بەتایبەتی قەفەزەکەی من ، هۆڵی دادگا جمەی ئەهات لە پیاو ماقووڵانی شـــار ، لـــە گـــەورەو خاوەن نیشـــانەکـــان • هەمان زەردەخەنەی ساردو سڕ نیشتەوە سەر لێوی گەورەی شـــار ، پەشۆکاوو شپرزە بوو ، بەپێچەوانەی ئەوەوە منیش زۆر هێمن‌و بگرە

پێکەنینێکی گاڵتەجاڕیم لێ پڕابوو ، پاش تۆزێك دەنگێکی گڕی لەرزۆك جاڕی‌دا :ـ

— سەعادەتی پاشای بەغدایی لە مەرقەدی موبارەکی خۆیەوە تەشریـف ئەهێنێ بۆئەوەی مەسئەلەی سەرە بڕاوەکە بگەیەنێتە ئەنجام •

سەیرو سەمەرەیە ••• شاگەشکەم کرد ئەوەند پێ‌یان پێکەنیم [هێشـتا هەر باشن ئەتوانن زەبوونی‌و دەبەنگیی خۆیان پینە بکەن ، باوجوو پینەی چی‌و پاشی چی ، تازە بیرو پەندی باپیران بەهێزترە لە ڕادەی زانیـن‌و پێشکەوتنی سەردەم !!] •

بام بزانین بیرو قەلەندەری گەنجینە چـی ئەفەرموێ ؟ لەوەنەگەیشـتم لەبابەت تاوانەکانی منەوە چی‌یان تێچنین کردبێت • هیچ دوور نی‌یـە مێژووی پڕخیانەتکاریی کوڕی پاشایش لەکاتی داوای سەربەخۆیـی‌دا خرابێتەوە سەر لیستەکە !!

منیش وەکوو سنجووق قیت بەرامبەریان وەستابووم ، زرت‌و وریـا بەڕادەیەك خەریك بوو بدەمەوە لە شەقەی باڵ‌و گوێ لە وڕینەی پیری موغان نەگرم ، بەڵام زوو لەم بیرە کشامەوە ••• ئەی لەکاتی هەڵدانی تۆڕی پولیسەکانا بۆ خۆم دەرباز نەکرد ؟

قازیی بەغدایی دەستێکی بـە ڕیشیا هێناو زۆریش لە خۆی ڕازی بوو • ناهەقیشی نەبوو چونکە ئەوەتە دوای سەربەخۆییش کاربەدەستان هانـای بـۆ ئەبەن‌و داوای یارمەتیی لێ ئەکەن ••• !! پاش تۆزێك جەنابـی قازی فەرمانی دادگای بڵاوکردەوە :ـ

[مادەم لاشەی ئەم سەرە بڕاوە ون نی‌یە لێتان ، بی‌یان‌خەنەوە یەك ، بەڵام زمانی لەبندا ببڕن] •

چەند واتەو وانەیەکی ورشەدار

مەدحەت بێخەو

(١) واتەی نامەیەك :

نامەی کێوی «قەرەچۆخ»مان جەفەنگی بوو
کەس نەیزانی ••
لە دوای هەزاران کارەسات
لە لێواری ئەشکەوتێکدا •• شوێنەوارێکی باپیران
دۆزرایەوە
وەك چاوی گڕ
بۆ کلیلی نامەکە لێی هەڵکەنرابوو
وێنەی بیور •• !!

(٢) خلیســـك :

لە ڕێبەندانا شەختەی ڕێ
ورد نەبین لێی هەڵئەخلیسکێ
بەرەو نشێو ڕیسوا ئەبێ
بەڵام ڕێزان
بەهەنگاوو بیری چەسپاو
شەختەو هەورازەکان ئەبڕێ ••!

(٣) ئاســـۆ :

ئاسۆیەکان •• هیندە ئەویندارو شەیدان
هەموو ساتێك بۆ یەکتر دێن
لێویان بەیەکەوە ئەنێن
بە بایی‌بووی لاڕێیەکان پێ‌ئەکەنن
ئای چ مژدەیەك ئەبەخشن
کە بە چرپە •• شەوان لەگەڵ یەکتر ئەدوێن •• !

(٤) ورشـــە :

لە ڕێگادا لەپیش ورشە بێدارەکان
هەموو پەردەو دیوارەکان شەرمەزارن
لەناویانا •• ئاواتە سەوزو گەشەکان
دێنە بەرچاو
ڕەنگی زەردو بازوو ئامێر
کێڵگەی دێمو نسارەکان
بۆ یەکبوونی گشت ورشەکان
چاوەنواڕن •• !

★ ● ★

« ئەو نامەیە کە شـاعیر ئەبێ بێگەیـەنێ ، ئەوەتە توانای بینین بە خەڵك ببەخشێ » •

پۆل ئێلوار

باران

سەلام مەنمی

پێشکەشە بە حەسەنی قزڵجی

(١)

زستان کۆتایی هات ، چیاو دەشت سەوز بوون •• ماڵات پشتیان گەرم بـۆوە •• مەڕ دووبێر کرایەوەو مەیلی کۆڕبەستنی ئەکرد •• ڕەشـــەوڵاخ کەوتنە مەگەزە •• ئافرەت بەرانپێڵی هەڵداو لەژێر مانگادا هۆرەی بۆ ئەکردو جامە شیری پڕئەکرد •• کاکەبرا ـ بە (پیرۆز)ی خێزانی وت :

— هەوار نزیك بۆتەوە •• ئەو بەنەی ڕستووتە تەختەیەك دەواری لــێ دروست بکە ، ئەمساڵیش خێڵ لە زەوی‌یەکەی خۆماندا هەڵئەدا ، هەتا زوو بارکەین درەنگە ، بەشکم پەیناوێکی تێرو تەسەل بکرێ ••

— ناشکوری نەبێ جارێ باران خـۆی شاردۆتەوە ••

— سەری بێ‌ڕۆزی لەژێر گڵایە •• هەروا نابێ •• ئەم خێڵە چەندەهـــا قاتوقڕیی بەخۆیەوە دیوە •• هەروەك خۆیشی وایە ••

(پیرۆز) بەنی ڕایەڵکرد •• بە هەپك کەوتە کوتانەوەی •• دەستــە کچانی خێڵیش کۆمەکیان کردو بڕی‌یان ••

(کاکە برا)یش ئەستوون‌و کۆمانج‌و چڵەی لە لایەکەوە ڕیزکـــرد ، دەوارو چیخ‌و هەمن‌و سەرتیلیش لە لایەکی‌ترەوە ••

(٢)

خێڵ دای بەیەکدا ، گای باریو گوێدرێژ بارکـــرانو قەتارەیـــان بەست •• دایك کۆرپەی لەکۆڵ بەست ، ییخەو هەچەو وەحە دەســـــتی پێکرد •• سەگەل دوای خێڵ کەوتن •• لە هەوارە بەرزە هەڵیـــاندا •• کاکەبرایش بارو بارگەی خستو ڕەشماڵی هەڵدا •• لایەك لە دەوارەکەی بۆ میوان تەرخانکرد •• لە ناوەڕاستا جێی کولێنو پۆڕکی کـــــردەوە •• پاروێنکی بەدەوری دەوارا کێشا : « باشە پەچەڕانەکەیش لە سوورکەنەکەدایە، هەتا بڵێی بێبڕشتە • ساڵێکیتر نەمرین خەلەکەی لە سەری سوار ئەدا •• لەگەڵ ئەوانەدا نیم ئەڵێن ساڵێکی تر تۆومان نابێ •• ئەم وڵاتە جێی فەڕە •• بێبارانی ساڵێك لەناومان نابات ••

(٣)

منداڵی خێڵ کەوتنە بووکەبارانێ •• خەڵکـــەیش دەستیانکـــــردە خێرکردن •• (پیرۆز) بە کاکەبرای وت :

— بۆچی مەڕێك سەر نابڕی ؟

— ئەگەر بە خێر بێ زۆر کراوە ، بارانیش نەبەستراوە بە خێـــرەوە •• من لەو بڕوایەدام نە بووکەبارانێ باران ئەبارێنێ ، نە نووســـینی ناوی چل کەچەڵ باران ئەبڕێ •

— تۆیش قسەکانی بەختیارەفەندیی ئامۆزات ئەکەیت • وا ئەو مەکتەبلییە تـــۆ چی ؟!

— ساڵێك وەك ئێستا بێبارانی بوو •• خەڵك هەموو خێریان کــــــرد • باوکیشم جووتێ مەڕی دا بەزەویدا ، بەڵام هەر نەباری •••

سەیرێکی ئاسمانی کردو سەرێکی بادا : « پەڵە هەورەکەیش نەما !
ئەڵێی ڕاوی ئەنێن .. ! پار ئەموەختە گیاڕەش کەپرۆکەی کردبوو .. ماری
ناوزەبەن پیاوی ئەخوارد .. کێ لە کەرەو شیرێژی ئەپرسی ..
بۆ نەگبەتی ئەمساڵ کرمەبڕەیش زۆرە .. هەموو جارێ باوکم ئەیوت :ـ
هەر ساڵێ بێبارانی بێ شەلکەو تەبەق زۆر ئەبێ ... » ڕۆژێ پەڵە هەورێکی
ڕەش لە قیبلەوە دەرکەوت .. هەور بەرە بەرە زیادی ئەکردو سایەقەی
دائەپۆشی .. خەڵك کەوتنە چاوەڕوانی .. ڕوویان گەش بۆوە ، مۆتەکەی
بێوەرەیی شانی سووك کردن . مام برزوو پیاوێکی دنیادیدە بوو ، هەڵیدایە
وتی :

ـــ لە بەهاردا هەوری قیبلە بارانی پێوەیە ..

خەڵکەکە بوون بە دوو بەشەوە ، بەشێکیان ئەیانوت :

هەتا ئێستا چەند پەڵە هەورمان بە ئاسمانەوە دیوە ڕەویونەتەوە .
بەشێکیشیان ئەیانوت :

ـــ خاوەنی ئەزموونە لە خۆیەوە قسە ناکات ..

هەور یەکی گرت .. ناوچەوانی بەیەکا دا .. دەستی بە گرمەو
چەخماخە لێدان کرد .. باران دایدا .. دەواری کەڕ کرد .. ژنانی خێڵ
دەواریان دابەست ، هەمنو سەرتیلیان توند کردەوە .. کاکە برایش
کوڵەباڵەکەی لە شان کردو لە بن گابەردەکەی پشت ماڵەکەیانەوە سەیری
بارانی ئەکرد .. گوێی لە تەپو نمی ئەگرت .. هەوای سروشتی هەڵئەمژی :
« هەر ئیمڕۆو هەر ڕۆژانی ڕابوردوو .. مرۆڤ بێحەوسەڵەیە بەرگەی
تەنگو چەڵەمە ناگرێ . ئای بێبارانی چەند بەڵایەکی کوشندەی ! . وا
بڕۆشتایە کەشکمان فەریك ئەبوو .. ژیانی خێڵ تاڵ ئەبوو .. » .

(٥)

دڵەڕاوکێ ، چاوەڕوانی باریان کرد •• گیا بووژایەوە •• تـــۆزی دەوەنەکان وەری •• بۆنی گوڵەکان دەمار ئەڕۆیشت •• ماڵات کەوتەوە مەزاق •• شوێنی کرمەبڕەکان پڕ بۆوە •• گیاو لــۆ گزرە خـــران ••• کەشك لە لێواری دەوار هەڵخــــرا •• هیــزە دەمی بـــۆ ڕۆنی زەنـــگ کردەوە •••

فەرهەنگۆك :

بەرانپێل : چارۆکەیەکە ئافرەت لە کاتی کارکردنا ڕاستو چەپ ئەیبەستێ ••
هەپك : دارێکی شانە شانەیە دەواری پێ ئەکوترێتەوە ••
کۆمانج : دارێکە ناوەڕاستەکەی کون ئەکرێ ••
ئەستوون : دارێکی درێژی ڕاستە ئەکرێ بە کونی کۆمانجا بە هەردووکیان دەوارەکە هەڵئەدرێ •••
کولێن : شوێنێکی تایبەتی‌یە لەناو دەوارا پێخەفو شتومەکی تیا دائەنرێ ••
پۆرك : شوێنێکە لەناو کولێنا هەڵئەکنرێو زەخیرەی تێئەخرێ ••
شەلکە : شەلینی حەیوانی وردەیە •
تەبەق : شەلکەی ڕەشە ولاخە •
لــۆ : گیایەکە بـــۆ حەیوانی وردە زەخیرە ئەخرێ •
پارویێنك : جۆگەلەیەکە بەدەوری دەوارا ئەکێشرێ بۆئەوەی ئاوی تێنەچێ •
ناوی چل کەچەڵ : کاتێ باران زۆر بێ ناوی چل کەچەڵ ئەنووسن تا باران بیشواتەوە •• گوایە بەوە باران ئەبڕێ •••!!
هەمن : پەتێکی مام ناوەندی‌یە دەواری پێ قایم ئەکرێ •
چڵە : دارێکی چەوتە ئەدرێتە ژێر هەمن ••
سەرتیل : گوریسێکە لە هەمن درێژترە ئەمسەرو ئەوسەری دەواری پـــێ ئەبەسترێ •

ورده هۆره

جەمال نووری

١ ـ نزرگــــه :

ـــ دوێنێ شەوێ ••

لە نزرگەی پیری شەوکێڵ ••• پاڕامەوە
کە ئازاری گیانی پەرپووتم •• سارێژ کات !

ـــ لە نهێنیی نیوەشەویا •• ڕاسپاردەیەکی دامێ
گەر بەرەو ماڵ گەڕامەوە ••

ـــ هەندێ بوخوردو داری عوودو چەند مۆمێ ••
بکەمە دیاری‌و بۆی بێنم ! گەر •• ڕێکەوت‌و گەڕامەوە

ـــ تا نزرگاکەی •• لە شەوی دەیجوورا •• ڕووناک کەمەوە
کە خۆر هەڵهات !

ـــ سوێی ئازارە سەرشێتەکەم ••
ڕاسپاردەکەی پیری ••• لەبیربردمەوە !!

★ ● ★

٢ ـ شارە مێروولە

ـــ کانیاوەکانی دەروونم •••
وشکیان کردو

ـــ ئێستاگە •• شارە مێروولەن !

مێروولەکان •• هارو هاجن •••

ـــ وەکو ڕێچکەی دابەزیوی تیرەکانی ئەهلی خاچن !

خەرمانی گەنمە پایزە !؟

ـــ لە ئەشکەوتی کەللەما پاشەکەوت ئەخەن !

★ ● ★

٣ - ڕۆچوون

ـــ کە بیرم لە تـــۆ کردەوە

چاوەکانت چۆن بوونە شووشەی پەنجەرە

ژەنگەکانی •• چوارچێوەکانیان خواردەوە

ـــ دەمەو بەیان ••

منیش بوومە •• لوولی دووکەڵێکی سەرشێت ••

بە کەلەبەری بنمیچی ژوورەکەمانا •• بۆی ڕۆچووم

★ ★ ★

« ئازیزەکەم ! متمانەت ببێ ، بێهوودە سەیری چاوە شینەکانی ناظـــم ئەکەن ، ئەگەر دەستی قەرەجێکی کلۆڵ ، دەستێ کە لە جاڵجاڵۆکەیەکی ڕەش ئەچێ ، بێ‌یەوێ ئەڵقەی پەتەکە بخاتە ملم •• بـــەڵام ئەوان هەرگیز ناتوانن سەری مرۆیـــەك هەڵکـــەنن ، بەو ئاســـانی‌یە کە ئەتوانن سەلکـــە شێلمێك هەڵکێشن » •

ناظم حیکمەت

لە نامەیەکدا بۆ مونەووەری ژنی

هەڵوێستێك لە سێ وێنەدا

محەمەد نووری تۆفیق

\- ١ -

هەر کە ڕۆژ ئەبوەوە لـــەناو دووکانێکا چارۆکەکەی ڕائەخستو بـە شانەی دارو کەوچكو تیرۆكو قاڵبـە کولیچـەو دار جگەرەو هەندێ قاپو قاچاخی دەستکرد ئەیڕازاندەوە • زوربەی ئەو خەڵکەی بەو گوزەرەدا ڕێیان ئەکرد ، هەڵوێستەیەکیان بۆ ئەکردو ئەگـــەر کڕیاریش نەبوونایە هـــەر ئەیاندایە بەر سەرنجو لێوردبوونەوە • ئەمیش ئافرەتێکی کەڵەگەت ، دەموچاو سوورو سپی ، لەش نەرمو نیان •• بەوردی سەرنجت بدایە ، هەرچی لـــە دەروونیا کۆبووبوەوە ، ئەیدایتێو بەئاسانی ئەتخوێندەوە • بۆیە زوربـــەی گوزەرەکە لەگەڵیا هاوکاری پەژارەی بوون • ئەمەش بووبوە هۆی هاندانی خەڵکەکە بۆ قۆستنەوەی شتەکانی سەر چارۆکەکـــەی با زۆر پێویستیشیان نەبوایە ، بۆ ڕازاندنەوەی ناوماڵەکانیان لەسەر مێزو جێگای تایبەتی دایان ئەنان • ئەمە کارێکی وای کردبوو کە (نەشمیل) زۆر جار نەگاتە نیوەڕۆ ، دووکانی بپێچێتەوەو بەرەو ماڵ بێتەوە •

ئەم بازاڕ گەرمی یەی (نەشمیل) پاڵی بە هەندێ کەسەوە نا کە چاویان بڕیبووە چارۆکەکـــەی بیر لەوە بکەنـــەوە کە خۆیو ئەوکەسانـــەی شتە دەستکردەکانیان بۆ ئەکرد بە پارەیەکی مۆڵو ژیانێکی چەور بکڕنو ، بـــۆ ئەم مەبەستە قسەیان دا بە یەکێکیان کـــە ئەو مژدەیە بخاتە مشتی ، تەنهـا

مەرجێکی بچووکی لەگەڵدا بێ ، ئەویش مانەوەی خۆیو ئەوانەیە بازاڕەکەی بۆ هەڵئەسووڕێنن ، بە مۆرو سەنەد ، هەتا هەتایە لەو شارەدا بمێننەوە •

ئەم داواکاری‌یە بچووکە بووە هۆی ئەوەی زوربەی خەڵکی شارەکـــە بەوەدا نەگەن کە بە شانەو تیرۆکو نەخش‌و نیگاری (نەشمیل) ماڵەکانیـــان بڕازێننەوە •• زۆر چاوەڕێ بوون ، بەڵام جارێکی‌تر نەشمیل‌و چارەکەکەی ئەو گوزەرەیان نەبینی‌یەوە •

- ٢ -

چێشتخانەیەکی گـــەورەی شارەکـــە دەستێکی باشی بەخۆیـدا هێناو جم‌وجووڵێکی گەرمی بەخۆیـــەوە دی • سێ چوار کوڕی لاوی گـــورج‌و گۆڵی لەگەڵ چەند کرێکارێکی پێشووتریا ڕیزکرد • کردنی بە تاقمە برایەکی ئیش‌وکار ڕاپەڕێن • ئەمانە هەرچەند لە دوان‌و گفتوگۆدا سەرو پۆتەڵاکـــی وشەو ڕستەی زوربەی ئەو خەڵکەیان ئەشکاند کـــە چێشتخانەکە ئەیگرتنە خۆی ، بەڵام بەو ڕۆژگارە بە بێ‌دەنگ‌و قسەو بۆڵە لە ڕەنجدا بوون بۆ پـیرە چێشتخانە • ئەم کارەشیان زیاتر باخەڵی کابرای خاوەن چێشتخانەی لـــە جاران تێرو پڕتر ئەکرد • نەیویست هەلی لە دەست بچێ ، بۆیە بیری لەوە کردەوە کە بە سەرشانی ئەمانا سەرکەوێ تا زیاتر لە خەزنەکە نزیك ببێتەوەو لە سێبەری ئەمانا ئەوانی‌تر فت بکا کە شارەزای هەموو چاوچڵێسی‌و هەست‌و نەستێکی لەوەوبەرینی • بە واتایەکـــی ڕەوانتر دوو چۆلەکـــە بە بەردێـك بکوژێ • ئەم مەبەستەی زمانی زیاتر لووس‌و پاراو کرد • لەسەر کورسی‌یەکی بەرامبەری هێشتنێوە ، پێی‌وتن :

ئەمەوێ چێشتخانەکەم بدەمە دەست ئێوە هەر چوارتان ، چونکە لـــەم ماوەیەدا بۆم دەرکەوتووە خاوێن‌و دەســـتپاكو دڵسۆزو ئیشکـــەرن ، وەك کرێکارەکانی‌تر نین‌و زۆر جیاوازیتان هەیە •

چاوەڕێی باشەی لێ کردن ، کەچی بەرگوێی نەکەوت • کاوەیان کە بە تیلی چاو بڕیاری هەر سێکیانی وەرگرتو لەگەڵ نیازی دڵی خۆیدا تێکەڵی کرد ، لەوان باشتر کابرا لە زمانی گەیشت :

ـــ بۆچی بەتەنیا ئێمە هەر چوارمان ؟ ئـەی براکانیترمان ؟ کابرای خاوەن چێشتخانە بە ناوچەوانێکی لۆچـاو لۆچو لچێکی هەڵقورتاوەوە هاتە دەنگ :

ـــ ئێوە نایانناسن •• ئەوان•• و ••• و و •• پاش مژێکی توورەو درێژ لە جگەرەکەی •• پارەیەکی باشتان دەسگیر ئەخەم •• ئەتانکەم بـە پیاو ! چێشتخانەکەتان ئەدمە دەست • ئەزانم شایانی ئەوەن •• ئەتانکەم بـە کوڕی خۆم !! بەڵام ئەم قسانەم ناگاتەوە بە یەکێ لەوانیتر •• لـە سـەری مانگیش تێنایەڕێ نایەڵـم یەکێکیان بـەم بەردەمـەدا گوزەر بکا •• ئێستا ئەڵێن چی ؟

ـــ •••••

ـــ ها وتتان چی ؟

ـــ •••••

هەموو دە پانزە ڕۆژێکی بەسەرا نەڕۆیشت کە مشتەرییەکان کەوتنە هەواڵپرسینی کاوەو ئازادو دلێرو کاکا ڕەسـوول •• کرێکـارەکانیش دەستیان بە دەستا ئەکێشا بۆیان ••

- ٣ -

لە کارگەیەکی ئەهلیدا دە دوانزە کرێکارێك چستو چالاکـییان بۆ کارگەکە زیاتر کردبوو • پێوەندییان لەگـەڵ کرێکارە کۆنەکانا توندتر کردبوو ، ئەوانیش بە گفتوگۆی شیرینو چاوی ڕێز دڵسۆزییان ئەدانەوە •

ئەم کرێکارانە ڕۆژانە ئەوی پێیان ئەسپێررا ، بە بێسەرپێچیو بۆڵەو خوتە ڕایانئەپەڕاند • دواکەوتنو نەهاتنیان بۆ نەبوو ، مەگەر بۆ مەبەستێکی ئێجگار پێویست یا نەخۆشیی خۆیانو پرسەی کەسوکاریان بەرەنگار ببوایەتەوە •• کەم ئەدوان •• زۆر ڕەنجیان ئەدا •• ماوەیەك مانەوە ، خۆشەویستییان خستبوە دڵی کارگەو ئامێرو کرێکارەکانەوە • پاش ماوەیەك مقۆ مقۆ گوێی خاوەن کارگەی ئەزرنگاندەوە بەوەی کە کاکە حەمەو هاوڕێکانی ئەیانەوێ بگەڕێنەوە بۆ لای خۆیان ••• ناچار بوو بکەوێتە بنکڵێشەیان ، دڵیان بداتەوە •• قسەیان بۆ بکا بە بەرتیل • بۆئەمەش یەکە یەکە بانگی ئەکردنە ژووری بەڕێوەبەر •

— هەرچییەکت پێویستە لە پارە ، لە ماڵ ، هەر ئیشێکت هەیە لەم شارەدا ئامادەم بۆتی بکەم • ڕۆژانەکەت زیاد ئەکەم •• چێشتخانەتان بۆ دائەنێم • موخەسسەسات ، پارێزگاری ، هەرچی یاسای کارە بەزیادەوە پێشکەشی ئەکەم •• تەنها بەجێمانمەهێڵە •• مەچۆرەوە •• ئیجازەی باشت بۆ تەرخان ئەکەم ، جێم مەهێڵە ••

— ئەمانەو زۆر شتیتریش ڕێم لێ ناگرن کە نەڕۆمەوە • هەر یەکێکیان ئەم وەڵامە ڕەقەی بە مێشکی خاوەن کارگەیا ئەدا و بەوە کاسی ئەکرد و ئەویش بەرچاوی تاریك ئەبوو ••

هەرچەندە ویستی وا لە یەکێکیان بگەیەنێ کە ئەویتریان ڕازی بووە بە مانەوە ، بەڵام هەموو ڕیسێکیان کردەوە بە خوری ••

کە ڕۆیشتنەوە کرێکارەکان گەلێ لە کارگەو خاوەن کارگەکە بەپەژارەتر بوون ••

شیرین بشنەو

محمد بەدری

شیرین بشنەو
هەرچەن فەرهای لە تو دویرە
هەرچەن پایلێ لە زنجیرە
ئەمان گیانێ
ئەڕات سووزێ لفی کویرە
شەوو ڕووژی
وەدەس ئێ چەرخە نیچیرە
کلاٚفەێ خەم وە بایەو دێ
لە ڕێ کاروانی ئاسیرە

★●★

شیرین بشنەو
دیە شەو فەرهای وە خاوم هات
چی ئاسارەیگ لە شەو دەرهات
وتـەم هەرچەن
م هاماو دەر
خوٚراکم زیخو گریانە
لەشم ها داوی بێگانە
سەرم کریا وە ملوانە
زوانم بەندێ زندانە

ئەمان هووشم ، ئەمان ویرم
لەلای دڵسوزی جارانە
(شیرین)ە مەرهەمی گیانە

★ ● ★

شیرین بشنەو
کویەی بیستوون چەنێ سەختە
بەشی فەرهادی بەدبەختە
یە قەیرێگە وە تەوری عشقی تۆ
ناڵێکو هاوار کەی
یە قەیرێگە وە یایی زڵفی تۆ
زەخمەیلی تیمار کەی
چەنی چەن ساڵە ول ماگە
بەشی لێ ژینە خۆریاگە
دڵی وێ دەردە سووزیاگە
ئەمان گیانی
هێمان چی بیستوون ماگە
ئەرات گەردێ
لەلای ئاسانە گشت دەردێ

★ ● ★

شیرین بشنەو
لە ڕێ بیم ، چی وهارێک بیم
لە گورانیمو هەڵبەستم قەتارێک بیم
لە ڕێ ئازارو محنەتدا چرایێک بیم

جوان‌و شاسوارێک بیم
لەپڕ گلیام
لە دەوری ئاگرا گەڕیام
لەناکاو ناڵەناڵ‌و
یێ سدایێک هات
وتــەم بشنەو
ئەڵس خەرمانەگەت سووزیا
گەنم ڕەنجت وە با دریا
منیش ئەی دووس
کە خەرمان سووزیا سووزیام
لە شارەیل دەروەدەر کریام
ئەڕای دەشتەیل وە زوور بریام
ئەمان هەی دووس
منێ بێکەس
منێ بێ‌ماڵ‌و بێ‌پشتگیر
منێ یەخسیر
هەتا دونیا هەسێ مینم
ژیانی خۆم وە زوور سینم

★ ● ★

شیرین بشنەو
چەنێ فەرهای لە تۆ دویرەو
ئەکیشی جەوری بێزاری
ئەمان روزێ
وە چەم دینی

کە تۆ ڕەنج کیش و خەمبارە
وە ئاسـانی
ڕوبارێ ئاوی ڕوون و پاك
ئەڕای بیستوونەگەت بیارێ
ئەرات بیارێ
گوڵی ئازادی وە دیاری

★ ● ★

شیرین بشنەو
چنەو مەم دووسی زین دێرێ
چنەو دێوانە بێهووشەو
شەوو ڕووز دووسی شەم دێرێ
چنەو مەجنوون ئەڕای لەیلا
چەنی چەن ساڵە بێشوونەو
خوراکی یادی جارانە
منیش چوی ئەی
چو دێوانەم ئەڕات گیانە ..

★ ● ★

پەراوێزەکان :

بشنەو : گوێبگرە
فەرهای : فەرهاد
دویرە : دوورە
پایلێ : هەردوو پێی
ئەڕات : بۆ تۆ ، لەبەرتۆ

سووزێ : ئەسوتێ

لفی : وەکو

ئێ : ئەم

وە بایەو دێ : بە با ئەدات

دیە شەو : دوێنی شەو

ئاسارە : ئەستێرە

وتەم : پێی‌وتم

م : من

ئەمان : بەڵام

ویرم : بیرم

چەنی : چەند

یەقەیرێگە : ئەمە ماوەیەکە

هێمان : هەتا ئیستاکە

ماگە : ماوە

گەردی : ئەگەڕێ

گلیام : کەوتم

ئەڵس : هەستە

دووس : دۆست

بیارێ : بهێنێ

ڕەببی مووی لێ بێ زوبانی ، پەنجەکانی هەڵوەرێ
هەرکەسێ گوڵشەن بە چەشنی کولخەنی دۆزەخ بەرێ

ـ حەمدی ـ

بیرکردنتان هەرێ یەکەو نابێ بە دوو

فریاد فازیل

« پێشکەشە بەوانەی لە چاو تروکاندنێکا لێیان دوورکەوتمەوەو لە هەموو چاو لێکدانێکدا پێیان دەگەمەوە »

- ١ -

گیانە ، هەستە
چاوی گەشت هەڵبهێنەوە
نیگای خەڵکی بخوێنەوە ...
گیانە ، ئاوڕ
لە سێبەری داری سەرت تێر بەرەوەو
ئەوجا وەرە
لە پێخەفیا تێر بخەوە

- ٢ -

گیانە ، هەستە .. دە دەی هەستە !
لە خەوی بێداریی شەوێ
بەئاگا بێ‌و .. بکەوە ڕێ ..
تا تینوێتیی دەروونی من تێر بشکێنیی‌و
لە بۆنی سینەو هەناسەت
تێر تێر بخۆم ..

★ ● ★

گیانە ، هەستە •••
نیوە شەوە
بیرکردنت لێم ناتۆرێ •••
بۆتە تارماییی سەرچاوو
پەڵە خوێنە جێم ناهێڵێ

★●★

گیانە ، هەستە •• لێم تێبگە :
دە تێبگە !

بێنیگای تۆ
لاشەیەکی سستو ماتم
لەگەڵ خۆما هەنگاو ئەنێم

دێمە لاتو لێم ئەتۆرێیت
هەنگاو ئەنێم
هەتا زووتر بە یەك بگەین
لە گەردنی یەك بئاڵێین

تێر تێر ماچی یەکتر بکەین••
هەنگاو ئەنێم
بانگت ئەکەم

هۆ گیانەکەم
لەگەڵ تۆمە ، دەنگ بۆ ناگاتە لای ئێوە ؟

هۆ گیانەکەم
ئاوڕێکم لێ بەرەوە ••• تارماییی مەرگ جێبهێڵە ••

هۆ گیانەکەم
لەگەڵ تۆمە
باش ئەزانم
هەنگاو ئەنێی ، ئاشنای تۆ لەگەڵ خۆرا !
هۆ گیانەکەم !
بیرتان ئەکـەم
بۆیە ئێستا
نیوەشەوێکی درەنگەو
کەچی هێشتا
سەرچاوەی خەونو ئەندیشەن

بەرلین
١٩٧٧/٩/٢٩

★ ● ★

من سەربازی ئامانجێکم ، پیرۆزە
فیداکاری ڕێگایەکم ، بێگەردە
ڕەنجێك ئەدەم ڕەنجی پیاوی دڵسۆزە
لە ڕێیەکا بێباك ئەمرم ڕێی مەردە

گۆران

دەستەی سەرۆکایەتیی
کۆنگرەی پێنجەمی ی ٠ ن ٠ ك

لە ژمارەی پێشوودا ئەوەمان لەیادچوو کە باسی سەرۆکایەتی کردنی کۆنگرەی پێنجەمی یەکێتیی نووسەرانی کورد بکەین ٠ وا لێرەدا باسی ئەکەین :

لە سەرەتای کۆبوونەوەی دەستەی گشتیدا ، کاری دەستەی ئامادەکەری کۆنگرە لەلایەن ئەندامانی دەستەی گشتی‌یەوە بەدوایی هاتوو دانراو ئەم برایانە هەڵبژێرران بۆ ئەندامەتیی دەستەی سەرۆکایەتیی کۆنگرە :

عیززەدین فەیضی
موستەفا ساڵح کەریم
کاکەی فەلاح
عەلی شەونم
سەبری بۆتانی
کەمال غەمبار
سەلام موحەممەد

ئەوانیش لەناوخۆیانا مامۆستا عیززەددین فەیضی‌یان بە سەرۆك هەڵبژارد ٠

شایانی باسە ئەندامانی دەستەی سەرۆکایەتی زۆر بە ڕێکوپێکی دانیشتنەکانی کۆنگرەیان بەڕێوەئەبردو لەوپێناوەدا زۆر ماندوو بوون‌و جۆری هەڵسووڕانیان مایەی ڕەزامەندیی‌و قەدرزانینی ئەندامانی کۆنگرە بوو ٠

چالاکیی کولتووریی

لقی ی . ن . ك لە سلێمانی

لە وەرزی ١٩٧٨ - ١٩٧٩ دا

لقی یەکێتیی نووسەرانی کورد لە سلێمانی لە پرۆگرامی کولتووریی ساڵی ١٩٧٨-١٩٧٩یدا گەلێ کۆڕی گەورەی ئەدەبیو ڕۆشنبیریی پێکهێناوە کە هەزاران کەس تیایاندا بەشدار بوونو کۆمەڵێك لە ڕۆشنبیران لە سلێمانیو بەغداو هەولێر قسەیان تیا کردووە بۆ خەڵك • وا بەکورتی لێرەدا باسی ئەو کۆڕانە ئەنووسینەوە :

وەرزی یەکەم :

(١) کۆڕێکی شیعری لەلایەن شاعیر حەمە ساڵح دیلانەوە لە ٢٧/١٠/١٩٧٨دا • گفتوگۆو دەمەتەقێ لەگەڵ کردنی شاعیر لەلایەن ع•ع• شەونمو حەسیب قەرەداغییەوە •

(٢) منو شیعر ، دوانێك لەلایەن دوکتۆر عیززەددین مستەفاوە لە ١/١٢/١٩٧٨دا • پێشکەش کردنی لەلایەن حەمە ڕەشید فەتاحو ساجید ئاوارەوە •

(٣) مێژووی هونەر لەلایەن هونەرمەند ئەحمەد سالارەوە لە ٨/١٢/١٩٧٨دا • پێشکەش کردنی لەلایەن عەبدوڵڵا ئاگرینو حەمە سەعید قەرەداغییەوە •

(٤) میهرەجانی بیرەوەریی مامۆستا گۆران لە ١٥/١٢/١٩٧٨دا کە ئەم ئەدیبانە تیا بەشدار بوون : د • عیززەددین مستەفا ، سەعید ناکام ، کاکەی فەللاح ، کەمال میراودەلی ، مستەفا ساڵح کەریم (بە ناوی لقی سلێمانییەوە) ، هێرۆ گۆران (بە ناوی بنەماڵەی شاعیرەوە) •

(٥) میهرەجانی بیرەوەریی بێکەس لـە ١٩٧٨/١٢/٢٩دا کە ئـەم ئەدیبانە بەشداری‌یان تیا کرد : موحەممەدی مەلا کەریم ، عەبدوڵڵا عەبباس ، حەسیب قەرەداغی ، ئەکرەم قەرەداغی (بە ناوی لقی سلێمانی‌یەوە) ، شێرکۆ بێ‌کەس (بە ناوی بنەماڵەی شاعیرەوە) • ڕەئووف بێ‌گەرد بەشدارانی ئـەم میهرەجانەی پێشکەش ئەکرد •

(٦) شانۆو شانۆگـەریی منداڵ ، لەلایـەن موحەممـەد حەمەڕەحیم ڕەمەزانەوەو ، کورتە چیرۆکێکی بەیان صەفەدی کە حەمە ڕەشید فەتاح کردبووی بە کوردی لە ١٩٧٩/١/١٩دا • عەبدوڵڵا ئاگرین ئەم کۆڕەی پێشکەش کرد •

(٧) سێ چیرۆك و ڕەخنەگرێك لە ١٩٧٩/٢/٩دا • چیرۆك‌نووسەکـان عەبدوڵڵا سەڕاج‌و حەمەکەریم عارف‌و ئەحمـەد محەمەد ئیسـماعیل بوون • ڕەخنەگرەکەش حەسەن جاف بوو • عەبدوڵڵا ئاگرین ئـەم کۆڕەی پێشکەش کرد •

(٨) هەڵسەنگاندن‌و لێکۆڵینەوەی (جگەر گۆشەکان)ی کاکەی فـەلاح لەلایەن حەمە ڕەشید فەتاحەوەو ، کورتە باسێ دەربارەی ئەدەبی منداڵان لەلایەن ئازاد عەبدولواحیدەوە لە ١٩٧٩/٢/٢٣دا • حەمە سەعید قەرەداغی ئەم کۆڕەی پێشکەش کرد •

(٩) لێکۆڵینەوەیەکی ڕەخنەیی‌و گیروگرفتی ڕەخنـەی ئیمڕۆ لەلایـەن صەباح غالبەوە بە پیاچوونەوەی کەمـال میراودەلی‌و ، قوتابخانـەی شی‌کاریی دەروونی لە ڕەخنەی ئەدەبیدا لەلایەن ئەکرەم قەرەداغی‌یەوە •

(١٠) ئافرەت‌و ڕۆڵی ڕاستەقینەی لە کۆمەڵدا لەلایەن هەڤاڵ کوێستانی‌یەوە بە پێشکەش کردن‌و هەڵسەنگاندنی کەمال میراودەلی‌یەوە لە ١٩٧٩/٣/٩دا •

(١١) میهرەجانی دووەمی شـیعری کوردی لـە ٢٩و ١٩٧٩/٣/٣٠دا [بەدرێژی لە لایەکی‌ترا لەم میهرەجانە دواوین] •

وەرزی دووەم :

(١) باسێك دەربارەی ڕێنووسی کوردی لەلایەن ڕەئووف ئالانی‌یەوە لە ١٤/٤/١٩٧٩دا .

(٢) وتارێ دەربارەی پەروەردەکردنی مناڵ لەلایەن ع.ع. شەونمەوە لە ١٥/٤/١٩٧٩دا کە طاهیر صاڵح سەعید پێشکەش‌کەری بوو .

(٣) شەڕو ئاشتی لە شیعری کوردیدا لەلایەن موحەممەدی مەلا کەریمەوە لە ٢٦/٤/١٩٧٩دا کە شێرکۆ بێکەس پێشکەش‌کەری بوو .

(٤) کێ بەرپرسیارە لە کپ‌کردنی دەنگی جەمال نووریی شاعیر ؟ لەلایەن ئەحمەد سەلامەوە لە ٢٩/٤/١٩٧٩دا کە طاهیر صاڵح سەعید پێشکەش‌کەری بوو .

(٥) کرێکار لە چیرۆکی کوردیدا لەلایەن ڕەئووف حەسەنەوە لە ٣/٥/١٩٧٩دا کە ڕەئووف بێگەرد پێشکەش‌کەری بوو .

(٦) پرۆژەی تێڕوانینێکی نوێ بۆ مۆسیقای شیعری کوردی لەلایەن دوکتۆر ئیحسان فوئادەوە ، لە ١٠/٥/١٩٧٩دا کە کاکەی فەلاح پێشکەش‌کەری بوو .

(٧) ڕووناکبیریی وەلی دێوانە لەلایەن موحەممەد ئەمین هەورامانی‌یەوە لە ١٢/٥/١٩٧٩دا ، کە ع.ع. شەونم پێشکەش‌کەری بوو .

(٨) چلەی خوا لێخۆش‌بوو شاعیر أ.ب. هەوری لە ١٧/٥/١٩٧٩دا کە ئەم ئەدیبانە تیا بەشدار بوون : دوکتۆر عیززەددین مستەفا ڕەسووڵ (بە نامە) ، دوکتۆر مارف خەزنەدار (بە برووسکە) ، مامۆستا شێخ موحەممەدی خاڵ ، مامۆستا موحەممەد مستەفا کوردی ، مامۆستا عەبدولقادر قەززاز ، کامیل ژیر ، ع.ح.ب ، حەسیب قەرەداغی (بە ناوی لقی سلێمانی‌یەوە) ، خەلیل موحەممەد

(بە ناوی لقی دهۆکەوە) ، فەرید زامدار (بە ناوی لقی هەولێرەوە) ، حەمە سەعید حەمە کەریم (بە ناوی لیژنەی ڕۆشنبیری بەڕێوە بەرێتیی ڕۆشنبیریی جەماوەرەوە) ، شێخ مەجید شێخ جەلال (بە ناوی بنەماڵەی خوا لێخۆش بوەوە)•

وەرزی سێیەم :

(١) یادی پیرەمێردو بیرەوەریی ئەفسەرەکان لەلایەن مستەفا ساڵح کەریمەوەو ، حەسیب قەرەداغیو تاقیکردنەوەی شیعریی لە ١٩/٦/١٩٧٩دا •

(٢) ئیبراهیم خانی دەلۆیی لەلایەن مستەفا نەریمانەوە لە ٣٠/٦/١٩٧٨دا کە کەریم زەند پێشکەش کەری بوو •

(٣) تێڕوانینێکی نوێ بۆ فۆلکلۆری کوردی لەلایەن دوکتۆرە نوکریە ڕەسووڵەوە لە ٥/٧/١٩٧٩دا کە ئەکرەم قەرەداغی پێشکەش کەری بوو •

(٤) چمکێك لە گەشتەکەی ئەولیا چەلەبی لەلایەن سەعید ناکامەوە لە ١٢/٧/١٩٧٩دا کە صەباح غالب پێشکەش کەری بوو •

(٥) حسەین عارف ڕابەری نوێ خوازییە لە چیرۆکی کوردیدا ، لەلایەن عەبووڵڵا عەباسەوە لە ١٩/٧/١٩٧٩دا کە جیهان عومەر پێشکەش کەری بوو •

(٦) منو شیعری کوردی لەلایەن موحەممەد بەدرییەوە ، لە ٢٦/٧/١٩٧٩دا کە حەسیب قەرەداغی پێشکەش کەری بوو •

چەند کۆڕێکیتریش بەدەستەوەیە کە تا بەستنی کۆنگرەی شەشەم بگیرین • لەمانە دوو کۆڕ بۆ چیرۆكو هەڵسەنگاندنیان ، باسێکی شانۆ ، هێمنو ناڵەی جودایی ، شیعری شاعیرە ئافرەتەکانمانو هەڵسەنگاندنیو چەند کۆڕێکیتری ئەدەبیو ڕۆشنبیری کە لەکاتی خۆیدا هەواڵیان ڕائەگەیەنرێ •

میهرەجانی دووەمی شیعری کوردی

بە چاودێریی پارێزگاری سلێمانی بەڕێز کاك ئەرشەد ئەحمەد موحەممەد لە ڕۆژانی ٢٩ و ١٩٧٩/٣/٣٠دا ، بە بۆنەی جەژنەکانی ئازارو نەورۆزەوە ، یەکێتیی نووسەرانی کورد دووەم میهرەجانی شیعری کوردیی لە شاری سلێمانی سازکرد • سەعات چواری پاش نیوەڕۆی ڕۆژی پێنجشەممە هۆڵی نەقابەی کرێکاران کە بە دروشمی ڕەنگاوڕەنگ ڕازابووەوە ، جمەی ئەهات لە دانیشتوانا • بەڕێز پارێزگارو نوێنەرانی پارتی بەعسی سۆشیالیستی عەرەبو مێوانێکی زۆرو ژمارەیەکی یەکجار زۆرتر ئەدەبدۆست لە لاوو پیرو ژنو پیاو ئامادەبوونو سەدانیتریش لەبەر بێجێگایی لە دەرەوەی هۆڵەکە بەپێوە ڕاوەستابوون بۆ گوێگرتن • دوای ئەوەی بەڕێوەبەرانی ئاهەنگی کردنەوەی میهرەجان کە لە برایان کەمال میراودەلیو ڕەئووف بێگەردو جیهان عومەر پێکهاتبوون ، بەخێرهاتنی میوانەکانیان کرد ، بەڕێز دوکتۆر عیززەددین مستەفا ڕەسووڵ سەرۆکی یەکێتیی نووسەرانی کورد وتارێکی بە زمانی کوردی پێشکەش کرد • دوابەدوای ئەو سەرۆکی لقی سلێمانی مامۆستا مستەفا ساڵح کەریم وتارەکەی دەستەی بەڕێوەبەری بە عەرەبی پێشکەش کرد • ئەمجا شاعیرانی یەکەم ئێوارە دەستیان بە شیعر خوێندنەوە کرد کە ئەم شاعیرانە بوون :

(١) خورشیدە بابان (هەڵەبجە)
(٢) حەمە عەلی مەدهۆش (بەغداد)
(٣) سەبری بۆتانی (دهۆك)
(٤) کەریم شارەزا (هەولێر)

(٥) حەمە ئەمین پێنجوینی (سلێمانی)
(٦) صەلاح شوان (بەغداد)
(٧) طاها مائی (دهۆك)
(٨) جەلال بەرزنجی (هەولێر)
(٩) میرزا موحەممەد ئەمین (سلێمانی)
(١٠) موئەید طەیب (دهۆك)
(١١) حەسیب قەرەداغی (سلێمانی)

بۆ ڕۆژی دووەم لە سەعات دەی سەر لـــە بەیانی دووەم کۆڕێ شیعر خوێندنەوە دەستی پێ کرد کە ئەم شاعیرانە تیا بەشدار بوون :

(١٢) عەلی عەبدوڵلا شەونم (سلێمانی)
(١٣) لەتیف هەڵمەت (کەرکووك)
(١٤) موحسین ئاوارە (هەولێر)
(١٥) جەوهەر کرمانج (هەولێر)
(١٦) ئەژی گۆران (سلێمانی)
(١٧) سەگڤان عەبدولحەکیم (دهۆك)
(١٨) حەمە سەعید قەرەداغی (سلێمانی)
(١٩) هاشم کۆچانی (کەرکووك)
(٢٠) عوثمان شەیدا (سلێمانی)
(٢١) ناصر حەفید (سلێمانی)
(٢٢) داری ساری (بەغداد)
(٢٣) ئەحمەد شوکری (سلێمانی)

سێیەم کۆڕ ، سەعات چواری پاش نیوەڕۆی هەینی ١٩٧٩/٣/٣٠ کرایەوە کە بەڕێز پارێز گاری سلێمانی مامۆستا ئەرشەد ئەحمەد موحەممەدیش تیا بەشدار بوو و ئەم شاعیرانە شیعریان تیا خوێندەوە :

(٢٤) خەلیل موحەممەد (دهۆك)
(٢٥) شێرکۆ بێکەس (سلێمانی)
(٢٦) نەژاد عەزیز سورمێ (هەولێر)
(٢٧) کاکەی فەللاح (سلێمانی)
(٢٨) حەمەئەمین کاردۆخی (سلێمانی)
(٢٩) سەعدوڵڵا پەرۆش (هەولێر)
(٣٠) عەبدولڕەحمان مزووری (دهۆك)
(٣١) موحەممەد شێخ حوسەین بەرزنجي (سلێمانی)
(٣٢) موحەممەد بەدری (بەغداد)
(٣٣) هەڤاڵ کوێستانی (سلێمانی)
(٣٤) عەبدولکەریم دەشتی (هەولێر)
(٣٥) خەبات عارف (سلێمانی)
(٣٦) موحەممەدی مەلا کەریم (بەغداد)

لەدوای تەواوبوونی میهرەجان دوکتۆر عیزەددین مستەفا وشەی ماڵئاوایی‌و سوپاسی پێشکەش کرد • ئەمجا هەموو شاعیرە بەشدارەکان‌و دەستەی بەڕێوەبەری یەکێتی لەسەر بانگ‌کردنی بەڕێز پارێزگاری سلێمانی کە خوانی ئێوارەی بۆ ڕازاندبوونەوە ، بەرەو ئوتێلی ئاشتی ڕۆیشتن •

شایانی وتنە هەر لە دانیشتنی یەکەمی میهرەجانەکەدا مامۆستا موحەممەدی مەلا کەریم بەناوی دەستەی بەڕێوەبەرو دانیشتوانەوە تەلگرافێکی خوێندەوە کە بۆ بەڕێزان سەرکۆمارو جێنشینی سەرۆکی ئەنجومەنی سەرکردایەتیی شۆڕش نێررابوو •

ئەوەشمان لەیادبێ کەوا دەستەی بەڕێوەبەری لقی یەکێتی لە سلێمانی بە گیانی لەخۆبوردنەوە بۆ ئامادەکردنی ئەم میهرەجانە هەڵسووڕان‌و ماندووبوون‌و میهرەجانەکەیان بەشێوەیەکی پڕ شان‌و شکۆ بەرپا کرد •

هەڵبژاردنی دەستەی بەڕێوەبەری ی ٠٠ ن ٠٠ ك
لقــــی ســـلێمانــی

ئێوارەی ڕۆژی ١٩٧٨/١٠/١٥ ، بەپێی نامـــەی ژمارە ٩٨٦٤ی ڕۆژی ١٩٧٨/١٠/١٠ی پارێزگای سلێمانیو بە ئامادەبوونی حاکم مامۆستا جەمـال شەریف حسێنو سەرۆکی یـەکێتیی نووســەرانی کورد دوکتۆر عیززەددین مستەفا ڕەسووڵو نوێنەری ئاسایشو نوێنەری پارێزگاریتیی سلێمانی ، لــە بارەگای یەکێتیدا لە سلێمانی ، دەستەی بەڕێوەبەری لق هەڵبژێرانو لــە سەرجەمی ٦٥ ئەندام ٥٧ ئەندام لەم هەڵبژاردنەدا بەشدار بوون ٠

لەم هەڵبژاردنەدا ئەم برادەرانە خۆیان بۆ ئەندامێتیی دەستەی بەڕێوەبەری لق دیاری کرد :

ڕەئووف بێگەرد ، حەسیب قەرەداغی ، مســـتەفا ساڵح کەریم ، عەلی عەبدوڵڵا شەونم ، موحەممەد موحەممەد ئەمین قادر (کاکەی فەللاح) ، حەمــە ڕەشید فەتاح ، فوئاد قەرەداغي ، ساجید ئاوارە ، عەبدوڵڵا عەزیز ئاگریـــن ، ئەحمەد سالار ، صەباح غالب ، موحەممەد ئەمـــین کاردۆخـی ، ئـەحمـەد شوکری ، ئەکرەم قەرەداغی ، طاهیر صاڵح سەعید ، جیهان عومەر ، ســـەلام مەنمی ، ڕەشید هەورامی ، عەبدوڵڵا میدیا ، حەمە سەعید حەسەن قەرەداغی ، کەمال ڕەئووف ، موحەممەد حەمە باقی ٠

لەئەنجامی هەڵبژاردنو دەنگدانـدا دەرکەوت دەنگەکان بەمجۆرە دابەش بوون :

حەسیب قەرەداغی (٣٦ دەنگ) ، مستەفا ساڵح کەریم (٣٤ دەنگ) ، صەباح غالب (٣٤ دەنگ) ، ئەکرەم قەرەداغی (٣٢ دەنگ) ، طاهیر صاڵح سەعید (٣٢ دەنگ) ، ڕەئووف بێگەرد (٣١ دەنگ) ، جیهان عومەر (٢٨ دەنـــگ) ، عەبدوڵڵا عەزیز ئاگرین (٢٥ دەنگ) ، حەمە ڕەشید فەتاح (٢٥ دەنگ) ، فوئاد قەرەداغی (٢٤ دەنگ) ، کاکەی فەللاح (٢٤ دەنگ) ، عەلی عەبدوڵڵا شەونـــم (٢٤ دەنگ) ، ئەحمەد سالار (٢٣ دەنگ) ، ڕەشید هەورامی (٢٣ دەنگ) ، ساجید ئاوارە (٢٢ دەنگ) ، سەلام مەنمی (٢١ دەنگ) ، موحەممەد حەمە باقی (٢١ دەنگ) ، حەمە سەعید قەرەداغی (١٦ دەنگ) ، عەبدوڵڵا میدیــا (١٤ دەنگ) ، ئەحمەد شوکری (٨ دەنگ) ، موحەممەد ئەمین کاردۆخی (٦ دەنگ) ، کەمال ڕەئووف (٦ دەنگ) ٠

پاش خوێندنەوەی ناوەکانو ژماردنی دەنگەکان دەرکەوت مامۆستایـــان حەسیب قەرەداغیو مستەفا سالّح کەریمو صەباح غالبو ئەکرەم قەرەداغیو طاهیر صالح سەعیدو رەئووف بێگەردو جیهان عومەرو عەبدوڵلا ئاگرینو حەمە ڕەشید فەتاح بوون بە ئەندامی دەستەی بەڕێوەبـــەرو ، مامۆستایـــــــان کاکەی فەللاحو عەلی عەبدوڵلا شەونمو فوئاد قەرەداغییش یەکی ٢٤ دەنگیان هێناوە ، جا لەبەرئەوە کە کەسیان خۆی نەکێشایەوە تا ئەو دوانەکەیان ببن بە ئەندامی تەنگانە ، دەویان بۆ کراو لەئەنجامدا کاکەی فەلاحو فوئاد قەرەداغی بوون بە ئەندامی تەنگانە ·

هەر لە ئێوارەی هەمان ڕۆژدا ئەندامانی دەستەی بەڕێوەبەر کۆبوونەوەو کاریان بەم جۆرە لەنێوان خۆیاندا دابەشکرد :

١ ـ مستەفا سالّح کەریم (سەرۆك) ·

٢ ـ حەسیب قەرەداغی (جێگری سەرۆك) ·

٣ ـ ئەکرەم قەرەداغي (سکرتێری بەڕێوەبەرێتی ·

٤ ـ حەمە ڕەشید فەتاح (سکرتێری کولتووری) ·

٥ ـ صەباح غالب (ژمێریار) ·

٦ ـ ڕەئووف بێگەرد (ئەندام) ·

٧ ـ طاهیر صالح سەعید (ئەندام) ·

٨ ـ جیهان عومەر (ئەندام) ·

(٩)ـ عەبدوڵلا ئاگرین (ئەندام) ·

لە ١٩٧٩/٤/٥یشدا بەپێی پێڕەوی ناوخۆی یەکێتی مامۆستا کاکـەی فەللاح لەجێی مامۆستا حەمە ڕەشید فەتـاح هاتە دەســـــتەی بەڕێوەبەرەوەو مامۆستا طاهیر صالح سەعیدیش هەڵبژێررا بە سکرتێری کولتووری ·

پێڕست

لەبارەی پیەسەکانمەوە : ناظم حیکمەت [وەرگێڕ ـ شوکور مستەفا] ٣
خوسرەوی گوڵسورخی : ئەنوەر قادر محەمەد (وەرگێڕانو ئامادەکردن) ٣٠
چراوگ : غەسسان کەنەفانی [وەرگێڕ ـ شێرکۆ بێکەس] ٤٦
پێداچوونەوەی هەندێ بیروڕا لە دەوروبەری ڕێنووسی کوردیو یەکخستنیەوە : محمدی مەلا کریم ٦٧
تەرزە (شیعر) : ئازاد دڵزار ٧٤
دەستنووسی بەرصیصی عابید : عبدالرقیب یوسف ٧٨
چەند پێناسینەك (شیعر) : عبدالرحمن مزووری ٨٦
بەسەرهاتی سەرە براوەکە : موحەممەد بەرڕادەی مەغریبی [وەرگێڕ ـ حسێن عوسمان] ٩٠
چەند واتەو وانەیەکی ورشەدار (شیعر) : مەدحەت بێخەو ٩٨
باران (چیرۆك) : سەلام مەنمی ١٠٠
وردە هۆرە (شیعر) : جەمال نووری ١٠٤
هەڵوێستێك لە سێ وێنەدا (چیرۆك) : محمد نوری توفیق ١٠٦
شیرین بشنەو (شیعر) : محمد بەدری ١١٠
بیرکردنتان هەر ڕێیەکەو نابێ بە دوو (شیعر) : فریاد فازیل ١١٥
دەستەی سەرۆکایەتیی کۆنگرەی ی • ن • ك ١١٨
چالاکیی کولتووریی لقی ی • ن • ك لە سلێمانی لە وەرزی ١٩٧٨ ـ ١٩٧٩یدا ١١٩
میهرەجانی دووەمی شیعری کوردی ١٢٣
هەڵبژاردنی دەستەی بەڕێوەبەری ی • ن • ك لقی سلێمانی ١٢٦

لە کتێبخانەی نیشتمانیی بەغدادا

ژمارە (٢٤)ی ساڵی ١٩٧٩ی دراوەتێ